

könyv
könyvtár
könyvtáros

1998
október

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

7. évfolyam 10. szám

1998. október

Tartalom

Könyvtárpolitika

„Dinamikusabb kapcsolatot szeretnék a pedagógiai gyakorlattal, az iskolai könyvtárüggyel.” Beszélgetés Balogh Mihállyal, az OPKM új főigazgatójával	3
Fogarassy Miklós: A könyvtári törvény és a dokumentumellátás országos rendszere	10
Középpontban a községi könyvtárak	14
Győri Erzsébet: Könyvtári ellátás falun	16
Bariczné Rózsa Mária: Könyvtár vagy könyvkölcsönző?	25
Siposné Nagy Julianna: Az olvasókért dolgozunk	27

Konferenciák

INTAMEL-konferencia	30
Kiss Jenő: Célok és eredmények	31
Nagy Attila: Az írásbeliség világnapja	35
Bárdossy Gyöngyvér: Francia találkozások	36

Műhelykérdések

Bajner Imre: Történelmi vetélkedő-sorozat	42
--	----

Könyv

Nyárutó	48
Lukáts János: Pesth-Ofentől Budapestig... és tovább	50
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	55

Lapunk e számában régi pest-budai képekből válogattunk.

From the contents

Talk with the new director general of the National Pedagogical Library and Museum, Mr. Mihály Balogh (3);

Miklós Fogarassy: The new library law and the national document supply system (10);

Erzsébet Györi: The state of village libraries (16);

Mária Baricz-Rózsa: The future of village libraries (25)

Cikkeink szerzői

Bajner Imre, tapolcai tanár; *Bárdossy Gyöngyvér*, a Francia Intézet könyvtárosa; *Bariczné Rózsa Mária*, az NKÖM Könyvtári Osztály munkatársa, c. főtanácsos; *Fogarassy Miklós*, az OSZK-KMK munkatársa; *Györi Erzsébet*, az OSZK-KMK mb. igazgatója; *Kiss Jenő*, a FSZEK főigazgatója; *Lukáts János*, az Országos Rádió és Televízió Testület könyvtár-igazgatója; *Nagy Attila*, az OSZK-KMK osztályvezetője; *Siposné Nagy Julianna*, a tószegi Községi Könyvtár vezetője

Szerkesztőbizottság:

Poprády Géza (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Györi Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 98.223

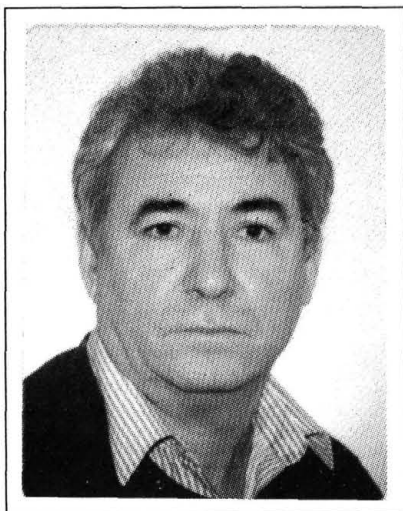
Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

„Dinamikusabb kapcsolatot szeretnék
a pedagógiai
gyakorlattal, az iskolai könyvtárüggyel”

Beszélgetés Balogh Mihállyal,
az OPKM új főigazgatójával

– *A mi szakmánkban ritkák az aiszkhülo-
szian, learian tragikus hangú írások, a Te Tör-
vényen kívül? című remek traktusod mégis va-
lami ilyen volt (3K, 1998. február). Az nem egy-
szerűen egy leköszönő elnök búcsúbeszéde volt,
hanem sokkal több és egészen más is. Mint
könyvtárostánár, mint iskolai könyvtáros
mondottál ott búcsút. Most egészen új pozíció-
ban állsz előttünk, a könyvtárosok világa előtt.
Illetve talán nem is annyira más ez a világ. Első
kérdésünk éppen erre vonatkozna: mi a közös
a Könyvtárostánárok Egyesülete elnöke, a le-
gendás gimnáziumi könyvtárostánár és az
OPKM főigazgatója személyében?*

– Tisztelettel köszöntöm a 3K itt megjelent illusztris szerkesztőjét. Fatornyos városkámban magam is szerkesztettem újságot – ma külsős vagyok –, elkövettem jó néhány interjút, így most izgatottan ülök a másik oldalon. Céloztál az elnökségről lemondó beszédemre. Hát valóban eléggé keserű hangú írás. Kaptam is érte szemrehányásokat, többen mondták, hogy talán nem annyira szomorú a helyzet, mint ahogy én beállítom. Én azonban úgy láttam, ahogy leírtam és lényegében ma is így látom. Új helyemen az egyik kiemelt feladatomban lesz, hogy ezen a helyzeten változtassak. Ami mármint azt illeti, hogy mi a közös a különböző posztokat betöltőben? Hát természetesen én vagyok az. Az én személyiségem. És itt ne valami napkirályi, napóleoni gesztusra gondolj! (A legendást pedig légy szíves húzd ki a szövegből! Nem húzom, az illusztrist is benne hagyom – VK.) Megmondom mire gondolok. A múltkor egy mindkettőnk által ismert és tisztelt idősebb kollégával beszélgettem. Ez a kolléga azt mondta, hogy az OPKM tulajdonképpen mindig olyan volt, mint a főigazgatója. A mindenkori igazgató alaposan rányomta személyisége bélyegét az intézményre. Nos, én bólogattam, majd csak később, a szokott lépcsőházi effektussal döbentem rá: Istenem! Akkor mostantól én nyomom rá bélyegemet az OPKM-re? Egyébként is voltak álmatlan éjszakáim, amióta úgy tűnt, hogy én leszek a főigazgató, de ez az új felismerés külön is megdöbbenett. Eltűnődtem. Milyen nyomot is fogok én hagyni az OPKM-en? Fogok-e egyáltalán? Aztán arra gondoltam: az OPKM volt

már közoktatáspolitikai-centrikus, volt neveléstörténész-, összehasonlító pedagógia-tudomány-centrikus, információelmélet-centrikus. Milyen lesz ezentúl? Nem lehet más, ha valóban én „nyomom rá bélyegemet”, akármilyen szerény mértékben is, mint iskola-, oktatás-, tanítás-, neveléscentrikus. Ez az intézmény országos pedagógiai szakkönyvtár és múzeum, természetesen szolgálja a közoktatás-politikát, de szolgálnia kell a pedagógiai gyakorlatot is. Szolgálja a tudományos kutatást, de a praxist is szolgálnia kell. Egy, az OPKM-ről szóló dokumentumban olvastam, hogy az intézményt tulajdonképpen a pedagógusképzésben résztvevők, a hallgatók és egy szűk kutatói elit használja igazán intenzíven. Nos, én a köztes réteget is megcéloznám. Nekik talán nem tudott eddig annyit nyújtani az OPKM, mint kellene. De persze, és ezt hangsúlyozni szeretném, sőt üzeni mindazoknak, akik talán aggályoskodnak, hogy ami eddig jó volt az OPKM-ben az természetesen megmarad. Nem az eddigi eredmények rovására szeretnék működni itt. Nem vagyok a magam ellensége. Elolvastam – természetesen – minden olyan dokumentumot, ami az OPKM-re vonatkozik. Egyértelműen kiderül belőlük, és ezt tapasztaltam én is idejövetelem óta, hogy az OPKM – elsősorban az itt dolgozó kiváló szakembereknek, az ő szakmai kvalitásaiknak köszönhetően – kitűnően működő intézmény. Itt nincs fordulatra szükség, a legnagyobb ostobaság lenne. De ezek a dokumentumok arról is tanúskodnak, hogy az eddigieknél még dinamikusabb kapcsolat kell a pedagógiai gyakorlattal, az iskolai könyvtár-üggyel, a megyei szakkönyvtárakkal. Hát, ha hozzá tudok adni valamit az eddigiekhez, elsősorban ezen a területen szeretnék. És ez jelzi is, hogy mi az a „közös”, amit említettél. Természetesen hasznosítani kívánom mindazt, amit eddigi pályafutásom alatt megszereztem, a szakmai tudást is, a tapasztalatokat is.

– *Jóllehet nehéz elképzelni, hogy valaki ne ismerjen Téged, azért talán vannak újszülöttek még a 3K olvasói között is. Az ő számukra mondd el azért, ki vagy Te, pontosabban ki voltál, amíg nem lettél az OPKM főigazgatója. Meg mondd el légy szíves azt is, miért vállalkoztál, miért pályáztál mostani pozíciódra?*

– 1966-ban szereztem magyar–latin szakos diplomát. Tanítottam Kunszentmiklóson, aztán belekóstoltam egy kicsit az államigazgatásba is. 1979-ben visszamentem a volt iskolámba, és megkaptam azt a híres muzeális könyvtárat, amelyről a 3K-ban is lehetett olvasni. Rögtön rájöttem, hogy ehhez a munkához némi szakértelem is szükségeltetik. Beiratkoztam az ELTE kiegészítő szakára, ezt 1982-ben el is végeztem, azóta vagyok három szakos. Mikor a felvételi beszélgetésre mentem, késtem egy kissé. Már mindenki túl volt rajta, amikor én bekopogtattam. Két úr fogadott, az egyiküket úgy hívták, hogy *Horváth Tibor*. És bár nekem kellett volna jó benyomást keltenem bennük (nem tudom milyent keltettem), rám ők tettek erős benyomást. Horváth Tibor már elsőre igen személyesen tudott hozzám fordulni. Tanárom lett, és bár – nagyon szégyellem magam – arra nemigen emlékszem, mit is tanított, de az embert, a személyiséget nem lehet elfelejteni. Az emlékezetemben máig itt van a jó értelemben deklamáló, ágáló, a tanárságba teljes személyiségét belevetítő Horváth Tibor. Néha azt remélem, hogy tanárként talán én is valami hasonlót tudtam nyújtani. Szakmai kapcsolatunk azután – természetesen – a továbbiakban is megmaradt. Tibor mindvégig figyelt rám. (Persze másokra is, az egész évfolyamra, mindenkinek igyekezett segíteni a későbbiekben is.) Emlékszem, egyszer azt mondta nekünk: Hölgyeim és uraim, gondoljanak bele, néhány év múlva talán éppen önök lesznek a magyar könyvtárügy irányítói, vezetői. Derültem ezen, nem gondoltam, hogy komolyan kellene venni. Szóval,

és ezt megint hangsúlyosan szeretném mondani, máig egyik meghatározó eleme a szakmához való viszonyomnak Horváth Tibor hatása.

Én magam azután kettős életet élővé váltam. Fél állásban tanár voltam, fél állásban könyvtáros, mindkét szakmai vonzalmamat ki tudtam élni. Ebből a tapasztalatból alakult ki aztán a saját könyvtárostanári koncepcióm. Amit a NAT most már természetesen tekint, az akkoriban alakult ki a szakmánkban. A könyvtárhasználatra való tanítás, a könyvtár eszközeinek, lehetőségeinek teljes pedagógiai spektrumban való kihasználása stb. Magyarot és latint tanítottam, könyvtároskodtam, nagyon jól éreztem magamat. 1998. június 10-éig tízéves kis srácokat tanítottam latinra, pár nappal előbb mondtam nekik, hogy elköszönök. Hát bizony tiszta tekintetek párásodtak be, és ezt az élményt nem lehet elfeledni. Amikor 1997 decemberében szomorúan, keserűen búcsút mondtam a könyvtárostanárok egyesületének, akkor az osztályom – egy nyolcosztályos gimnáziumi kísérlet „első eresztése” – már az utolsó gimnáziumi évét taposta. Leérettségiztek, a harminc gyerekből huszonegyet vettek fel továbbtanulni. Négyes fölötti volt az érettségi átlaguk, ez a mi kis iskolánkban bizony elég egyedülálló teljesítmény. Egy tanítványom pedig az OKTV-n első lett latin nyelvből. Hogy miért pályáztam mégis? Úgy érzem, hogy kezdek túlzottan is rutinból dolgozni. Valamiféle szellemi Torschluss-pánik fogott el. Igaz, az utolsó esztendő nagyon jól sikerült az iskolában, a tanári pályámon, de valamiféle hiátust láttam magam előtt. És hát tudtam, hogy mire pályázom. Könyvtárostánárként egy bő évtizedes kapcsolatom volt az OPKM-mel. A pályázatot beadtam, és azután tizenkét diákkal elmentem Olaszországba. A Cicero-fordítóversenyre, ez afféle latin diákolimpia. Minden évben megtartják Cicero szülővárosában, Arpinoban. Az idén bejutott a csapatba a saját édeslányom is, aki harmadikos. Engem meg fölkeríttek, legyek a csapat egyik vezetője. A csapat egyik tagja helyezést lett a versenyen. Hatszáz résztvevő közül. Mikor hazajöttem, ért a hír, hogy a pályázat eredménye kedvező. Az álmatlan éjszakákról már szóltam.

– Július 1-je óta tehát Te vezeted az OPKM-et. Erről az intézményről sajnos meglehetősen keveset tud a szakma. Talán azt sem tudják sokan, hogy immáron új épülete is van, hogy nevében a múzeum szó valós jelentést nyert, hogy ezentúl talán nemcsak kiváló, a 3K-ban is ismertetett kiadványai révén lesz jelen nemcsak a szakmai, de az intellektuális világban is. Hol tart ma az OPKM és milyen tervei vannak?

– Már mondtam, hogy nagyszerű szakemberek dolgoznak itt, ez egy jól működő intézmény, itt nem kell fenekestül felforgatni mindent, folytatni kell a munkát. Az első feladat, hogy teljesen birtokba vegyük a Könyves Kálmán körúti épületet. Erre azért is szükség van, mert a munkafeltételek itt a Szalay utcában embertelenek. Valaki a labirintus szót használta rá. Nekem ugyan a szó fölöttébb tetszik, klasszikus képzeteket kelt, ám egyáltalán nem tetszik az, amire itt alkalmazzák. Szinte szégyellem az igazgatói szobámat, mert ekkora helyen heten-nyolcan dolgoznak itt a házban. De hogy mikor költözünk? Úgy tűnik, hogy mi egy dominójáték utolsó eleme vagyunk. Ha az ELTE elindul a Lágymányos felé, akkor a Természettudományi Múzeum elindul a Ludovikába, a Nemzeti Múzeum elindul nem tudom én hová, és mi végre teljességgel birtokba vehetjük a gyönyörű, bár kívülről eléggé leromlott állapotú, műemlék jellegű, szecessziós épületet, a volt tisztviselői főgimnáziumot, amelyet Gaál Mózes főigazgató úr rendezett még be, és ahol Babits Mihály is tanított. Az végre méltó helye lesz az OPKM-nek. A lábunkat már betettük oda, de még sok a gondunk, gondom lesz vele. Például elintézni, hogy az ott található intézmények valamilyen költségtérítést

fizessenek nekünk. Mert ha nem kell ezt tenniük, akkor bizony nemigen sietnek új helyeikre. (Van egy régebbi megállapodás, amit szeretnék felülvizsgáltatni ezzel kapcsolatban.) Az OPKM lassan, fokozatosan, lépcsőzetesen beköltözhet. Optimista becslések szerint két-három év múlva. A pesszimisták hat-nyolc évet mondanak, sajnos én azt hiszem, ők a realistábbak. Szóval a költözés lenne a „főcsapás” egyik iránya. A másik legfontosabb tennivaló az állománnyal kapcsolatos.

Az OPKM-nek félmillió könyvállománya, közel százezres múzeumi állománya van, ennek nyilvántartása, formai és tartalmi feltárása, valamint a szakirodalmi információszolgáltatás ma már integrált számítógépes rendszer nélkül egyre nehezebben teljesíthető. Az OPKM, mint oly sok intézmény, abba a csapdába esett bele az elmúlt években, hogy a szegénység miatt számítástechnikai szakembereink „házilagos kivitelezésű” rendszert készítettek. Ezek a barkácmunkák persze részleteikben jók, néha kitűnőek, működik is a rendszer, de nem mindig úgy, ahogy kellene, ahogy szeretnénk. Nagy örömünkre a Közgyűjteményi Főosztály tematikai-informatikai pályázatot írt ki, ennek megnyerése 15 millió forintot jelentett volna nekünk az első évben. A közelmúltban azonban kiderült, hogy kinulláztak minket. Én persze fölöttébb furcsállom, hogy a fenntartónk nemcsak közvetlenül, de még pályázat révén sem volt hajlandó áldozni ránk, de most, az Oktatási Minisztérium esetében – ígéretem van rá – másként lesz a helyzet. Mert a gazdánk, úgy vélem természetesen, az Oktatási Minisztérium. A szétváláskor levéllel fordultam a miniszter úrhoz ez ügyben, hisz nem volt bizonyos, melyik minisztériumhoz fogunk tartozni. Mi úgy gondoljuk, hogy egy intézmény a szolgáltatásaiban él igazán, a mi szolgáltatásaink pedig egyértelműen a közoktatáshoz, a nevelésügyhöz, a gyakorlati pedagógiához kapcsolnak minket, levelemben azt írtam, hogy a kölcsönös felelősség alapján kívánnánk az Oktatási Minisztériumhoz tartozni. Mi felelősséggel tartozunk a magyar közoktatásnak, egyedül nekik tartozunk felelősséggel a munkánkkal, a szolgáltatásainkkal, és az volna a szerencsés, ha a közoktatás irányítása is felelősséget vállalna értünk. Ez megtörtént.

Ami a terveket illeti: érdemes lenne persze főosztályonként végigmenni az OPKM-en, de erre nincs terünk. Akit részletesen is érdekel a dolog, az majd olvashat róla az Évkönyvünkben, de erről majd később még szólnék. Egyelőre néhány dolgot mondok el a terveinkből. Mert természetesen, hisz mondtam már, az OPKM működő intézmény, tervei is voltak, vannak, nem nekem kell, kellett kitalálni őket. Nekem a végrehajtásukra kell ügyelnem. És persze hozzátennem egyik-másik tervhez, célkitűzéshez a magamét, az én ötleteimet, elgondolásaimat. A két alapkérdésről volt már szó, a költözésről és az integrált rendszerről. Most a többiek sorjázom.

A Könyvtárostanárok Egyesülete az OPKM-mel vállatve kísérletezett azzal, hogy az 1996-ban elrontott közoktatási törvényt (az iskolai könyvtárak vonatkozásában volt elrontott!) korrigáltassa. A létszámleépítés, illetve „befagyasztás” ötlete maga volt tudathasadásos, mert a törvény egyrészt keményen fölértékelt az iskolai könyvtárakat a NAT-tal, a tartós tankönyvvel, az informatikai fejlesztéssel, másrészt kivette az embert, a könyvtárost az iskolai könyvtárból. Aki ezt érti, az nyilván sok mindent ért már. Mi persze nem érteni akarjuk, hanem felhívni a figyelmet arra, hogy ez így nem megy, nem lehet. Nem lesz működőképes a könyvtárpedagógia, nem fog értelmesen megvalósulni a tantárgyközi műveltségterület érvényesítése iskolai könyvtárosok nélkül. Persze, a közoktatási törvény hibáira még rá is tettek egy lapáttal. A végrehajtási rendelet egyrészt kimondja, milyen paraméterekkel (terület, példányszám stb.) kell rendelkeznie az iskolai könyvtárnak, a törvény pedig azt, hogy 2002-ig nem kell

könyvtáros az iskolákba. Ráadásul az úgynevezett kisiskolák esetében nem stimmelnek a paraméterek sem. Hogyan is stimmelnének, amikor mondjuk összesen két-három tanterem, száz-százhusz gyerek és néhány száz könyv van az egész iskolában.

És ilyen iskola közel ezer van az országban – legalább ötvenezer tanulóval. Itt tehát egy joghézag van, amit be kell tölteni. Nekem, mint az OPKM főigazgatójának, kutya kötelességem, hogy ebben lépjek valamit. A közgyűjteményi törvény, mint tudjuk, negligálja a hálózatokat. Könyvtári ellátásról és nyilvánosságról van benne szó. Az OPKM ma is érvényes működési szabályzatában szerepel ugyan, hogy az iskolai könyvtárak koordinációs központja, de a törvény nem tud ilyesmiről. Nos, ezen is szeretnénk változtatni. Szeretnénk elérni, hogy az Oktatási Minisztérium megkeresse a lehetőséget arra, hogy újra lehessenek iskolai könyvtárosok, és hogy az OPKM valamint a megyei pedagógiai szakkönyvtárak újra érdemibb feladatokat kapjanak az iskolai könyvtárak vonatkozásában. Mi mindenképp keressük a kapcsolatot a pedagógus szakmai szervezetekkel. Ez is erősítheti az élő kapcsolatot a pedagógiai gyakorlattal. Hisz minden pedagógust nem szólíthattunk meg. Túl sokan vannak ahhoz. A szervezeteken keresztül viszont elérhetjük őket. Sok szakmai szervezet van (persze nem a szakszervezetekre gondolok, azoknak más a feladatuk), az szeretném, ha ezek a szervezetek, laza szerveződések, információs irodák stb. szorosabban kapcsolódnának hozzánk. A legtöbbnek helyproblémája is van. Szívesen látjuk őket, állunk rendelkezésükre. Nálunk, a Könyves Kálmán körúton tarthatnák rendezvényeiket, vezetőségi üléseiket stb. Így afféle pedagógusok házaként is működhetnének. Az egyik fontos feladatunk ennek koordinálása, illetve megszervezése.

E kapcsolatok révén az OPKM kiadványai is többekhez juthatnának el. Nagyon is valószínű, hogy pl. a Magyar Pedagógiai Irodalom című bibliográfiából nem nyolcvan példány fogyna el, ha tudnának róla a pedagógusok. És most már egy másik témánál vagyunk, a kiadványokénál. Büszke és boldog vagyok, hogy egy olyan intézménybe kerültem, amelynek többféle és rangos szakmai kiadványai vannak. Ugyanakkor szomorú is vagyok, mert nagy a raktárkészletünk. Újra kell gondolni, hogy milyen kiadványokra is lenne szükség. Isten bocsássa meg, esetleg olyanokra is, amelyek népszerűek, netán egy kis pénz is hoznának. Vannak ilyen kezdeményezéseink. Pl. régi óvodai verseket, meséket, dalokat adtunk ki, de készülünk kisiskolások hasonló anyagaival is. Természetesen vannak sikeres dolgaink is: *Bényei Miklós* könyvét második kiadásban adjuk, és újra kellett nyomni a Magyar Pedagógiai Tárgyszójegyzéket is.

Éppen most került ki a nyomdából a könyvtárostanárok kézikönyve. Ez hiányt fog pótolni, égető szükség van rá, az iskolai könyvtárosok is, a képzőintézmények is vásárolni fogják. Többszerzős mű, amely konzekvensen végigveszi a könyvtárostanári munka minden fázisát. Szóval a kiadványok területén is van tennivaló. Én attól sem riadok el, hogy kevésbé tervszerűen dolgozzunk. Hisz ha valaki bejön egy szakmai jellegű ötlettel, amelyben pénz is látszik lenni, miért ne adnánk ki? Még akkor is, ha esetleg nem rajongunk annyira magáért a műért.

Meg kell oldanunk a tanszergyűjtemény kérdését is. Talán ismert tény, hogy az első pedagógiai múzeum úgy alakult, hogy a szervezője kiment Bécsbe a világiállításra, és hazahozott minden ott szereplő taneszközt. Ebből lett az Országos Tansermúzeum. Kitűnő ötlet volt, hiszen a legkorszerűbb tanszereket minden tanár megnézhetette, kézbe vehette, kipróbálhatta, épp csak Pestre kellett jönnie. Más az úgy életben, mint prospektusok alapján megrendelni. Az Országos Pedagógiai Múzeum pedig ezen a révén vált afféle taneszköz-etalonná. Kötelezően ide kellett kerülnie minden engedélyezett tanszernek. És az új taneszközökből az idő jártával muzeális anyagok

lettek. Mi is ilyen etalon-szerepere törünk. Ennek a szerepnek a lehetősége az oktatási miniszterünk több nyilatkozatában is elhangzott már, miután augusztusban erről is tárgyaltunk egymással.

Van egy iskolatörténeti adattár elnevezésű programunk is. A nagymúltú, nagy hagyományú iskolák a múlt század ötvenes éveitől adnak ki iskolai értesítőket. Törvény kötelezte rá őket, és a kezdeti rúgkapálózás után rendre ki is adták ezeket. Az államosításig tartott ez az értesítőkorszak, tehát kialakult egy csaknem százéves időszakot átfogó, hallatlanul információgazdag értesítőrendszer. Képzeld csak el, hogy valaki, aki alsó gimnáziumba mondjuk Kunszentmiklóson járt, később a kiskunhalasi főgimnáziumban tanult, majd Debrecenbe került pedagógusképző főiskolára, hogy azután fiatal tanár legyen Sepsiszentgyörgyön, ott iskolát változtatott, később Szabadkára került tanárként, még később a fővárosba szerződött, hogy aztán nemzetközi hírű tudós legyen. Nos, ennek az embernek (nem kitalált személyről van szó) az egész pályája végigkísérhető az iskolai értesítők információin keresztül. A számítógép ebben zseniális. Kacsaringós életutakat lehet segítségével nyomon követni. Én erre akkor döb-bentem rá, amikor 1983-ban Babits-kiállítását rendeztem. Az iskolában megvoltak az értesítők. Belőlük lehetett nyomon követni Babits pályáját egészen addig, míg ott nem hagyta a pedagógusi munkát. Erre az értesítőanyagra készül tehát egy számítógépes program, amely minden fontos értesítőbeli információt ki tud emelni. Határon túliak is szerepelnek elképzeléseinkben. Csak az a baj, hogy nem mindegy, ki viszi be az adatokat a gépbe. Kutató tanárok, helytörténeti érdeklődésű pedagógusok kellene hozzá. Hogy ők megfizethetőek legyenek, egy, a Soros Alapítvánnyal közös pályázatot szeretnénk meghirdetni erre a munkára. Az első ötven pályázót fogadnánk be, ők töltenék fel ezt a programot, és tíz hónapra Soros-ösztöndíjban részesülnének.

És még valamit az értesítőkről: a végső jó megoldás ezeknek a digitalizációja lenne, mert sajnos a legtöbbjük papírja rossz minőségű, ugyanakkor gyakran keresik, forgatják őket. A kézbe vételük, a másolásuk pedig tovább ront az állapotukon.

A határon túli kapcsolataink. Nem én találom ki, hogy erre szükség van, volt eddig is, a folytatás pedig kötelező és erősítendő. Erdélyben elég jól megy a dolog, ott úgynevezett pedagógiai kabineteket szerveznek a kisebbségben élő magyarok, ezek nagyjából olyanok, mint nálunk a Megyei Pedagógiai Intézetek. Velük sokkal könnyebb a kapcsolatfelvétel, és termékenyebb is, mintha külön-külön kellene eljutnunk egy-egy iskolához. Mi ezeket a kabineteket támogatjuk, ők azután továbbadják a megfelelő iskoláknak a könyveket is, az információkat is, stb. Így regionális szervezésekön keresztül működik a határon túli magyar iskolák és pedagógusok támogatása. Persze jó lenne, ha a határon túli kapcsolataink oda-vissza működnének. Ma sokkal könnyebben jutunk hozzá amerikai folyóiratokhoz, mint akár magyar, akár más nyelvű szlovéniai vagy szlovák (stb.) periodikához. Itt még sok szervezésre lesz szükség. De gondoskodni kell a magyarországi kisebbségek, nemzetiségek megfelelő ellátásáról is. Nekünk pedig tudni kell az egész Kárpát-medence tankönyvanyagát gyűjtenünk és rendelkezésre bocsátanunk. Itthoni és határon túli magyar, itthoni és határon túli nem-magyar tankönyveket.

Az OPKM sikerágazata 1995–96-ban a múzeum volt. Nem véletlenül. Az Ezer éves magyar iskola, no meg a millecentenárium „megdobta” ezt a területet. Az OPKM Múzeumi Főosztálya nagyszerű kiállítást rendezett a Petőfi Irodalmi Múzeumban, és résztvett, szerepet vállalt igen sok regionális kiállításon. Mivel 1997-ben kapta meg a múzeum önálló helyét az új épületben, még '97 is a sikeres évek közé számíthat. Mos-

tanra azonban mindez lecsengett. Igaz, jön 2000 és vele az ezeréves magyar államiság ünneplése. Ezt az alkalmat meg kell ragadnunk. Paradox módon úgy mondhatnám, hogy meg kell rendeznünk „ideiglenes állandó kiállításunkat”. Annak a csíráját kell megalkotni, ami majd később, teljessé válva, az igazi állandó kiállításunk lehet, ha teljesen birtokba vettük már az új helyünket.

Decemberben lesz negyven éves az OPKM. Az indulás éve ugyan nem ragadható meg pontosan, hisz sok elődünk volt. Kezdetben múzeum volt, amihez később könyvtár is csatlakozott, majd – és ennek ünnepeljük a negyvenedik évfordulóját, 1958-ban minisztériumi rendelet hozta létre az Országos Pedagógiai Könyvtárat. (Később visszakapta hozzá a múzeumot is.) Ezt az évfordulót egy olyan megemlékezéssel szeretnénk megünnepelni, ahol a volt főigazgatók beszélnek emlékeikről. Az Évkönyvet is ebből az alkalomból adnánk ki, szükség is lesz rá, hiszen tíz éve nem jelent meg évkönyve az OPKM-nek. Ez az évkönyv tartalmazná a főigazgatói beszámolókon kívül az intézmény részletezett terveit, beszámolóit stb. is. Ami nem fért bele ebbe a kis interjúba, az Évkönyvben majd megtalálható lesz. És ehhez a megemlékező ünnepséghez csatlakozna természetesen egy kis kiállítás is.

De szólnék még egy kiállítástervről. Még a nyolcvanas években készített az OPKM egy felmérést a nagy hagyományú középiskolák könyvtáiról. Én is bedolgoztam ebbe a felmérésbe annak idején. Az eredmény megdöbbentő volt, hisz hiába tudtuk, hogy nagy értékek lelhetők fel ezekben az iskolai könyvtárakban, ezt a mennyiséget, ezt a kincses gazdagságot nem sejtettük. 1996-ban a könyvtárostanárok győri összejövetelén egy kis kiállítás is készült belőlük. Nos, érdemes lenne a Könyves Kálmán körúton is megrendezni – persze nagyobb méretekben – ezt a kiállítást, amihez most már az OPKM is hozzátehetné a saját muzeális értékeit.

– *Eddig úgy beszéltem Veled, mint aki teljesen feloldódik hivatali funkciójában. Talán szólhatnál valamit személyesebb-szubjektívebb terveidről, törekvéseidről is. Mit fogsz csinálni azon ritka időszakokban, amikor nem kell főigazgatónak lenned? Tudományos pályádat óhajtod kikerekíteni-továbbvinni? Hobbijaidnak élsz? (Ha igen, mik lennének ezek?)*

– Régóta egyre viszonzatlanabb szerelmem a foci. Bizonyos körökben ez talán snassz vonzalomnak számít, én azonban éppen nem szégyellem. Mostanság már persze jó ha egy héten egyszer összejön a csapat, az otthoni baráti kör. (Esterházy Péter tudta csak megírni mit jelent az, hogy „Csapat”.) A játékidő ugyan mindegyre rövidebb, ám utána annál többet beszélünk róla a kocsmában. De azért van és lesz is más tennivalóm, tartozásom. Nem szeretem azt a szót, hogy helytörténész, de tény, hogy az elmúlt évtizedekben elég sok információ felgyűlt bennem – meg a rengeteg cédulámon – szűkebb hazámról, Kunszentmiklósról és az iskolámról, könyvtáráról. Amikor módom van, ezt kiírom magamból. A Bakér Mente című helyi lapban is, meg másutt is. Egy kisebb könyv ma jndem készen van már Petőfi és Kunszentmiklós kapcsolatáról. Volt főnökömmel pedig, aki természettudományos beállítottságú ember, megpályáztunk egy helyismereti tankönyvet. *Kunszentmiklós és vidéke* lesz a címe és a 10–16 éves korosztály számára mutatja be a várost és környékét. A pályázat sikerült, a pénz összejött, csakhogy most már meg is kell csinálni, záros határidőn belül. Ha lesz szabadidőm, ezt írom.

– *Köszönöm a beszélgetést!*

Vajda Kornél

A könyvtári törvény és a dokumentumellátás országos rendszere

Ennek az írásnak az a célja, hogy – az egész és rész közötti viszonyhoz hasonlíthatóan – a címben jelzettek közötti kapcsolatokat megvizsgálja. Ez a gondolatmenet elvileg szándékszik tárgyalni a témát (és a szerző el is szeretné hátrítani azokat a várakozásokat, amelyek a megvalósítás konkrétumaira irányulnak). Ebből következően némileg a logikai levezetésekre fog emlékeztetni, elsősorúan annak következtében, hogy a jogi nyelven és tömören megfogalmazott regulációban sok hasonlóság fedezhető fel ez utóbbiakkal, hiszen a törvény nyelvezete is sok absztrakcióval él.

Az új kulturális törvény könyvtári része a legelső mondatától, vagyis az ellátás „általános szabályaitól” kezdve [53. § (1)] valójában egy országos rendszert modellez. Ezen a rendszeren belül próbáljuk meg a törvény szövegének azokat a pontjait értelmezni, amelyek ennek ‚totalitásán’ belül az országos dokumentumellátási rendszerre (ODR) vonatkozó megállapításokat, előírásokat tartalmaznak. Az erre vonatkozó paragrafusok és alpontok szövegén itt-ott azonban túl is lépve a reguláció nyelvi és szakmai logikájából fogunk következtetni néhány olyan implikált, belefoglalt dologra, intencióra, elképzelésre, amelynek megfogalmazására megalapozottan vállalkozhatunk.

Az ODR-t illetően induljunk ki most a III. fejezetből, amely a könyvtári rendszer működésének feltételeiről szól. Ennek két első paragrafusa (59. és 60.) az általános szabályokat és a könyvtárhasználati jogokgyakorlását biztosítva fogalmazza meg a rendszeres működés sarkalatos feltételeit. Itt az első bekezdés a legfontosabb a mi perspekívánkban [59. § (1)]:

„A miniszter a nyilvános könyvtári ellátás érdekében országos dokumentumellátási rendszert alakít ki, amely magába foglalja a) a könyvtárközi dokumentumellátást, b) a könyvtári dokumentumok lelőhely-nyilvántartását, c) a könyvtárak gyűjteményéből kivont dokumentumok hasznosítását a könyvtári rendszer számára.”

Kitüntetetten kell kezelünk a „magába foglalja” kifejezést ebben a mondatban, mivel ez azt jelzi, hogy a törvény nem nevezi meg az egész ellátási (al)rendszert (az ODR-t), csak kiemel belőle három kardinális tényezőt. Lehet ezt a „magába foglal” szövegezést „puhának” is tartani, de jó okunk van arra, hogy a megfogalmazást inkább „taktikusnak” mondjuk – a törvény a követő rendeletekre bízva a dolog pontosítását, részletezését. Nem szabad azonban arról sem elfeledkezni, hogy hol van ennek a résznek a fejezetben és a paragrafuson belüli „pozíciója” – fontos rendszerfeltételek látszik, hiszen az első helyen szerepel.

A törvény preambuluma állampolgári jognak mondja a nyilvános könyvtári ellátáshoz való jogot, amiből az következik, hogy az ODR-nek is (elvben) az igénylő, az olvasó korától, nemétől, nemzetiségi hovatartozásától, iskolázottságától, illetőségétől (falun vagy városon él-e) függetlenül kell mindenkinek „érdekét” szolgálnia. Ezért minősíti a meghatározás az alrendszert „országos”-nak, és azt mondja ki, hogy a „nyilvános könyvtári rendszert” kell szolgálnia.

Ez a minősítés és célmeghatározás értelemszerűen hozzá van rendelve az a)–c) pontokban megadott fő feltételekhez, azaz a dokumentumokhoz való könyvtárközi hozzáfutáshoz, a lelőhely-nyilvántartáshoz és a kivont dokumentumoknak a rendszeren belüli hasznosításának előírásához.

„Szakmailag” a két első követelmény igen szorosan össze is függ. A már kihirdetett kötelepéldány-rendelet után az ODR-ről és a könyvtárközi dokumentumellátásról kiadandó rendelkezéseknek egyrészt e három tényezőt kell pontosan szabályozni, másrészt – a „magába foglal” kifejezésre visszautalva – az ellátás egyéb részleteit is ezekben kell tisztázni.

Álljunk meg itt egy elvi és pragmatikus, mondhatni világméretű könyvtári problematikánál. Az angol nyelvű szakirodalom ezt az „access or availability”-vita néven tartja számon. Ezt a „vagy-vagy”, illetőleg „is-is” problematikát a következő módon lehet magyarul körülírni. Amennyiben egy használó, olvasó ténylegesen megtalál a felkeresett könyvtárban a polcon (a szabadpolcon vagy a raktári állományban) valamely művet, akkor gyakorlatilag hozzájut (access); de akár azt mondják neki, hogy a) ki van kölcsönözve és előjegyzik a kérését, akár b) a könyvtár távol eső raktárából vagy a hálózat központi könyvtárából (ellátó központjából) *majd* kihozzák számára, vagy c) azt az információt kapja, hogy a hazai (ODR) vagy nemzetközi könyvtári rendszer hozzáférhetővé teszi számára, és csak később jut hozzá a dokumentumhoz, akkor ezekben esetekben az „availability” esete forog fenn. (Külön probléma, hogy abban az esetben, ha a dokumentum digitalizálva van, és rajta van az Internet-en, sőt, ha ennek használatért, mondjuk, fizetni kell, akkor ez melyik csoportba tartozik.)

Tudott dolog, hogy a magyar könyvtári világban (is) – ahol sok minden miatt a kooperáció „bizalomelvé” elég gyenge, és ahol sok „csalódott” könyvtáros már nem nagyon bízik a könyvtári rendszer „anonim” és esetenként költséges szolgáltatásaiban – a saját állományra szeretnének minél inkább a gyarapítók is, az olvasószolgálatosok is építeni. Ez, persze, a gyakorlatban megvalósíthatatlan. Mégis csak az „access” és az „availability” között kényszerülnek egyensúlyozni. Ahhoz, hogy ez megváltozzon, és hogy a nyilvános könyvtári rendszer maga bizonyíthassa működőképességét, valóban jó ODR-t kell kialakítani. Amiben a könyvtáros is, az olvasó is bízhat, és csak ritka esetben éri ezen a téren kudarc. Ha gondolatmenetünknek erről a helyéről „lapozunk” vissza a törvénynek a nyilvános könyvtár „alapkövetelményeire” (54. §) és „alappeladataira” (55. §), és amennyiben ezek az „alpok” is komolyak, akkor annak a körvonalait se juthatjuk, hogy a rendszer egyes pontjain melyek lehetnek a tényleges elérhetőség (access) a dokumentumok lehetőség szerinti elérhetőségének (availability) főbb kritériumai. Ám se elvekben, se a gyakorlatban nem lehet e kétféle „hozzáférés” közötti egyensúly pontos képletét megadni, és megmondani, mi a helyben szükséges és a közvetített dokumentumok, szolgáltatások optimális aránya. Kétségtelen azonban, hogy a magyar könyvtárak dokumentumszolgáltatásain belül – itt most nem részletezendő okok miatt – a könyvtárközi kölcsönzésnél meghökkentően alacsonyak az országos statisztikai mutatók. Az új ODR-nek a hazai adottságokhoz igazodva, egyrészt a korábbi tradíciókat, gyűjtési köröket és módokat szükséges – a lehető legkisebb „átoperálással” – megőrizni, másrészt a rendszert meg is kell újítani. Azt talán senki nem vonja kétségbe, hogy az olvasói várakozások és a könyvtári eszközrendszer más, mint volt a 70-es évek közepén.

Visszatérve a törvénszöveg logikai szekvenciájához, azt olvassuk (60. §), hogy ennek a könyvtári ellátásnak a rendszerét, illetőleg fejlesztését központi szolgáltatá-

sok segítik. (Ez a „segít” ige talán még „puhábbnak”, bizonytalanabbnak látszik, mint a „magába foglalja” szópáros.) Az egyes könyvtárak adottságait kiegészítő, segítő, rendszerszerű eszközök közül – hadd nevezzük őket itt jogilag nem pontos megfogalmazással a működtetés hajtószíjainak – három tényezőt nevez meg a szöveg, melyek számunkra fontosak, és amelyeket központi szolgáltatásként definiál (nem az eredeti sorrendet hozom és nem szó szerint idézem):

- a) a kötelespéldányon alapuló gyűjtést, állományépítést,
- b) a könyvtári feltárás és tájékoztatás országos informatikai hálózatát és benne elérhető adatbázisokat,
- c) és – ismételten – az előzőekben is szereplő ODR működtetését.

A szöveg tehát a központi szolgáltatások rendszeréről beszél, azaz egy központi szolgáltatásokat nyújtó kooperatív rendszer tervezetét adja, a vezető magyar könyvtári intézmények bevonásával, összehangolt együttes teljesítményével számolva. Hogy ez ténylegesen a törvény alapeszméi közé számítható, arra a későbbiekben többszakasz is rávilágít. Azt olvassuk ugyanis, hogy a felsorolt és fel nem sorolt központi szolgáltatások teljesítése és fejlesztése érdekében „a miniszter... megállapodást köt” egyéb könyvtárral/könyvtárakkal. A továbbiakban, a nemzeti könyvtárról rendelkező részben is – az intézmény kötelező erővel megadott központi feladatai mellett – az szerepel, hogy az OSZK „részt vesz” a tételesen felsorolt központi szolgáltatások teljesítésében.

Talán nem tévedünk, ha azt mondjuk, hogy fontos, sarkalatos könyvtárpolitikai döntésről árulkodik a szöveg. Egyrészt az, hogy az OSZK ebben a struktúrában egy *minden tekintetben* centralizált helyzetből (nevezzük „paternalisztikus modellnek”) – anélkül, hogy pótolhatatlan unikalitását megszüntetné – sok tekintetben egy „primus inter pares” helyzetbe kerül. Nagyobb hangsúlyt nyernek az archiváló, „muzeális”, nemzeti bibliográfiai funkciói, kiemelődnek a korábbi gyakorlat szerinti prézens és megőrző, közvetítő szerepei (azt lehetne mondani, hogy a törvény „realista”, mert legfontosabb funkcióit és tényleges szerepkörét legalizálja; csak hogy ebben a perspektívában még súlyosabbnak látszik az az anomália, hogy az OSZK a legtöbb felsőoktatási hallgatót fogadó pszeudo-egyetemi könyvtár). A nemzeti könyvtár az állami egyetemi és nagy szakkönyvtárakkal, valamint a megyei, azaz regionális könyvtárakkal – a létrehozandó ODR-rendszer szolgáltató tagintézményeivel – képez virtuális és gyakorlati együttest (ha tetszik, ez úgy is felfogható, mint egy korszerű magyar könyvtári „gyűjteményegyetem”), körvonalazva a központi szolgáltatásokat nyújtó rendszer törzsintézményeit. Szolgáltatásaik egyik lényeges aspektusaként jelenik így meg az ODR. Ezáltal a törvény mintegy a könyvtári rendszer „egyetemes felelősségét” sugalmazza, de a nagykönyvtárakra, mint a működtetési rendszer központi feladatait ellátó intézményekre kiemelt feladatokat ró (vagyis ebből az egyetemleges felelősségből az utóbbiakra is nagyobb rész jut).

Összhangban a nemzetközi trendekkel, amelyek azt mutatják, hogy egyre inkább együttműködő, osztott katalógizálásban részvevő, nagy és gyarapítási politikájukban összehangolt gyűjtemények, kulcsintézmények a jó könyvtári ellátás alapjai.

Mi sem bizonyítja jobban, hogy a törvény megalkotói végiggondolták a koncepció konzekvenciáit, mint az, hogy a központi pénzalapokról intézkedő részek is részben ehhez illeszkednek. Témánk szemszögéből ez a legfontosabb így szól: „A Magyar Köztársaság költségvetéséről szóló törvényben kell gondoskodni az országos dokumentum-ellátási rendszer létrehozásának és fenntartásának feltételeiről.” (72. §).

Persze a készülőben lévő rendeletekben fog ez a ‚végigvitel’ elvi, regulatív szinten megvalósulni (s aztán reményeink szerint a valódi gyakorlatban, ténylegesen). Felkért szakértőkből álló bizottság dolgozik az ODR-t megalapozó és – a kötelespéldány-rendelettel szorosan összefüggő, ahhoz máris hozzáillesztendő – szabályozó jogdokumentum koncepciójának és szövegének az elkészítésén. Ennek ismételt munkaülései, vitái során a legfontosabb alapelvek – és a törvényben megfogalmazottakon túl rögzítendő követelmények – úgy tűnik, eléggé világossá váltak. Az ODR-t a nemzet könyvtári törzsvagyonát birtokló könyvtárak gyűjteményeire kell építeni, és nem szabad „parttalanná” tenni. Központi forrásokból, rendszeres támogatással (kötelespéldányok, beszerzési és szolgáltatási támogatási keretek, pályázatok) kell a rendszer megnevezett intézményeit korszerű – lehetőleg és perspektivikusan egyenlő – szintre fejleszteni. Ezeknek a központi, elsőrendűen szolgáltató intézményeknek az állományát – a lelőhely-adatokat is beleértve – mielőbb on-line módon elérhetővé kell tenni. A cél az, hogy a rendszer e tagkönyvtárainak gyűjteményei visszamenőlegesen (retrospektív jelleggel) fél legyenek tárva. Az ODR-be tartozó intézmények ki-mondottan azért kapnak központi támogatást (beleértve a kötelespéldány-részese-dést és/vagy -beszerzési kedvezményeket), mert forrásanyaguk nem csak helyi, de nemzeti (országos) célokat is szolgál, és – mindegyik a maga funkciója szerint, szak-területi illetékességének és jellegének megfelelően – az országos igényeknek tesz ele- get. Ez nem lehet „vagy-vagy”, ez kötelező jelleggel „is, is”.

Remélhető, hogy ezekben a követő rendeletekre is érvényes lesz a fenti logika (és akkor – példának okáért – még a szakfelügyeletről szóló is kapcsolható majd ide, hi- szen az ODR szolgáltató könyvtárait talán a legszigorúbban és lehető legrendszer- sebben kell majd ellenőrizni, hiszen bizonyos közpénzekhez ezekre a célokra jutnak hozzá).

A további részleteket mellőzve, annyi elmondható, hogy a nyilvános könyvtári rendszerben az ODR-kooperáció az első fázisában, úgy tűnik, az intézmények szű- kebb csoportját kell hogy átfogja (kb. 40-50 nagykönyvtárt), köztük a vidéki egyete- mek központi könyvtárait, a megyei könyvtárakat mint szolgáltatókat és igénytováb- bítókat, -közvetítőket. A demokratikus viszonyok között is szükség van ésszerű könyvtári hierarchiára, az ország legfontosabb könyvtáira azonban ezzel – még ha- tározottabban – ráhárul, hogy, példának okáért, a kistelepülésen élők, a betegek, öre- gek, „jók” és „rosszak”, „okosak” és „kevésbé eszesek” egyaránt megkapják azt, amit a nemzeti (és nemzetközi) könyvtári rendszer nyújtani képes nekik.

Fogarassy Miklós

Középpontban a községi könyvtárak

Hogy pontosan kinek az ötlete volt, kinek a fejében merült fel először, valószínűleg kideríthetetlen. Mindenesetre Szolnokon született az ötlet, és a Megyei Könyvtár igazgatója *Bertalanné Kovács Piroška* nemcsak egyetértett vele, nemcsak felkarolta, de – inkább csak ötletekben gazdag mai világunkban ritka szép teljesítmény – meg is valósította. Szolnokon szeptember 14–15-én középpontba kerültek a községi könyvtárak, a községi könyvtárosok, a községi könyvtárügy. Nehéz lenne eltúlozni a dolog jelentőségét. Mint Győri Erzsébet előadásából, gondos számbavételéből is kiderült, a községi könyvtárak ügyei, problémái nemigen pertraktáltak az elmúlt évtizedekben, csak a sok baj, gond, probléma, anomália, ellentmondás és aporia gyűlt, a figyelem azonban csaknem mindig másra, másokra fordult. De nemigen volt módjuk egymással találkozniuk a községi könyvtárosoknak sem, hogy legalább egymás közt kibeszélhessék a mindőjüket feszítő gondokat, gondolatokat, elképzeléseket és szakmai megoldásokat. Valamint arra sem igen adódott alkalmuk, hogy a könyvtárügy felelős vezetőivel mintegy kollektíve érintkezhessenek, közösen adhassák elő mindazt, amire választ, amivel kapcsolatban intézkedést várhatnak – kérhetnek – követelhetnek. Úttörő, nagy fontosságú összejövetel volt tehát a szolnoki országos konferencia a községi könyvtárakról, hisz mind e felsorolt hiányosságokon segített”, és ha persze, a dolog természeténél fogva nem is oldhatta meg egycsapásra a gondokat, de beindított egy folyamatot, amelynek eredményeire feltehetően nem sokáig kell várakoznunk.

A konferenciát meleg és szellemes, igen erősen könyvtár- és könyvtárospárti hangnemben *Iváncsik Imre* nyitotta meg, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közgyűlés elnöke. Őt hallgatva egészen természetesnek tűnt, hogy az önkormányzat kétszer is elnyerte a könyvtárpártoló címet. (Hogy megnyitójára érkezve előbb néhány kölcsönvett könyvet szolgáltatott vissza, ad oculos bizonyította, hogy neki személy szerint is fontos a könyvtár.) A megnyitó után – elharapódzó rossz szokásokkal dacolva – nem további köszöntők, üdvözlések, bemelegítők és egyebek sorjáltak, hanem a konferencia azonnal munkához látott. Először *Mátyus Aliz* (Művelődéskutató Intézet) szociológus előadását hallgatta meg, aki a falu társadalmáról nyújtott szociológus–sociográfus összképet, a tudomány nyelvén írva le azt a terepet, amelyen a résztvevők–jelenlévők mozognak, amelyen és amelyhez képest helyezhető el, értelmezhető a „községi könyvtár” mint olyan. Ez a kép persze nem lepte meg, nem lephette meg a hallgatóságot, arra azonban kiválóan alkalmas volt, hogy a továbbiak ne a levegőben lógnának, hozzárendelhetők legyenek ahhoz a társadalmi–kulturális–szokásrendimentális bázishoz, amelynek leglényegesebb vonásait az előadó – merész általánosításoktól sem riadva vissza, de szinte szépirodalmi zsánerképekkel is tarkítva – felvázolta (közösségi kohéziós erők kontra individuális felelősségvállalás, örökölt és szerzett életmód-minták, anyagi és erkölcsi antinómiák, tradíció és felemás modernizáció ellentmondásai stb.). *Győri Erzsébet* előadása (ld. e bevezetőt követően teljes szövege!) remekül párosította a kemény tények sorjáztatását és azok nagyívű, bár persze fölöttébb lehangoló összképbe rendezését, értelmezését. *Baricziné Rózsa Mária*, úgy is mint a minisztérium képviselője, úgy is mint e témának egyik legjobb hazai szakem-

bere, elsősorban a témakör legfontosabb problémáit körvonalazta, nem riadva vissza a nehézségek minuciózus analizisétől sem, a futurológiai előrejelzések érzékeny kritikájától sem. (Az ő előadását is teljes terjedelmében közli a 3K e száma.) A meghívóban e két előadáshoz kapcsolódó korreferátumokat ígérték a szervezők, ám a községi könyvtárosok (Lakitelekről, Tószegről, Máriakémendről, Kőtelekről, Zagyvarékasról) korántsem érték be a korreferátum viszonylag szűkös lehetőségeivel. Nem Győri Erzsébet és Bariczné Rózsa Mária előadásaihoz kapcsolódtak, hanem teljesen önállóan és szuverén biztonsággal szóltak sa ját községük kulturális problémáiról, sa ját könyvtáraik gondjairól, szakmájuk-hivatásuk ellátásának mikéntjeiről, arról, hogy mi is van igazándiból a „valóságban”, a „terepen”, ott, ahol nincsenek immáron közvetítők és szűrők, intézményi és egyéb „fátylak”, hanem az egy vagy két könyvtáros egészen közvetlenül áll szemben olvasóival is, fenntartóival is, falujával is, intézményének mindennapos kihívásaival is. (E csak terjedelmileg „kis” előadásokból, amelyek azonban tartalmilag is, a felvetett problémák szempontjából is roppant gazdagok voltak, egyet közlünk, mintegy mutatóban a 3K e számában. Az olvasó ebből is megítélheti a konferencia szellemi színvonalát, kérdésfeltevéseinek bátorságát és problémaérzékenységét.)

Tulajdonképpen eddig tartott a konferencia lényegi, fő része. Jelentősége abban áll, hogy évtizedek mulasztását pótolva, megkezdte és azonnal dús eredményeket hozva alaposan előre is vitte a községi könyvtárak aporiáinak valóban szakszerű, magas színvonalú, a további vizsgálódások és persze a további intézményes és egyéb ténykedések alapját megteremtő tárgyalását, számbavételét, életszerű fejtegetését. A továbbiakban részint olyan előadások hangzottak el, amelyek ad hoc, konkrét támogatást, tanácsadást jelentettek a községi könyvtárosok számára (ilyen volt *Tóta Áronné* beszámolója a jogi problematikáról, amelynek az előadó, úgy is mint, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közigazgatási Hivatal vezetője, úgy is mint kitűnő jogász, elsőrendű szakértője, aki egyedi esetek elemzésében is excellált); részint olyan előadások, bemutatkozások, mint amilyen *Molnárné Zolnai Máriaé* (belügyminisztériumi tanácsos) volt, aki talán leginkább azzal kedveltette meg magát, hogy nem minisztériumi-hivatali bölcsességeket adott elő, hanem azt puhatolta ki, hol és miben tehetné magát hasznossá e számára új terepen. Befejezésül *Nagy Attila* a könyvtárosokról mint közvetítőkről szólva azt az útravalót adta meg a konferenciázóknak, amelyre mint értelmiségieknek, mint egyszerre küldetéssel és hivatással (nem szinonimák!) rendelkezőknek talán a legnagyobb szükségük volt. No és természetesen ezek az útravaló szavak és gondolatok súlyos szociológiai, pszichológiai, sőt társadalombölcseleti töltést is kaptak.

A Szolnoki Megyei Könyvtár, amelynek új épülete csaknem pontosan egy évvel ezelőtt adatott át használóknak és könyvtárosoknak, kitett magáért. Ez a konferencia, amelynek másnapján a résztvevők szakmai kirándulásokat tettek különböző szempontokból érdekes községi könyvtárakba, persze helybéli kalauzolás és szakmázás céljából, minden bizonnyal a nagy, a jelentős szakmai összefüggések közé fog számítani hosszú ideig. (VK)

Könyvtári ellátás falun Helyzetkép a községi könyvtárakról

A községi könyvtárakról szóló rövid helyzetkép címűül akár kölcsön is vehetném a Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások központjának Pécsen rendezett két konferenciájáról kiadott művek címét. Az első 1991-ben jelent meg *Válság és kiút*, a második 1993-ban *Kiút a válságból* címmel. Mindkét konferencia a magyar falvak helyzetével foglalkozott, sajnos művelődési, kulturális kérdésekkel csak alig fellelhető nyomokban. Csaknem igaz e tény a legutóbbi idők szakaszjójára is. Kivételt képeznek a megyei híradók igen fontos, ám rövid közleményei és *Tóth Gyula* a Könyvtári Figyelő 1997. évi 4. számában megjelent nagy léptékű tanulmánya *A kis-könyvtári ellátás historiográfiájának vázlatja* címmel. Ez utóbbival sok mindenben lehet ugyan vitatkozni, de a szerző által kommentált jegyzetanyag a téma kiváló összefoglaló bibliográfiájának tekinthető. Ebbe a sorba tartozik még a *Tanulmányok a Dunántúl nyilvános könyvtári struktúrájáról* című gyűjtemény, melyet a 3K 1997-ben különszámként adott közre.

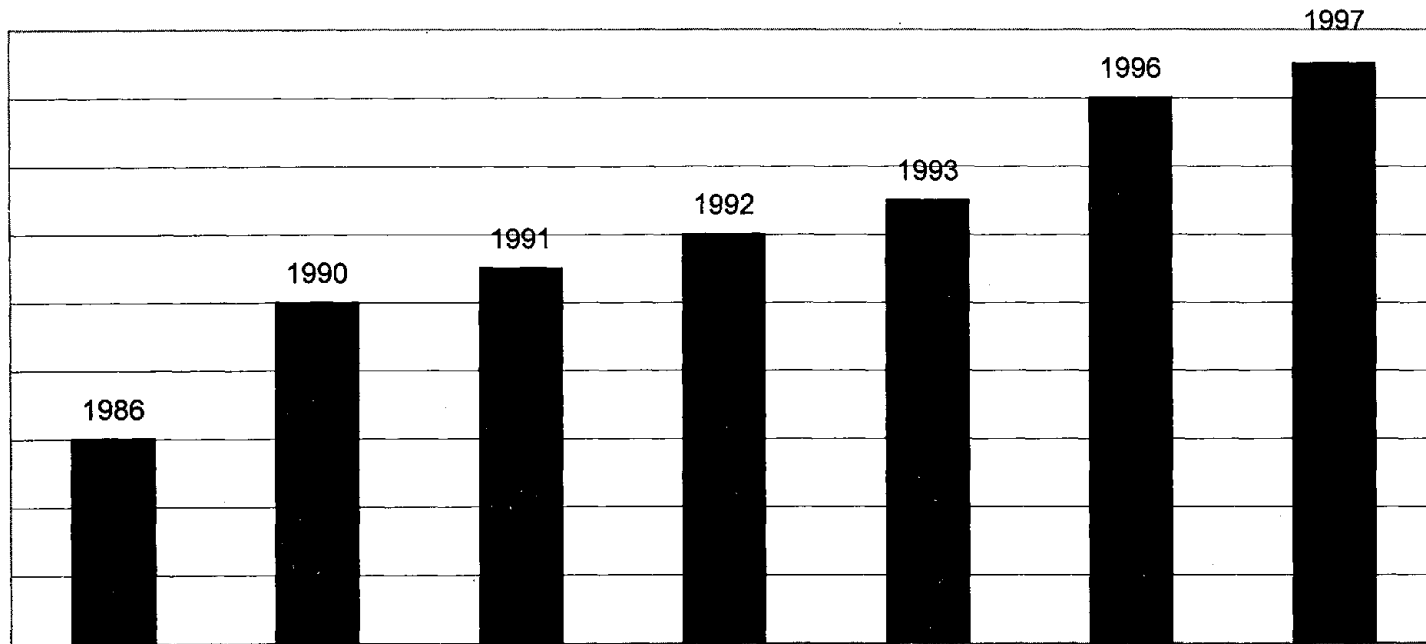
Ezért is üdvözlendő a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Jász-Nagykun-Szolnok megyei szervezetének és a Verseyhy Ferenc megyei könyvtárnak a kezdeményezése, melynek nyomán megszületett ez a régóta esedékes országos konferencia.

A falusi könyvtárak helyzetét tekintve a leggyakrabban bezárásukról, állományaik szegényességéről, rövid nyitvatartási idejükről, fűtetlen, rideg, barátságatlan helyiségeikről esik szó, s mostanában ismételtelen és újra az ellátórendszerekről. Ez utóbbi – megítélem szerint – az optimisták, a jövőben bízó, a megoldást keresők, a falusi könyvtárakról nem lemondók témája. Az is közhelynek számít, hogy más-más megítélés alá esnek a nagy lélekszámú falvak és az apró települések, és egészen más sors is jut ki nekik.

A legfontosabb mutatókat tekintve érdemes egy pillantást vetnünk a községi könyvtárak számának alakulására. (1. sz. ábra) – Közbevetést megjegyzésként: szomorúan szembesültem azzal a ténnyel, hogy csaknem lehetetlen egzakt, minden szempontból megbízható adatokat összegyűjteni. Régóta tudjuk a statisztikai rendszer anomáliáit: kevés az összehasonlítható adat, tehát nehéz a trendeket bemutatni; nincs egységes terminológiai értelmezés, ezért jogos kétkedéssel lehet fogadni bizonyos adatok valóságos értékét; minden évben egyre később közlik-közöljük az előző év adatait; nincs minden könyvtártípusról adatunk; nem egységes a statisztika, és még sorolhatnám tovább – de ez már egy másik dolgozat témája. Mindezzel együtt itt bemutatandó adataim – az utolsó két évet leszámítva – az MKM által kiadott *Statisztikai tájékoztató*ból származnak. Az utolsó kötet 1995-ben jelent meg az 1993-as tárgyévéről. Az 1996-os adatok a *TEKE és SZAKMA* című OSZK–KMK kiadványból, az 1997-esek pedig az MKM-nek szolgáltatott közkönyvtári statisztika „gyorsjelentésként” értékelhető adathalmazából származnak. Szükségesnek tartom megjegyezni: kizárólag az önkormányzati könyvtárakról szólnak.

Magyarozatként még annyit illik hozzáfűznöm: az 1986-os esztendőért azért választottam vizsgálódásom kezdő évének, mert ekkor már tendenciaként éppúgy je-

Községi könyvtárak száma 1986–1997

len volt az erőteljes mozgás, változás a könyvtári rendszerben, a községi könyvtárakban is, mint az előző évtizedek állandósága, ha úgy tetszik mozdulatlansága. Úgy vélem, a diagram magáért beszél; látványos a könyvtárak számának csökkenése, főként 1993 és 1996 között. Ez akkor is igaz, ha tudjuk és számba vesszük, hogy pontosan ezen idő alatt növekedett a városok száma, azaz magasabb osztályba léptek a települések közül számosan, s könyvtáraik nem tűntek el, hanem új minőségben szolgálnak. Azt sem hagyhatjuk viszont a leltárnál figyelmen kívül, hogy erre az időszakra esik a rendszerváltozás utáni önkormányzatok létrejötte; a valamikori „településfejlesztési koncepció” áldozatának esett kis és nagyobb települések, társ-községek önállósulása.

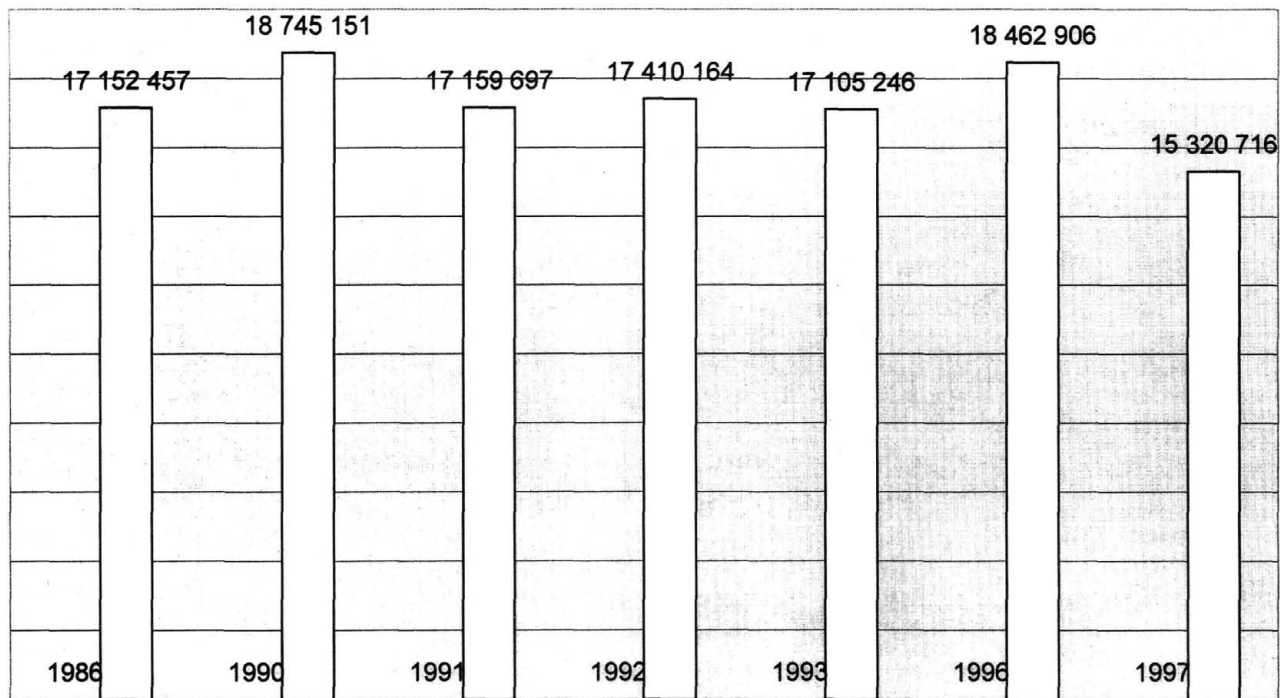
Az a tény, hogy 1997. január 1-jén Magyarországon 235 nagyközséget és 2686 községet tartott nyilván a KSH (*A Magyar Köztársaság Helységnevkönyve 1997. január 1.* KSH, Bp. 1997.). A 2921 község 4 392 789 lakost számlált, az össznépeség (10 212 300) 43%-át. Minden további gondolkodás, jövőkép felrajzolásakor, könyvtárpolitikai döntés-előkészítéskor és döntéskor ezt a 43%-ot kell magunk elé idéznünk. Még hozzá igen sokszínű, különféle gazdasági és kulturális körülmények között élő, nagy életmódbeli különbséget magába foglaló több mint négymillió lakos könyvtári lehetőségeiről van tehát szó.

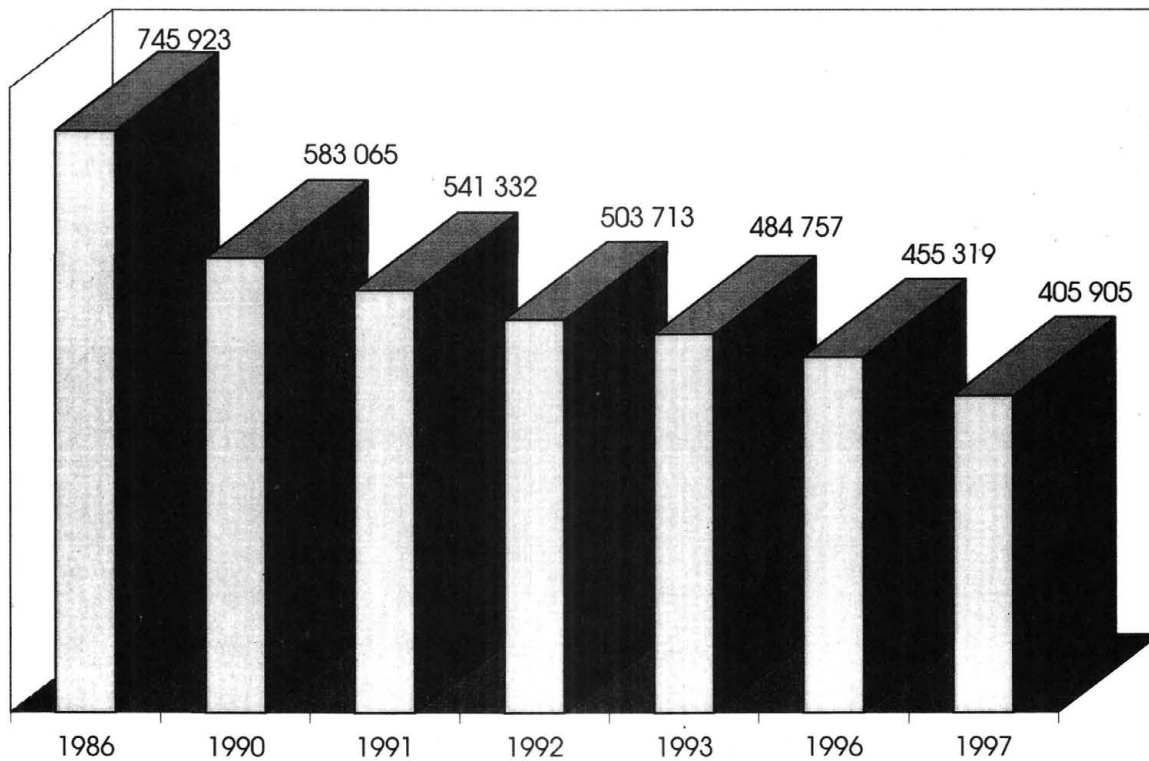
Tekintsük át a községi könyvtárak állományának számszerű alakulását! (2. sz. ábra) A számok – véleményem szerint – ellentmondásosak; azt sugallják, mintha a könyvtárak számának csökkenése nem lenne igazán hatással az állományok nagyságának alakulására. Úgy tűnik fel, mintha a bezárt könyvtárakban könyvek aludnák Cspikerózsika-álmukat, várva a jobb időkre és – legalább magunknak valljuk be – várva a gondos, hozzáértő állományapasztásra. Itt most kitérőt kellene tennem a könyvtári rendszerből az ismert okok miatt hiányzó központi szolgáltatásokra, a kis könyvtárak szakmai gondozására, ám ez is egy másik dolgozat témája.

A mennyiséggel így látszólag nem igazán volna bajunk, de ismerjük az állományok minőségét. Azok a könyvtárak vannak kitüntetetten jobb helyzetben, ahol függetlenített és szakképzett könyvtáros van, és azok, ahol jól működő ellátó rendszer frissíti a gyűjteményt. Ők vannak kevesebben.

Megnevezés	Budapesti kerületi	Megyei	Városi	Községi	ÖSSZESEN
	Könyvtárak száma a helyben lévő állomány nagysága szerint				
Nincs állomány	–	–	2	8	10
500 és alatti	–	2	55	62	119
501–1 000	–	4	44	118	166
1 001–2 000	–	9	70	449	528
2 001–5 000	–	23	140	967	1130
5 001–10 000	11	25	97	776	909
10 000 és feletti	73	43	276	540	932
ÖSSZESEN	84	106	684	2920	3794

* (A táblázat a Statisztikai tájékoztató 1993-as füzetéből származik.)

Községi könyvtárak állománya 1986–1997

Beiratkozott olvasók száma 1986–1997

1993-ban 776 községnek volt 5–10 000 között az állománya, és 540 rendelkezett 10 000 feletti gyűjteménnyel, 637 helységben viszont 2 000-nél kevesebb könyv volt a könyvtárban. Bármilyen kicsi is legyen a település, 2 000 kötet még egy jobb családi könyvtárnak is kevés, pedig ott csupán néhány ember érdeklődését szolgálja.

Az információs értékében igencsak megkopott gyűjteményekben alig van folyóirat, mikrodokumentum, és más könyvtárak elérése szinte lehetetlen, hacsak nem maga az olvasó megy el más könyvtárakba. A könyvtárközi kölcsönzéshez nincs meg a szükséges infrastruktúra, és nincs meg a bizalom, mármint a rendszer tisztességes működésében. Van azért szívderítő és fenntartókat inspiráló ellenpéldánk is. Pályázati anyagban olvastam, s valóságáról volt módomban meggyőződni: az egyik dunántúli kis faluban csak segélykérő telefon létezik, ezért a könyvtáros minden héten egyszer biciklire pattan, és bemegegy a tőle nyolc kilométerre lévő városi könyvtárba, hogy olvasóinak elhozza a keresett műveket. Vidám és jókedvű, csak akkor lesz szomorú, ha kiderül: hiába tette meg a 16 kilométert, mert ott sincs meg a könyv vagy a keresett tanulmány.

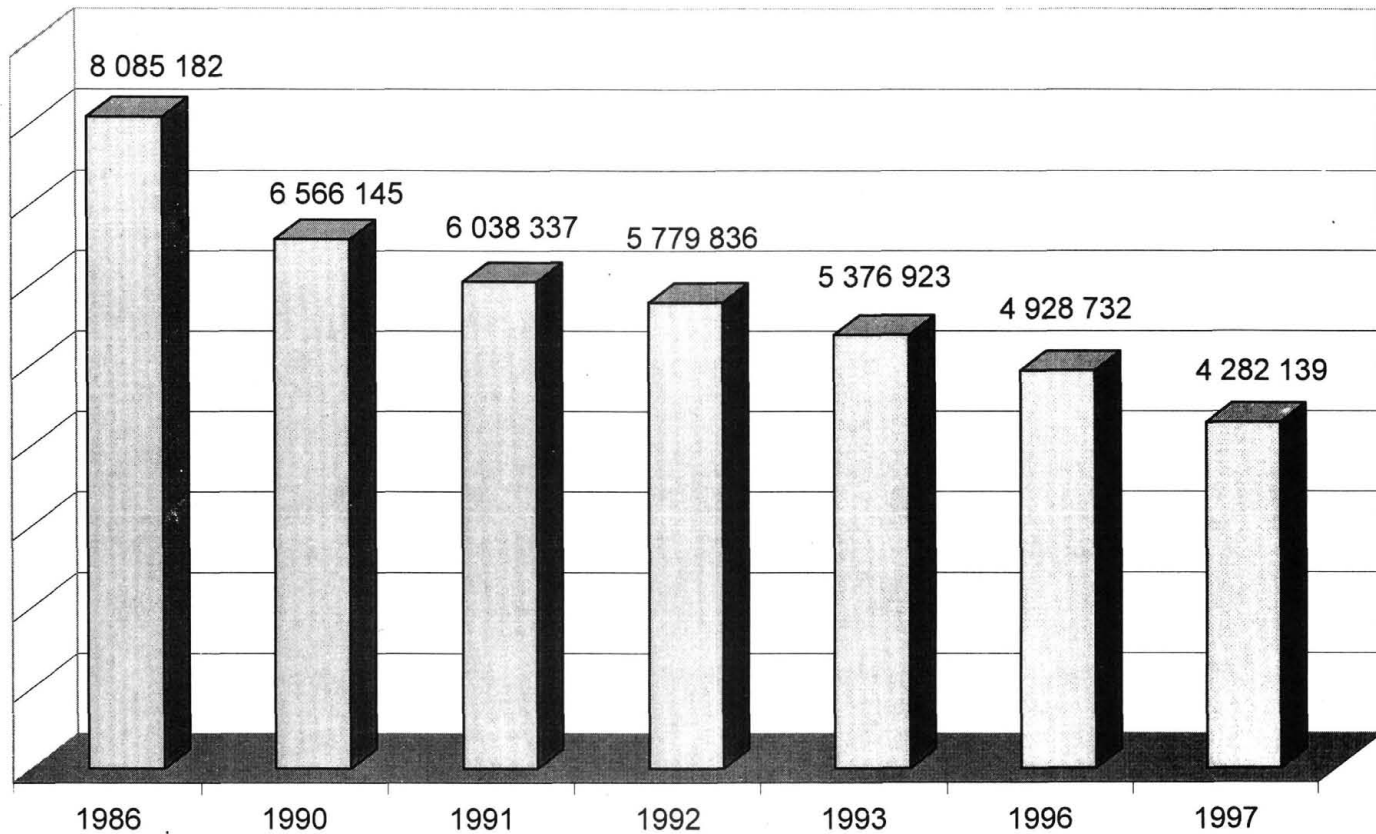
Elegendő anomáliát kínál a beszerzési keretek és a dokumentumárak egyre jobban nyíló ollója is. Könyvtáros legyen a talpán, aki 10–15 000 Ft-ból gyarapít, inkább gondosan vesz néhány könyvet, valami olvasnivalót. Ugyanakkor a gyűjtemények minősége erősen befolyásolja az őket igénybevevők számát. Természetesen nem gondolom, hogy kizárólag ez az egyetlen motivációs tényező. Tekintsünk rá a beiratkozott olvasók számát ábrázoló diagramra. (3. sz. ábra) Az 1986-ban regisztráltak 45,6%-a 1997-re eltűnt. Úgy vélem, itt is igaz az, amit a könyvtárak számának csökkenésénél említettünk, lehet ugyanis, hogy egy részük ma városi lakosként használja a könyvtárat, tehát másutt tartják számon. Az is elképzelhető, hogy városokban elégti ki a falun lakó olvasó könyvek iránti igényét, hiszen szoltunk a gyűjtemények valóságos értékéről. De arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a leállított gyárakból munkanélkülinek hazament középkorú vagy idősebb férfiak és nők közül nagyon kevesen tartják életcélnak az olvasást, különösen ha kenyérkereset helyett kínáljuk nekik. Akik jobb életkörülmények között vannak, azaz van munkájuk, a megélhetés minőségének emeléséért küzdenek, könyvtárba ők se nagyon járnak. Van falvainkban is jól prosperáló gazdálkodó és vállalkozói réteg, reméljük, legalább időnként vásárolnak könyvet vagy talán a gyermekeik lesznek majd könyvtárlátogatók. Más kérdés, hogy falvaink többségében nem lehet könyvet vásárolni, mert nincs hol. Akiket ma olvasóként tartunk számon: a gyerekek, a nyugdíjasok és egy nagyon vékony réteg, amelynek tagjait – úgy tűnik – nem lehet leszoktatni az olvasásról.

Nyilvánvaló következménye az olvasók száma csökkenésének a látogatók számának drasztikus zuhanása. (4. sz. ábra) Évekig úgy tűnt, hogy az 5 milliós nagyságrendnél talán megállapodik a falusi könyvtárak látogatóinak száma, a valóság azonban nem igazolta várakozásainkat.

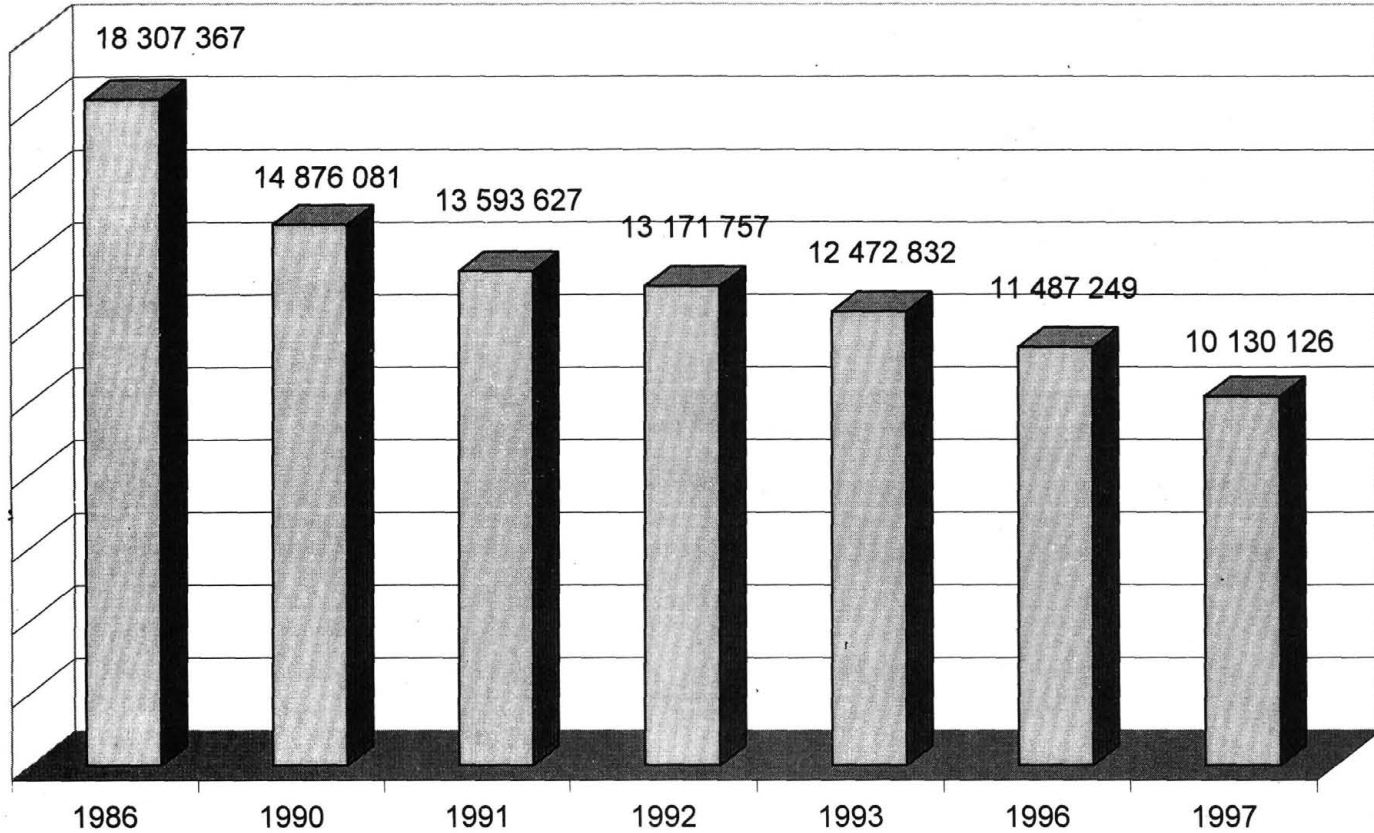
Hasonló elképzeléseink lehettek, voltak a kölcsönzött kötetek számát illetően is. Ha rátekinünk a kölcsönzött állományegységek számát mutató ábrára (5. sz. ábra), szembetűnő a 18 milliós nagyságrendről a 10 milliósra való fokozatos csökkenés.

S talán itt meg is kell állnunk a statisztikai adatok sorolásával, mert mindeközben nem szoltunk a beszerzések minőségéről és mennyiségéről, és nincsenek vizsgálataink a ki nem elégített olvasói igényekről.

Vannak, akik azt állítják, hogy nem olyan nagy tragédia, ha könyvtári mutatóink csökkennek, mert voltunk mi valamikor könyvtári nagyhatalom, már ami a könyv-

Látogatók száma 1986–1997

Kölcsönzött állományegységek száma 1986–1997

táruk számát illeti, most legalább tisztul a kép, kiderül, hol van igazán szükség közpénzből fenntartott könyvtárakra. Van ebben a vélekedésben sok igazság, de ez nem ment fel bennünket az alól, hogy vizsgáljuk a visszaesés okait. Társadalmi-gazdasági helyzetünk – mint minden átmeneti időben – bizonyosan hozzá járul, de nem kizárólagos okozója, már csak azért sem, mert legalább annyi az inspirációs elem ezekben az években, mit a gazdasági nehézség. Demográfiai viszonyaink – azzal együtt, hogy megindult a falvakba való kiköltözés főként a nagyvárosokból; hogy visszaáramlott a korábbi városi munkavállalók egy része, stb. – nem a népesség növekedését, ellenkezőleg csökkenését mutatják, tehát ez a tény is hozzá járul a fogyáshoz. Bizonyosan része van a negatív tendenciák kialakulásában a televíziózási szokásoknak és még sok minden másnak.

S hogy visszatérjek a bevezetőben említett *Válság és kiút* és *Kiút a válságból* címek jelképes kölcsönvételéhez: mindabból, amit eddig helyzetképként rajzoltam, maga a válság áll előttünk. És nem kizárólag azért, mert a 80-as évek közepétől minden mutatószám csökkent. Meg kell ismételnem: távolról sem vélem azonosnak a nagyközség és a kis falvak helyzetét – ellenkezőleg: igen nagyok a különbségek. Az előbbieken van fejlődés, az utóbbiakban a láthatónál is nagyobb a visszazuhanás.

Vannak ugyanakkor biztató jelek: avatnak mostanában falun is új könyvtárat, mert az önkormányzat és az általa képviselt közösség egyetért e kérdésben, szükségesnek vélik az alapterület növelését, a barátságos, otthonos környezet megteremtését.

Van kulturális alaptörvényünk – s benne a könyvtári törvénykezés –, melyben az önkormányzati kötelezettségek és a kezdeményezések központi alapokból való támogatása pontosan ebben az évben indult el. (Itt most az állománygyarapításra fordított összegek érdekeltségnövelő támogatására gondolok).

Remélem, mielőbb lesz olyan államháztartási törvény is, mely a kötelezettségek mellé forrásokat is rendel. Egyszer talán lesznek olyan közútjaink, ahol bibliobuszok nyújthatnak szolgáltatást. Sokan és sokat tesznek az ellátórendszerek működésének jobb feltételeiért, nem keveset köszönhetünk e tekintetben a Nemzeti Kulturális Alapnak.

Abban is bizakodnunk kell, hogy falvaink infrastruktúrája fejlődni fog, egyszer majd a kis települések számára is elérkezik az egyenlő esélyű hozzáférés lehetősége.

Addig viszont azon kell dolgoznunk – elemezve és mérlegelve minden sajátosságot és egyedi helyzetet – hogy eldöntsük: milyen falusi könyvtárak szükségesek a mai Magyarországon, még inkább a holnapin? Hol, milyen modell felel meg a legjobban és leggazdaságosabban és közmegelegedésre? Tudnunk kell válaszolni olyan kérdésekre, mint például, hogy milyen nagyságrendtől kell függetlenített könyvtáros; heti hány óra nyitvatartás a még elegendő, és mennyi a kevés; milyen gyűjteményeink legyenek helyben, és mit vásároljon meg a község szolgáltatásként a nagyobb könyvtártól. Keresnünk kell a polgármesterekkel való tárgyalási alkalmakat, az állampolgári fórumokon elhangzottakat ismernünk kell. Ezeknek a kérdéseknek a sorát valamennyien tudnánk folytatni, s akkor jogosan vetődik fel bennünk, lesz-e gondozója a községi könyvtáraknak, mert, hogy nélkülük maradnak a lepusztultság jegyéi. Nem említettük a képzés gondjait, hiányoljuk időnként még az alapfokú tanfolyamokat is. Hiányoljuk az ehhez hasonló együttléteket. Azért is köszönet a konferencia szervezőinek, mert ők most hosszú idő után kezdeményezték az asztal körülülését. Rövidesen sokakkal találkozunk Kaposváron is, ahol az ellátórendszerekről esik majd szó. Úgy tűnik, elkezdődött az együttgondolkodás arról, hogyan is kászálódhatunk ki ebből a válságból.

Győri Erzsébet

Könyvtár, vagy könyvkölcsönző?

A könyvtárak jövőképehez elengedhetetlen egyrészt a jelen, másrészt a múlt ismerete. Fontos feltérképezni ezt a múltat, annak minden, sok esetben napjaink kardinális kérdéseire utaló indiciumát. A tanácsi rendszerrel szemben a rendszerváltásnak pont az a lényege, hogy a legfontosabb kérdésekről alapvetően helyben döntenek.

A könyvtári törvény kimondta, hogy mindenkinek joga van a könyvtárhasználathoz. Ennek érdekében az állam a könyvtári rendszer működtetéséért felelős, s minden települési önkormányzatnak el kell döntenie, hogy a közkönyvtári ellátást lakosai számára milyen módon biztosítja. Vagy könyvtárt tart fenn (egyedül, vagy társulásban más önkormányzattal), vagy egy nyilvános könyvtártól megrendeli ezt a szolgáltatást. A mai hivatalnoknak tehát ha akarná sem lenne lehetősége arra, hogy íróasztalnál találja ki: mely településeken mekkora könyvtárak szülessenek. A hivatal, vagyis a minisztérium csak motíválhatja és segítheti az önkormányzatok könyvtárfenntartó tevékenységét.

Győri Erzsébet statisztikai adatai folyamatos csökkenésről adtak számot minden tekintetben. Ezek közül a könyvtárak számát szeretném árnyaltabbá tenni, ugyanis nem egészen ilyen egyértelmű a kép: tíz évvel ezelőtt 4644 szolgáltató helyet (ebből 1868 önálló- és 2776 fiókkönyvtárt) tartottunk számon. Jelenleg a 211 városi és a 2920 községi, valamint a 19 megyei önkormányzat fenntartásában összesen 3566 szolgáltatóhely működik, ebből 2854 önálló és 712 fiókkönyvtár. A tíz év alatt tehát kb. 1000 szolgáltatóhely szűnt meg, de a szolgáltatóhelyek jogállása jelentősen változott: az önkormányzatok megalakulásával nőtt az önálló könyvtárak száma (ezt a gyakorlatban is láthattuk, hogy elsősorban a kis fiókkönyvtárakat zárták be). A politika tehát nem kérdőjelezte meg a könyvtárak fontosságát. Az más kérdés, hogy ugyan nem szüntették meg hivatalosan a könyvtárakat, de a minimális költségvetéssel vegetálásra kényszerítették őket. Az önálló könyvtárak számának növekedése szakmai szempontból számtalan előnyt és hátrányt is jelent, ezekre most nem térek ki, csak két problémakört említenék. Az biztos, hogy alapvetően fontos megteremteni az ellátórendszerhez való csatlakozás lehetőségét. De a csatlakozásról – vagyis a szolgáltatás igénybevételéről – az adott községben kell, hogy döntsenek, és kölcsönös előnyöket rögzítő kétoldalú megállapodást kell kötni erről. E megállapodásban tisztázni kell a tulajdonviszonyokat, az esetleges kilépés feltételeit stb. E problémakörrel fontos tanácskozást tartanak hamarosan Kaposváron.

A másik jelentős probléma, hogy az önálló könyvtárak egyben nem önálló költségvetési szervek is. Községekben alapvetően elfogadhatónak tartjuk az összevont intézmények működtetését, de a városi könyvtárak fejlesztéséhez fontos az önálló költségvetési szerv státuszának megtartása (megszerzése). A törvény alapján elkészítendő kormány- és miniszteri rendeletekben szükséges elősegítenünk, hogy az önkormányzatok a könyvtárak esetében is tartsák be az államháztartási törvény előírásait: jelenleg a községi könyvtárak kb. egyharmada tisztázatlan jogviszonyok között működik (szakfeladatként vagy integrálva egy másik intézményhez, de a tagintézményi státusz biztosítása nélkül, amelynek következményeként a könyvtár költségvetéséről, működéséről nem a képviselő-testület, hanem egy hivatalnok vagy – ebben az esetben – egy

ellenérdekű intézmény vezetője dönt). A közkönyvtárak működésének formai szabályozása remélhetőleg tisztázódni fog a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetését szabályozó kormányrendelet alapján.

Mint említettem, az állam – s ennek végrehajtó szerve, a minisztérium – a rendszer működtetéséért felelős. Ehhez először is számba kell vennünk e rendszer elemeit, tehát el kell készítenünk a jegyzéket, másrészt biztosítanunk kell a központi szolgáltatások működését. Már közhelyszerű, hogy az utóbbi évtizedben teljesen csődbe ment a könyvtárközi kölcsönzés „intézménye”, ennek újbóli beindításához az első lépést jelenti majd az Országos Dokumentumellátó Rendszerről szóló jogszabály. A községi könyvtárak esetében azonban a legfontosabb kérdés a megyei könyvtárak szerepe. Jól emlékezhet rá mindenki, hogy a '90-es évek elején több megyei könyvtár is városi könyvtári feladatokra állt át, s a törvényelőkészítés során jelentős szakmai vita zajlott a megyei könyvtárak létéről. Nos, ez a vita a törvény elfogadásával egyidejűleg eldőlt: ma már egyértelmű, hogy a megyei könyvtár saját területén a „rendszergazda” szerepkört kell, hogy ellássa. A megyei könyvtár gyűjteménye a megye tulajdona, nem szívességet tesz akkor, amikor a községi könyvtárakon keresztül kölcsönzi állományát a megye lakóinak, hanem alapfeladatát látja el, tehát az állománygyarapítás szempontjainál elsődlegesnek kell lennie, hogy e gyűjtemény egészítse ki a megyében működő községi és városi könyvtárak gyűjteményeit. Ugyanilyen fontos kérdés a területi szolgálat, a hajdani módszertan újragondolása is. Remélhetőleg e tanácskozást követi majd a területi szolgálatos kollégák teendőinek megvitatása is.

A központi szolgáltatások közül még a képzés és továbbképzés témakörét emelném ki. Nemrégiben közreműködtem könyvtári asszisztensek vizsgáztatásában: tragikusnak éreztem, hogy az a tananyag, amelyről a többnyire községi könyvtárakban dolgozó kollégáknak számot kell adniuk, milyen kevés olyan tényleges ismeretet tartalmaz, amit a mindennapi munkájuk során fel tudnának használni. Tudom, hogy sokszor ígértük már, hogy rendbe tesszük ezt a kérdést is, de ebből a szempontból is igaz, amit a könyvtárak számával kapcsolatban mondtam: a hivatalnok nem találhatja ki az íróasztalnál a megoldást. A képzés témakörét is végig kell elemezni, konszenzusra kell jutni a legfontosabb kérdésekben, s ezt követően garantálni a megvalósítást a megfelelő jogszabályokban. A szakmai egyeztetések során eddig is hiányoltam, ezért szeretném felhívni e konferencia résztvevőinek a figyelmét arra, hogy fontos lenne megalakítaniuk a községi könyvtárak érdekvédelmi szervezetét. Mi minden előterjesztésünket végigtárgyalunk minden szakmai szervezettel; szükségesnek tartanám, hogy e folyamatban a községi könyvtárak képviselői is részt vegyenek.

A rendszerszerű működés alapvető garanciáját a megfelelő technikai eszközök léte és alkalmazása nyújthatja majd, melynek alapján a községi könyvtárak betölthetik a „végpont” szerepét. A törvény alapján ebben az évben kezdhették el az ún. tematikai fejlesztést (300 millió forinttal). Logikus volt, hogy az első évben elsősorban az országos szakkönyvtárak és a megyei könyvtárak kaphattak támogatást, jövőre remélhetőleg már minél több városi könyvtárt is bevonhatunk a fejlesztésbe, s bízom abban, hogy a 2000. év során elkezdhetjük a községi könyvtárak bekapcsolását is a rendszerbe. Természetesen addig is van esély több forrásból is támogatást nyerni a technikai fejlesztéshez a községi könyvtáraknak is. A tárca eszközeivel is igyekszünk elősegíteni, hogy az ún. teleházak telepítése lehetőleg ne külön intézményrendszer kialakítását jelentse, hanem ezeket minél több helyen a községi könyvtárakba helyezték el, hiszen pusztán a technika keveset ér a hozzáértő szakember és a könyvtári háttér nélkül.

Az eddig érintett kérdések alapján úgy gondolom, hogy kb. 2010-re érhetünk el oda, hogy a nyilvános könyvtárak rendszere stabilan működik majd. Ez lehet, hogy soknak tűnik, de egy törvény végrehajtásának mérlegelésénél legalább ennyi időt feltételeznünk kell. A címben megadott kérdést, hogy – mondjuk tíz év múlva – a községi könyvtárak „könyvtárakként, vagy könyvkölcsönzőkként” működnek-e majd, természetesen nehéz megválaszolni. Lehetne módosítani a „végpont, vagy könyvkölcsönző” dilemmára is, de nem látom sok értelmét. Az a fontos, hogy a községi könyvtárak őrizzék meg a személyesség erejét, hogy elsődleges pontjai legyenek egy keresett mű kézbeadásának, de a technika segítségével képesek legyenek a „nagy” könyvtárak szolgáltatásait is közvetíteni, képesek legyenek – lehetőleg az ország minél több településén – ablakot nyitni a világra.

Bariczné Rózsa Mária

Az olvasókért dolgozunk

Nagyon örülök, hogy sor került erre a rendezvényre, ahol mi, községi könyvtárosok vagyunk a középpontban.

Röviden szeretném bemutatni a települést ahonnan jöttem, és szólni kívánok a könyvtár életéről, a közéletben betöltött szerepéről.

Tószeg Szolnoktól délre, a Tisza mentén fekszik. 4750 fő él a településen. Dinamikusan fejlődő község a miénk: az elmúlt 6-7 évben portalanították az utak nagy részét, bevezették a földgázt, kb. 1000 lakásba kötötték be a telefont és a kábeltévé, jelenleg a csatornázás folyik.

A falu központja klasszikus elrendezésű, középpontban a katolikus templommal. 100 méteres körzetben található az iskola, az óvoda, a községháza, a mozi, a művelődési ház, a könyvtár és a takarékszövetkezet.

Intézményünk közkönyvtárként működik. Állományunk 1997. december 31-én 14 687 dokumentumot tartalmazott, olvasóink száma 420 fő volt, közülük 107 a 14 év alatti. Az iskolai könyvtári feladatokat az általános iskolában működő könyvtár látja el. 1990 óta többféle próbálkozásunk volt arra, hogyan lehet lépést tartani a változó körülményekkel, meg tudunk-e felelni az emberek megváltozott igényeinek. Kerestük a helyünket, kerestük a lehetőségeket. Megpróbáltunk új követelményt felállítani magunkkal szemben, és kitűzni egy új célt, mely valós helyi igényekre épül, és újdonságot jelent a település életében is. A könyvtárban egyébként két főhivatású könyvtáros van.

1994-ben jártam Nagymágocson, ahol első alkalommal hallottam a teleházról. Nagyon megtetszett a helyi információs és telekommunikációs központ gondolata, és mindazok a lehetőségek szimpatikussá váltak, amelyeket a teleház magába foglal. Mivel Nagymágocson is egy kollégánál állt az élen, úgy gondoltam, megpróbálkozom én is Tószegen a gondolat életre keltésével és megvalósításával. Ám még ma sem működik a településen teleház sem a könyvtárban, sem máshol.

De azért nem adtam fel! Apró lépésenként néhány eredményt sikerült elérni, s ezek egyre közelebb visznek ahhoz, hogy ne jelentsen hátrányt az információhoz jutásban az, hogy mi falun élünk.

1995-ben jártunk kollégákkal Kötelten, ahol megismertük a helyi könyvtár által használt számítógépes programot. Megtetszett, és úgy döntöttem, mindent elkövetek azért, hogy mihamarabb legyen egy számítógépünk és hozzá egy könyvtári nyilvántartó és kölcsönző szoftverünk. Sikerült Papp István polgármester urat megnyerni a gondolatnak, és kapott a Könyvtári Védegyletünk 100 ezer Ft-ot erre a célra. Azonban kiderült: ez az összeg nem elég, ezért egy mezőgazdasági vállalkozót is meg kellett nyerni az ügynek, és így tudtunk 1996 tavaszán egy 486-os számítógépet vásárolni. Ez már jó alap volt arra, hogy pályázatokon részt vehessünk, hiszen rendelkezünk kb. 150 ezer Ft-tal eszközben és szoftverben.

1996-ban a Nemzeti Kulturális Alaptól 150 ezer Ft-ot nyertünk el a tömegkommunikációs kapcsolatok megteremtésének alapjai pályázaton. Egy tintasugaras nyomtatót, szövegszerkesztő és rendszerkezelő programot vásároltunk ezen a pénzen. Tavaly megvette a Védegylet a könyvtárnak a kötelki könyvtári szoftvert.

Az elmúlt évi pályázaton a Soros Alapítványtól nyertünk internet hozzáférési lehetőséget, szintén a Védegylet közreműködésével. Ahhoz, hogy rá tudjunk csatlakozni a világhálóra, szükség volt még telefonfővonalra (ekkor még csak kártyás fali készülékünk volt), valamint modemre. Ebben szintén a Védegylet segített. Az önkormányzat és egy helyi vállalkozó volt a támogatónk.

Ez év tavaszán a Soros Alapítvány kuratóriuma úgy döntött, hogy további egy évig biztosítja még az ingyenes internet vonalat.

Jelenleg a Teleház Programirodánál van bent pályázatunk új teleház létesítésére. Októberben tudjuk meg, hogy a tervezés időszakát követi-e rövid időn belül a megvalósítás.

Most itt tartunk. De nem adjuk fel akkor sem, ha most sikertelen lesz a pályázatunk, mert úgy gondolom, a létünkért, a könyvtár önálló intézményként történő működéséért tesszük mindezt, és ez nemcsak a könyvtárosoknak, de az egész településnek hasznára válik.

Az önkormányzat támogatását, főként az eszmeit, folyamatosan magunkénak tudhatjuk. 1996-ban elnyerte a „Könyvtárpártoló önkormányzat” címet, és ez azért azt mutatja, hogy áldozatot is kellett hozniuk.

Túl sok panaszra nincs okom, hiszen a számítógép és a telefonfővonal is elérhetetlen lett volna a polgármester úr és az önkormányzat támogatása nélkül.

Már csak egy dologra vágyom nagyon. A könyvbeszerzési keretünk oly módon növekedjék, hogy meg tudjuk venni mindazokat a dokumentumokat, amelyekre egy községi közkönyvtárban szükség van. De bizakodó vagyok, és nem adom fel a reményt akkor sem, ha erre már csak a XXI. században kerül sor.

A község kulturális életében meghatározó szerepet tölt be az intézmény. Igyekezünk jelen lenni minden helyi rendezvényen, új programmal, új lehetőséggel szolgálva.

A következőkre könnyen mondhatják ez nem a mi feladatunk. De ha nincs más, aki csinálja, ha azok, akiknek feladatuk lenne, nem foglalkoznak vele, mi a „profilidegen” dolgokat is felvállaljuk. Most csak felsorolom ezeket. Már két évben rendeztünk márc. 15-én 1848 m-es futást. Az idén 65 emléklapot adtunk át a távot teljesítőknak. 1995-ben részt vállaltunk nyári kézműves tábor szervezésében, 1996-ban és 1997-ben pedig önállóan szerveztük meg azt. 1995 óta kéthetenként, októbertől májusig, kézműves foglalkozásokat tartunk az általános iskolásoknak. Szerveztünk jogatanfolyamot, természetgyógyászzal kapcsolatos előadásokat. Helyet adtunk a nagycsaládosok összejöveteleinek.

Természetesen vannak klasszikus könyvtári programjaink is, ha van rá pénzünk vagy a megyei könyvtár illetve az MKE megyei szervezete finanszírozza azt. Legutóbb tavaly ősszel volt egy egy hónapon át tartó rendezvénysorozatunk. Ehhez az anyagi támogatás egy részét az OSZK–KMK-nak „A kortárs magyar irodalom népszerűsítése” címmel kiírt pályázatán nyertük.

Hogy miért vállaljuk mindezt? Azért, hogy azok is ránk figyeljenek, akik nem az olvasóink, hogy ne mondhassa senki: nincs szükség Tószegen a könyvtárra.

A másik gondolat, amelyről szólni szeretnék, az a könyvtárosok, a községi könyvtárosok helyzete, megbecsülése, úgy, ahogyan azt én érzem. Hogy kiktől várok én megbecsülést? Hát elsősorban a könyvtáros társadalomtól, amelynek mi is részei vagyunk. Hiszen a kollégák tudják, mi a feladatunk, milyen végzettségünk van, milyen gondjaink vannak nap mint nap abból, hogy jön az olvasó, és – kistelepülési könyvtár dolgozójaként – nem tudjuk a kért művet azonnal a kezébe adni. Talán ismerik próbálkozásainkat a takarékoságra, amikor felvállaljuk a könyvek bolti beszerzését, feldolgozását, hogy ne kelljen a Könyvtárellátónak szolgáltatási díjat fizetnünk. Pedig intézményenként csak egy-két könyvtáros van a legtöbb helyen. A megbecsülés mellett több figyelmet is szeretnék, hogy ne érezzem úgy: az országos gondok közben a végekről ismét megfeledkeztek.

Megbecsülést szeretnék a helyi önkormányzattól, hogy senkinek ne juthasson eszébe egy eltávozott kolléga helyébe beültetni egy szakképzetlen nyugdíjast. Nem a nyugdíjasokat kívánom bántani, csak szeretném, ha elfogadnák, hogy a könyvtári munkát képzett könyvtári szakemberek tudják csak jól végezni. Hiszen a jól végzett munka a lakosság ellátását, érdekeit szolgálja. A rosszul végzett munka viszont a könyvtárosokról alkotott véleményt, a megbecsülésünket is rontja. És – talán ezzel kellett volna kezdenem – megbecsülést várok azoktól, akikért dolgozunk: az olvasóktól. Azt hiszem, mindennapi közérzetünket ez befolyásolja leginkább. Ez a dolog azonban összetett. Naponta megtapasztalom, hogy a könyvtárba járók sem tudják igazán, miből áll a munkánk. Többször mondták nekem is, de még többször hallották fiatal kolléganőim: „De jó neked, itt ülsz az asztal mögött, és mennyi időd van olvasni.” Pedig szerencsés, ha van olyan nap, amikor a sajtót sikerül átlapoznunk. Nem értik, miért kell nekünk főiskolát vagy egyetemet végezni. És ha mégis értik, akkor is többször kiderül, hogy félreértik, mert összekeverik a könyvtárosképzést a magyar szakos tanárképzéssel, vagy esetleg úgy gondolják, államigazgatási ismeretekre van szükségünk. Köszönhető mindez jórészt annak, hogy nyitvatartási időben nem nagyon tudunk a kölcsönzésen kívül mással foglalkozni, főként ha egyszerre csak egy könyvtáros van a könyvtárban.

Ezek után az a kérdés, miért vagyok én könyvtáros már 18 éve? Az olvasóktól kapott megbecsülésért. Akik hálásak azért mert sikerült egy jó olvasmányt a kezükbe adni, amely szórakoztató volt, amely könnyített a pillanatnyi gondjukon, amely segítette őket a munkában, a tanulásban. Azért az egy-két jó szóért érdemes csinálni, amit a nyolcvan éves nénitől kapok, akivel egy új író tudtam felfedeztetni. Azért a pillanattért amikor az óvodás elmond nekem az anyja által kikölcsönzött könyvből egy verset. Azért, hogy egy idős ember úgy köszönjön el tőlem: „Vannak még jó emberek”. Pedig én csak azt tettem, amit a családja nem tesz: meghallgattam őt.

Kívánok magunknak sok hálás olvasót, és akkor biztos, hogy nap mint nap új erővel és lendülettel kezdjük a munkát. Talán még az önbecsülésünk, az önbizalmunk is helyére kerül.

Siposné Nagy Jullanna

INTAMEL-konferencia

A nagyvárosok könyvtárosainak nemzetközi szövetsége elsősorban nem a szakma, a tágabban vett könyvtárosság számára rendezi konferenciáit. A tagok nem azért látogatnak el egy-egy – a résztvevők számára természetesen távoli – helyre, városba, régióba, hogy ott saját bölcsességeiket adják elő, elmeélüket csillantsák meg, a helyieket kápráztassák el nemzetközi tapasztalataikkal. E konferenciák elsősorban, sőt szinte kizárólag ismeretszerző „portyák”. A résztvevők megtekintenek egy-egy várost, tájat, régiót, és megismerkednek a helyi specialitásokkal, helyi szokásokkal, gondokkal és problémákkal, szakmai fogásokkal és megoldási módokkal. Épp ezért az INTAMEL-konferenciák nem a szakma számára érdekesek igazán, hanem a résztvevők viszonylag szűk körének. Az előadások nekik szólnak, tájékoztató–bemutató jellegűek, és a hazaiakat legfeljebb azért érdekelhetik, hogy mi az, amit – ez idő szerint – el tudunk „adni” a nagyvilágnak, mit tudunk „felmutatni”, mert hisz magukat a tényeket, problémákat szükségszerűen jobban ismerik, mint a résztvevők. Az INTAMEL ezúttal Budapesten tartotta soros konferenciáját, a résztvevők augusztus 30-ától szeptember 5-éig tartózkodtak hazánkban. A hazai, a fővárosi és a nagy vidéki városok könyvtárügyére voltak kíváncsiak, úgy is, mint a kelet-közép-európai régió sok szempontból paradigmikusnak tekinthető könyvtárügyére. A vendéglátók természetesen mindent megtettek, hogy kielégítsék, méghozzá a legmagasabb szinten elégitették ki az idelátogatók kíváncsiságát, tudnivágyát. A konferencia a legilletékesebbektől kapott tájékoztatást a magyar könyvtárügy jogi, intézményi és szakmai bázisstruktúráiról (Skaliczki Judittól), a Nemzeti Kulturális Alap működéséről és funkcióiról (Török Andrástól), a legfontosabb össz-szakmai gondokról és törekvésekről (Vajda Erikől), a szakmai szövetségekről (Zalainé Kovács Évától), stb. A neves külföldiek (több mint háromezren voltak), megtekintették az Országos Széchényi Könyvtárat, már csak régiószempontból is a Közép-Európai Egyetemet és annak könyvtárát, egy egész napot töltöttek Kecskeméten, igazi „otthonukká” azonban – természetesen – a házigazda Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár vált. Mint nagyvárosi könyvtárosok elsősorban a FSZEK problematikájával, annak tágabb összefüggéseivel ismerkedtek meg. Meghallgathatták a főpolgármester, *Demszky Gábor* ékes angolsággal, szabadon előadott beszámolóját a városról és könyvtáráról (a fővárosról természetesen), valamint *Kiss Jenő* főigazgató alapos előadását a FSZEK-kel kapcsolatos legfontosabb tudnivalókról (Kiss Jenő előadását teljes terjedelmében közöljük). Kiemelkedően érdekesnek és informatívnak tartották, nagy lelkesedéssel üdvözölték *Papp István* sajtós beszámolóját. A FSZEK főigazgató-helyettese ugyanis a jelenlevők szeme előtt építette fel a FSZEK új, központi épületét. Mint csinálta, hogy csinálta, az ő titka, tény azonban, hogy a Pálffy-palota (a Zenei Gyűjtemény új, akkor még át nem adott épülete) elsötétített nagytermében egyszer csak unalmasnak tűnő tervrajzok villantak föl az írásvetítő vásznán, majd e kacskaringós-áttekinthetetlen mérnöki rajzok „testté váltak” Papp István ékes szavai és mutogató pálcaja révén: egy új könyvtár épült fel a csodálkozó néző-hallgatók előtt, valahogy úgy, ahogy Balogh Fábián épített föl annak idején (a csodálatos *Kristálynézők* című regényben) házakat és városokat. Láthatóbban, mint valós,

bejárható épületek, bontakoztak ki termek és folyosók, szolgáltatási pontok és övezetek, emeletek és szintek, stb. (Papp István előadását természetesen nem közölheti a 3K.)

Szerénytelenség lenne idézgetni a résztvevők jóleső–dicsérő megnyilatkozásait a konferencia szervezéséről és a látottakról–hallottakról. Bizonyos azonban, hogy a bemutatkozás e nem mindennapi fórum előtt nemcsak alapos, hiteles és szakszerű, de egyúttal vonzóan érdekes és számos tanulsággal járó is volt. Ezúttal nem mi, hanem a külföldi vendégek voltak a nyertesek (VK)

Célok és eredmények

Majdnem kerek 10 év telt el a rendszerváltás óta, amelynek az idejét a nyugat-európai és amerikai politológusok 1989–90-re teszik, sőt mi több, a kelet-közép-európai lakosok is úgy érzik, hogy ekkor kezdődtek azok a mélyreható politikai, társadalmi és gazdasági változások, amelyek nemcsak a régió társadalmát változtatták meg, de hatást gyakoroltak egész Európa, sőt a világ életére. A legnagyobb változásokat mégis a régió életében hozták, hiszen itt a korábbi monolitikus berendezkedésű, diktatórikus pártállami rendszert alakították át piacgazdasággá és pluralista parlamenti demokráciává.

A rendszerváltás során és azt követően a társadalmi változásokkal együtt változtak a könyvtárak is. Nemcsak Magyarországon, általában Kelet-Közép-Európában; mindenütt a szocialista nevelési intézménytől a nyilvános közkönyvtárak irányába. Ezt a Magyarországon történt változást a FSZEK példáján kívánom az alábbiakban bemutatni, hangsúlyozva, hogy ez a folyamat a FSZEK-ben némileg rendhagyóan, az általánostól eltérően zajlott le. Miben változott könyvtárunk az elmúlt tíz évben?

A FSZEK – elsőként a magyar könyvtárak közül – stratégiai tervet dolgozott ki 1990-ben. Már ez a terv sem volt könyvtárunkban előzmények nélkül való, hiszen a korábbi merev ötéves tervek helyett 1985-ben a hálózatfejlesztés irányelveit, 1987-ben a központi könyvtár fejlesztésére vonatkozó terveket dolgoztuk ki. Lényegében ebben a stratégiai tervben fogalmaztuk meg azokat a kívánatos változásokat, amelyek közül csak a legfontosabbakról kívánok szólni, és amelyek mindmáig meghatározzák könyvtárunk fejlődését. Melyek ezek?

Az első és legfontosabb a könyvtárról vallott felfogásunk, mondhatjuk filozófiánk változtatása. A könyvtár, mint tudjuk, meglehetősen könnyen igazodik a különböző társadalmi elvárásokhoz, rugalmasan alkalmazkodik a kellő határozottsággal megfogalmazott igényekhez. A magyar közművelődési könyvtárak – éppúgy, mint a szomszédos, hasonló sorsú országok könyvtárai – a szocialista társadalom nevelési intézményeként jöttek létre és működtek. Talán csak annyiban voltak nyitottabbak, kevésbé merevek, mint a szomszéd országokéi, amennyiben annak a kornak magyar kulturális politikája volt a legliberálisabb az egész régióban. Mindenesetre a 70-es, 80-as években könyvtáraink inkább hasonlítottak az ugyancsak a felvilágosodás eszméin alapuló nyugat- és észak-európai társaikhoz, mint az eredeti elveknek és gyakorlatnak megfelelő szocialista nevelési intézményekhez. Amikor a 80-as évek elején – jóval megelőzve a rendszerváltást – a változásokhoz fogtunk, a nyugat-európai modellek (pl. az angol alternatív arrangement, a német dreigeteilte Bibliothek) mellett saját múltunkból is meríthettünk. Nem a közvetlen múltból, hiszen a FSZEK az 50-es 60-as években intranzigensen valósi-

totta meg a szocialista nevelési könyvtárat, hanem a kezdetektől, alapítónk, Szabó Ervin idejétől, aki a századelő angolszász–skandináv könyvtári gyakorlatából vette a mintát, a modellt. Mi a 80-as évek elején az olvasók könyvtárát akartuk megvalósítani, és azt hangsúlyoztuk, hogy nem azt kell gyűjteni, szolgáltatni, amit szerintünk vagy valamely elvont eszme nevében kapniuk kell az olvasóknak, hanem azt, amit ők akarnak, amire igényük van. Ennek megfelelően az állományt radikálisan megtisztítottuk az évek során leülepedett, nem használt fölös és elavult könyvek százazreitől. Mindez – természetesen – igen éles viták közepette történt, elsősorban a könyvtáros szakma, saját kollégáink körében.

Ebből az elvből következett a másik nagyon fontos változás: szolgáltatásaink kiépítése. A hagyományos helyben olvasás, kölcsönzés és tájékoztatás mellett bevezettük a közhasznú információs szolgáltatást először a központi könyvtárban, majd folyamatosan a nagyobb kerületi könyvtárakban. Részből rendszeresen megjelenő újabb és újabb ismerethordozók (hanglemez, hangkazetta, videokazetta, CD, CD-ROM és ki tudja még mi következnek), részben az olvasók irántuk megnyilvánuló igénye vezette oda, hogy mindezeket könyvtári állománynak tekintve beszerezzük, és az olvasók rendelkezésére bocsássuk őket. Anyagi lehetőségeink ezt nem tették ugyan lehetővé, ezért azt a megoldást választottuk, hogy csekély térítési díj ellenében önköltséges alapon szerezzük be azokat. 1985-ben nagy felzúdulást váltott ki szakmai körökben, amikor a hanglemezeket térítési díj ellenében kezdtük kölcsönözni. Ma már általánosan elfogadott az ország közművelődési könyvtáraiban az AV anyagok térítésért való kölcsönzése vagy az Internet használatának térítéshez való kötése.

Itt kell kitérnem a könyvtárhasználat ingyenességének kérdésére. Az említett esetekben (AV anyagok, stb.) a szolgáltatás létrejöttétette lehetővé a térítés. Meglehetősen korán – 1989-ben – rákényszerültünk arra, hogy a könyvtárhasználat addig névleges díját felelmezzük, és azóta kétszer – az inflációs rátához igazodva – megemeljük. 1992-től valamennyi szolgáltatásunkra egységes térítéspolitikát alakítottunk ki, és azt azóta is tartjuk. Ezek szerint helyben a könyvtár minden dokumentumát térítés nélkül használhatja minden állampolgár. A differenciáltan megszabott beiratkozási díj (jelenleg diákoknak, soratonaknak, munkanélkülieknek és nyugdíjasoknak 200 Ft, mindenki másnak 500 Ft, gyerekeknek [16 éves korig] és 70 év felett ingyenes) ellenében könyvet és folyóiratokat térítés nélkül lehet kölcsönözni. Minden más dokumentum ugyancsak differenciáltan megszabott térítési díj ellenében kölcsönözhető. Úgy véljük, aki a modern ismerethordozók használatát lehetővé tevő készüléket meg tudja vásárolni, annak nem okozhat nagy gondot az – egyébként a hasonló médiákat kereskedelmi alapon kölcsönző cégek árainál alacsonyabban megszabott – térítési díj megfizetése.

A rendszerváltás után került napirendre a hálózat, ill. a könyvtárak hovatartozásának kérdése: nevezetesen egységes, központilag fenntartott és irányított hálózat működik-e a fővárosban vagy a kerületi és fiókkönyvtárak a kerületi önkormányzatok (ebből a 2 milliós Budapesten 23 van) hatáskörébe kerüljenek, és csak a központi könyvtár tartozzék a fővárosi önkormányzathoz. Szerencsére – korábban is vallott elvünknek megfelelően – a főváros önkormányzatáról intézkedő törvény az egységes hálózat mellett döntött és azt – a színházakhoz, múzeumokhoz, levéltárhoz, stb. hasonlóan – a fővárosi önkormányzathoz rendelte, míg pl. az iskolák és a művelődési otthonok a kerületi önkormányzatokhoz kerültek. Ennek alapján folytattuk hálózatfejlesztési tevékenységünket oly módon, hogy erős központi szakmai és műszaki-gazdasági szolgáltatásokat építettünk ki (pl. Központi Ellátó Szolgálat, amely a kiegészítő

állománygyarapításban és az AV anyagok központi beszerzésében és elosztásában segíti a könyvtárakat, központi könyvkötészet, karbantartó műhely, stb.).

Hálózatunkhoz 1974-ben 120 fiókkönyvtár tartozott, nagy részük apró, alkalmatlan, kényszermegoldásként kapott helyiségekben működött. Számuk mostanra 78-ra csökkent és ebben a csökkenésben egyformán beleértendők azok a fiókok, amelyeket alkalmatlanság miatt vagy azért szüntettünk meg, mert fenntartásukra nem volt pénzünk, és azok is, amelyeket „átváltottunk” jobb, alkalmasabb, nagyobb alapterületű kerületi könyvtárakra. Összességében – a megszüntetések ellenére – könyvtáraink ma nagyobb alapterületen, jobb körülmények között működnek, mint 10 évvel ezelőtt. Az utóbbi évtizedben két nagyobb és két kisebb új fiókkönyvtárunk épült, általában a körzetünkben lévő kisebb könyvtárunk megszüntetése árán. A város eredendően egyetlen ellátásán ezekkel a könyvtárlétesítésekkel nagyon keveset tudtunk változtatni (ahhoz új beruházásokra, a fővárosi és a kerületi önkormányzat összefogására lenne szükség), de az az elv vezetett bennünket és azt tervezzük a jövőben is, hogy Budapest könyvtári ellátását egy, a jelenleginél karcsúbb, de nagyobb alapterületű és jobban felszerelt hálózat is el tudná látni. Jelenleg két kerületben vannak előrehaladott tárgyalások a kiskönyvtárak összevonására és helyettük új, nagyméretű kerületi könyvtár létesítésére. Emellett szükség lenne 4-5 új nagyméretű (1500–2000 m²) kerületi könyvtár és 8–10 „szomszédsági” vagy „családi” könyvtár (250–300 m² létesítésére az ellátatlan kerületekben.

Ebben az évtizedben két ízben is változtattuk a hálózat szerkezetét, igazgatását, mindkét esetben arra törekedve, hogy az igazgatást decentralizáljuk, az adminisztrációtól megszabadítsuk a kiskönyvtárakat és növeljük az önállóságot, felelősséget és az érdekeltiséget a helyi alapok és bevételek növelésében és felhasználásában. Először minden kerületben egy ún. főkönyvtár köré szerveztük az ottani fiókkönyvtárakat, majd az elveket változtatlanul tartva, ha nagyobb egységbe ún. régióba osztottuk a város könyvtárait. Így most 6 régióigazgató irányít és igazgat egyenként 12–15 kerületi könyvtárat önállóan és felelősen gazdálkodva a költségvetés ráeső részével és saját bevételeivel.

A könyvtári munka, a könyvtári hálózat gépesítése az elmúlt tíz évben központi kérdés volt, mégsem értünk el e tekintetben annyit, amennyire szükség lenne. Ennek oka, hogy csak saját erőnkre voltunk utalva és néhány pályázaton nyert támogatásra, költségvetésünk, fenntartónk nem biztosította az ehhez szükséges feltételeket. Saját erőből a magyar közművelődési könyvtárakkal összefogva kidolgoztunk egy szoftvert (TEXTÁR), illetve annak modernizált, de még be nem fejezett változatát (TEXT-LIB). A központi könyvtár és a régióközpontok feldolgozó munkája már ennek segítségével történik, de a gyarapítás és a kölcsönzési modul még csak készül. Saját adatbázisként feldolgoztuk az 1964 óta megjelent új megjelenésű a közművelődési könyvtárak által beszerzett magyar könyvek rekordjait (UK), közhasznú információs és helytörténeti adatbázisunk, valamint a magyar irodalmi kritikák, színházi bemutatók kritikáinak adatbázisa. Ez utóbbi kettőt CD-ROM-on is közreadtuk. Adatbázisainkat 150 magyar könyvtár vásárolja és használja. Könyvtárunk alapító tagja a MOKKA-nak, amelyről tegnap hallottak tájékoztatást és valószínűleg az egyik legnagyobb rekordszolgáltató lesz, ha a MOKKA szolgáltatásai megindulnak.

Az eddigi részeredmények a könyvtári munka automatizálásában nem voltak feleslegesek. Ezekre építve kell most egy átfogó, integrált, az egész hálózatot átfogó rendszert kialakítanunk, és ehhez most megteremtődnek a lehetőségek is, részben a Kulturális Örökség Minisztériuma telematikai pályázatán nyert jelentős összeg, részben pedig a központi könyvtár rekonstrukciójának költségeibe építve. Még ebben az

évben pályázatot írunk ki egy megfelelő szoftverre, a hálózat kiépítésére pedig már meg is kötöttük a szerződést.

Nemcsak az elmúlt évtized változásai között kellene említeni a központi könyvtár profiljának változását, de a működési körülményeiben hamarosan bekövetkező örvendetes változások pedig a legjelentősebbek az elmúlt 70 év, pontosan 1931 óta, amikor is a könyvtár jelenlegi épületébe költözött.

A központi könyvtár legalább 40 éve kinötte épületét, az egyébként nem könyvtári célra épült gyönyörű főúri palotát. Évtizedeken keresztül folyt a vita, hogy építse-e a város egy új épületet (erre soha nem akadt pénz), vagy a jelenlegit bővítse (az évek során a szomszédos két épületet a könyvtárnak adta a város). Napjainkra eldőlt a kérdés és megszületett a legjobb megoldás. Először egy szolgáltatóházat építettünk, ahova kiköltöztettünk a Wenckheim-palotából minden műhelyt, anyagraktárat, műszaki szolgáltató részleget, tehermentesítve ezáltal a központi épületet. Azután a fővárosi önkormányzat a könyvtár rendelkezésére bocsátotta a Pálffy-palotát, ahol most ülésünket tartjuk, lehetővé téve ezáltal a Zenei Gyűjtemény méltó elhelyezését, amely eddig kényszerűen a központi könyvtártól távol helyezkedett el. Ez a részleg október elején nyílik, ebben az épületben. Ilyen előkészületek után megnyílt a lehetőség a központi könyvtár régi épületeinek bővítéssel egybekötött rekonstrukciójára. Ennek a nagyvonalú tervnek – amelyről a főpolgármester úr előttem szólt – a megvalósítására a fővárosi önkormányzat és a kormány együttesen teremtette meg a 3 milliárd forintnyi anyagi lehetőséget. A tervet az Országgyűlés tavaly október 17-én hagyta jóvá, ebben az évben elkészültek a kiviteli tervek (erről az utánam szóló kollégák beszélnek) és a következő hónapban megkezdődnek a három évre tervezett munkák.

Ezzel megnyílik a lehetőség arra, hogy központi könyvtárunk tevékenysége kiteljesedjen, hogy megvalósuljon a teljes funkciójú nagyvárosi nyilvános könyvtár.

Központi könyvtárunk ugyanis eddig kényszerűen, helyszükében csak részlegesen látta el a nagyvárosi központi könyvtár funkcióit. Természettudományi és műszaki irodalmat nem gyűjtött és szolgáltatót, gyermekkönyvtárak nem működtetett. Erősen társadalomtudományos profilú volt, szinte teljességgel szolgáltatta a humán tudományokat. Igen gazdag a helytörténeti gyűjteménye, zenei gyűjteményének állománya is meghaladja a közművelődési könyvtári zenei részlegek szintjét. Szociológiai állománya pedig olyan gazdag (az alapítás óta ez az egyik fő profilja), hogy országos szakkönyvtárként is működik. Ezek a részlegek és gyűjtemények quasi szakrészlegként működnek. Ezek bővültek az elmúlt 10 évben egy erős közhasznú információs szolgálattal, amely elsősorban telefonos tájékoztatást ad, helyben pedig közlönyolvast és az amerikai tanulási lehetőségekről tájékoztató részleget működtet.

A rekonstrukció után megőrizve a társadalomtudományi irányultságot, lehetőségünk lesz egy teljes funkciójú nagyvárosi nyilvános könyvtár megvalósítására.

Ebben a beszámolóban nem történeti áttekintést akartam adni, inkább a mai helyzetet történetileg indokolni, arra mutatva rá, hogy hogyan jutottunk a mához. Azokra a kezdeményezésekre utalva, amelyeket a könyvtári gyakorlat megújítása, megváltoztatása érdekében tettünk örömmel állapíthattuk meg, hogy a könyvtári törvény visszaigazolta törekvéseinket. Azoknak a kezdeményezéseknek pedig, amelyekről tegnap hallhattak (pl. az érdekeltségnövelő támogatás, a telematikai fejlesztés központi alapja) könyvtárunk is kedvezményezettje. Ezek is segítik megvalósítani azokat a céljainkat, amelyekről fentebb szóltam.

Kiss Jenő

Az írásbeliség világnapja 1998. szeptember 8.

1962 ben az UNESCO, főként a harmadik világ analfabétáira gondolva, döntött az évenkénti (szeptember 8.) világnap (International Literacy Day) megrendezéséről. Az utóbbi másfél-két évtizedben végzett vizsgálatok eredményeként világossá lett, hogy a funkcionális analfabéták aránya hazánkban is folyamatosan újra termelődik, netán növekszik. (A megfelelő korosztály 6–8%-a nem végzi el a 8. osztályt, 13–15%-a semmilyen középfokú oktatási intézményben nem tanul tovább, a 9 és 18 évesek korcsoportjában az olvasásértés színvonala a kilencvenes évek első felében 20%-kal romlott, stb.)

A Magyar Olvasástársaság – célkitűzéseinek megfelelően – nem csupán szűk szakmai körökben kívánja munkáját végezni, de időnként a szélesebb, „laikus” közvéleményt is szeretnénk egy-egy pályázattal, rendezvénnyel megszólaltatni.

Erre tettünk kísérletet 1998. szeptember 8-án, kedden délután 3 órakor a budapesti Liszt Ferenc téren, az Ady-szobor talapzatához gyülekezve, amikor is az ország legszélesebb nyilvánossága előtt (rádió, tv, írott sajtó, utcai járókelők és a meghívottak) szóltunk égető gondjainkról. Társaságunk elnöke dr. Kádárné Fülöp Judit megnyitója után Pokorni Zoltán oktatási miniszter vállalta elsőként a problémák és tennivalók megfogalmazását (a szülők, az iskolarendszer felelőssége, az iskolai könyvtárak helyzetének felülvizsgálata, stb.), dr. Hámori József kultuszminiszter az olvasás alapvető intellektuális tréning mivoltáról szólt, s összegzésként Márai feledhetetlen mondatait idézte:

„...nem biztos, hogy használsz hazádnak és az emberiségnek, amikor al-kotsz valamit, isteni kegyelem kell ehhez. De bizonyos, hogy használsz magad-nak is, hazádnak és az emberiségnek is, ha mindennap időt adsz lelked mű-veléséhez, elolvasod a kivételes alkotó szellemek valamely művének egyik sza-kaszát, pontosan megismeresz egy igazságot, vagy ismeretet. Nem fontos, hogy sok író legyen egy közösségben, de fontos, hogy sok olvasó legyen. Nem fontos, hogy te szövegezd meg a szépet és igazat: fontosabb, hogy megismerjed.”

(Márai Sándor: Füves könyv)

Volt még játékos anyanyelvi–irodalmi vetélkedő Honffy Pál tanár úr vezetésével. Rigó Béla röviden bemutatta a Kincskereső című folyóiratot, felső tagozatos, teréz-

városi gyerekek saját verseiket olvasták fel, s végül dr. Borsány György, a kerület polgármestere okleveleket és jutalomkönyveket adott át a vetélkedőben győztes csapatoknak (Derkovits Gy. Általános Iskola és a Hegedű utcai Általános Iskola), illetve az őket felkészítő tanároknak.

Ragyogott a nap, felszabadultan játszottak a gyerekek, az ország első számú „szolgái” nyílt színen tettek hitet jobbító szándékuk, az olvasás ügyének felkarolása, támogatása mellett.

Mi pedig hálás szeretettel gondolunk a rendezvényt előkészítő, szervező Kucska Zsuzsa könyvtáros kollégánkra, valamint a sajtó ez ügyben is problémaérzékeny, aktív munkatársaira.

Nagy Attila

Francia találkozások Beszámoló egy könyvtárostalálkozóról

Külföldön dolgozó francia könyvtárosok találkoztak Budapesten idén nyáron, hogy részt vegyenek egy egyhetes továbbképzésen, melynek már második alkalommal ad otthont a 1992 májusában újonnan felavatott Magyarországi Francia Intézet Médiatára. A továbbképzést a Francia Külügyminisztérium „Könyvtárak és Forrásközpontok” részlege szervezte, mely 1991-ben jött létre, megalakulásával is bizonyítva azt, hogy globalizálódó világunkban a könyvtárosi szakma felértékelődött. Megnőtt a jelentősége annak, hogy a világ 133 országában működő 100 francia intézet illetve kulturális központ valamint az 1100 Alliance française könyvtárban dolgozó munkatárs elvi és gyakorlati támogatást kapjon a megnövekedett feladatokhoz, azaz a francia kultúra iránt mutatkozó helyi igények kielégítésén túl a könyvtárosok mindenkor naprakész, gyors tájékoztatást tudjanak adni napjaink Franciaországról a gazdaság, a kultúra és a tudomány területéről, egységes felkészültséggel, de a helyi szükségleteknek megfelelően és szoros együttműködésben a helyi könyvtárakkal.

Ennek az egységes felkészítésnek érdekében hívta életre az Francia Külügyminisztérium 1993-ban a „**Francia könyvtárak külföldön**” című hivatalos lapot. Ez a világ különböző pontjain működő francia kulturális központok könyvtárosainak ad segítséget, gyakorlati útmutatást mindennapi munkájukhoz, tág teret nyitva az együttműködésre abban az új követelményrendszerben, melyet a technikai fejlődése a szakmával szemben támaszt. A folyóirat megismerteti a szakmában megjelenő fontos új módszereket, berendezéseket, kitérve az apróbb technikai kérdésekre is. Különszámaiban pedig, egy egy-médiaári részterület átfogó ismertetését nyújtja, mint például a hangzó anyag állomány beszerzése, feldolgozása, az állomány védelme, vagy a videorészleg létrehozása, dokumentumfilmek, stb.

A folyóirat megjelentetése mellett a Francia Külügyminisztérium rendszeresen szervez a külföldön lévő francia kulturális intézményekben dolgozó munkatársak részére elméleti és gyakorlati **könyvtáros képzését és továbbképzését**, hogy a nagyrészt helyben felvett munkatársak is megfeleljenek az új elvárásoknak.

Az alapképzést egy 5 hetes tanfolyam biztosítja, mely Párizs és Lyon városában folyik a legkitűnőbb francia könyvtárosszakemberek, szaktanárok bevonásával. A továbbképzéseken pedig egy-egy hagyományos vagy új média problémaköre van napirenden. Amellett, hogy megismertetik a Franciaországban használatos új technológiákat, annak tapasztalatait, alkalmazását, ezek a találkozóok lehetőséget teremtenek a különböző helyen működő kulturális központok dolgozói közötti személyes tapasztalatcserékre.

Az első ilyen budapesti találkozó 1993-ban volt, amikor a környező közép európai országok francia kulturális intézményeinek könyvtárosai jöttek el, hogy a Párizsban folyó elméleti képzés után gyakorlatban is megtapasztalhassák térségünk egyik legmodernebb Francia Intézetében, Budapesten, hogyan alakult át a hagyományos könyvtár médiatárrá, s hogyan történt a minden könyvtári folyamatra kiterjedő informatizáció, hiszen hasonló változás előtt álltak ezek a könyvtárak is, vagy éppen folyamatban volt náluk is ez a rendszerváltás utáni átalakítás.

A mostani második Budapesten történő továbbképzés, melyre a világ minden tájáról jöttek résztvevők Izraeltől Szlovákiáig, Oroszországtól Ausztriáig, több kérdéskört is tárgyalt. A témakörök összeállítását valamint az intézet médiatárának szakmai bemutatását Richard Roy úr a médiatár igazgatója végezte.

Az egyik ilyen kérdéskör a francia kulturális központok könyvtárainak újonnan megjelölt feladata „**Forrásközpont Franciaországról**” című részleg létrehozása, működtetése volt. Ezek a központok nem akarják a dokumentációs központok feladatát átvenni, céljuk hogy a nagyközönség számára adjanak gyors és megbízható tájékoztatást napjaink Franciaországról. Ennek az információs szolgáltatnak módszertanát és gyakorlati eszközeit Nassima Bleszynski asszony a londoni Francia Intézet¹ gyakorlott szakembere mutatta be témakörök szerint taglalva a tájékoztatásban eredményesen felhasználható különböző típusú dokumentumokat, könyveket, CD-ROM²-okat stb. Ezek a francia vonatkozású dokumentumok, CD-ROM-ok természetesen a Francia Intézet Médiatára Forrásközpontjában is megvannak, szabadpolcon találhatóak, illetve a hálózaton lévő CD-ROM-okon egyszerre többen is kereshetnek rajtuk.

Néhány, a magyar könyvtárakban is jól használható könyv illetve folyóirat a bemutatott információs anyagból:

- Quid 1998 / Dominique & Michel Fremy. – Paris, Robert Laffont, 1997. 199 FF
Minden mindenről! Annak ellenére, hogy egy kicsit túlzónak tűnik ez a megközelítés, mégis elvitathatatlanul sikeres és nélkülözhetetlen tájékoztatói forrás minden országról, szervezetekről, társaságokról, címeikkel, sok statisztikával, könnyen kezelhető tárgymutatókkal. Minden évben felújított adatokkal jelenik meg.
- Francoscopie 1997: Qui sont les Français: Gérard Mermet. – Paris: Larousse, 1996. 165 FF
Bemutatja a francia élet minden területét: egészség, család, munka, pénz, kikapcsolódás, kultúra. Nagyon jó kézikönyv. Nyelvezete egyszerű. Évente felújítják.

---

1 A londoni Francia Intézet Forrásközpontját napi több száz kérdéssel bombázzák az érdeklődők.

2 Kb. 300 új CD-ROM szeptembertől a kölcsönzők rendelkezésére áll a Francia Intézet Médiatárában egy tájékoztató katalógussal együtt.

- France (francia és angol változatban) / Ministère des Affaires Etrangères. – Paris: La Documentation Française, 1996. 95 FF
Egy összefoglaló munka Franciaországról: jelenkori történelem, politikai fejlődés, gazdasági növekedés, társadalmi változások.
- La France aux cent visages / Annie Monnerie. – Paris: Hatier/Didier, 1996. 110 FF
Történelem, földrajz, társadalom. Egy kitűnő összefoglaló munka mindarról, amit egy információs központban Franciaországról kérdeznek: gasztronómia, divat, régiók, társadalmi kérdések stb. könnyű francia nyelven, külföldieknek, nyelvtanulóknak.
- Label France: Un magazine d'Information sur la France. (megjelenik angolul is)
Ingyenes információs magazin Franciaországról. Igény esetén a Magyarországi Francia Nagykövetség Sajtóosztályához lehet fordulni.³
- La Saison Culturelle: programmes des théâtres, opéras, expositions, festivals. / Ministère de la Culture. Franciaországi kulturális programok: színházak, operák, kiállítások, fesztiválok.
A kiadvány a Francia Intézet Médiatárában⁴ megtalálható.
- Guide des Sources d'Information 1997/ Paris: Edition du CFPJ, 1997.
Nemcsak a speciális dokumentációs központokat említi, de a különböző társaságokat, szervezeteket, múzeumokat, fotótárakat és egyéb intézményeket.
- Le Médiasid / Premier Ministre: service d'Information du Gouvernement. – Paris: La Documentation française, 1997. 170 FF
5000 hasznos adat a médiák világából.
- Revues et magazines / Annie Béthery et Jacqueline Gascuel –Paris: Edition du Cercle de la Librairie, 1997. 260 FF
800 legismertebb francia periodika kritikai ismertetése.

Tájékoztatás az Internet segítségével volt Dominique Lahary úr a Francia Könyvtárosok Egyesülete alelnökének témája, aki az elmúlt évben már kétszer járt Magyarországon a Francia Intézet és a Goethe Intézet által szervezett könyvtáros találkozók tartott előadást. Ez alkalommal bemutatta a könyvtárosok számára fontos francia internet elérési helyeket, melyekből néhánynak talán a magyar könyvtárosok is hasznát vehetik:

<http://www.adit.fr/Recherche/Rech.html>

Hogyan keressünk egy információt a Web-en?

<http://www.whowhere.com/>

Elektronikus címek évkönyve.

<http://www.fourII.com:>

Elektronikus címek évkönyve.

---

³ Service de Presse de l'Ambassade de France en Hongrie: Bp., Lendvay u. 27. 1062 • Tel.: 332-4980, Fax: 111-8291

⁴ Francia Intézet. Bp. Fő u. 17. 1011 • Tel.: 202-1133, Fax: 202-1323

<http://www.culture.fr>

Francia kulturális minisztérium tájékoztatója. Fesztiválok, kiállítások, kulturális események hónapról hónapra.

<http://www.culture.fr/culture/autserv/autserv.htm>

Francia kulturális és oktatási kalauz, mintegy 40 különböző témába osztályozva. Aktualitások is.

http://www.adminet.com/index_fr.html

Francia arany oldalak évkönyv Interneten.

<http://www.tourisme.fr/>

Turisztikai évkönyv, szállodák, kempingek, címek, telefonszámok stb.

<http://www.bpi.fr/bd/orient>

Párizsi könyvtárak és dokumentációs központok jegyzéke.

<http://www.bnf.fr>

Francia nemzeti könyvtár.

<http://www.bpi.fr>

Georges Pompidou Központ könyvtára.

<http://www.bpi.fr/bd/langue>

Nyelvtanulási központokról Franciaországban, köztük a francia, mint idegen nyelv is.

<http://www.bottin.fr>

Mintegy száz francia vállalat neve, jellemző adatai.

<http://www.admifrance.gouv.fr>

Francia adminisztráció évkönyve

<http://www.diplomatie.fr>

Franciaország a világban. Földrajz, történelem politika, nagykövetségek, kulturális központok, turisztika stb.

<http://www.paris.org> :80/musées

Párizsi múzeumok jegyzéke.

<http://www.galart.com>

Francia művészeti kiállítások heti kalauza.

<http://www.alexandrie.com>

Virtuális könyvtár. Versek, irodalmi szövegek, irodalmi díjak.

<http://www.alapage.tm.fr/>

A francia könyvpiacra kapható könyvek, lemezek jegyzéke.

<http://www.afp.com>

Frankofon sajtócímek, TV-csatornák, rádiók. Francia aktualitások több nyelven.

<http://ambasfrance.refer.bme.hu>

Magyarországi Francia Nagykövetség és a Francia Intézet tájékoztatója.

A találkozó lényeges témája volt az **együttműködés**, melynek magyarországi főbb törekvéseit a könyvszakma területén a Francia Nagykövetség kulturális tudományos és együttműködési tanácsosa Henri Lebreton úr vázolta:

- A Francia Nagykövetség Kulturális Osztálya⁵ eddig is jelentős erőfeszítéseket tett a magyar könyvtárak francia dokumentummal való ellátásáért. A jövőben

---

5 Francia Nagykövetség Kulturális, Tudományos és Együttműködési Osztálya. Buda-

is szeretné ezt a politikát folytatni, úgy, hogy pontosan meghatározza a támogatásban részesülő könyvtárak körét. A választás alapja a az illető könyvtár programja, a gyűjtemény milyensége lesz, és az, hogy az adott könyvtár ezt az anyagot hogyan tudja a potenciális érdeklődők rendelkezésére bocsátani.

- A tudományos és az egyetemi közönség munkájának segítése érdekében a pedagógia és társadalomtudomány területén életre hívták az ELTE Francia Tanszéke mellett a Francia Egyetemközi Dokumentációs és Pedagógiai Központot a CIEF⁶-et a francia tanárok munkájának támogatására. Műszaki tudományok területén pedig létrehozták a SYFED⁷-et egy frankofon dokumentációs központot a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárában, mely lehetőséget biztosít bármely szakterületen a francia nyelvű adatbázisok használatára.
- A Kulturális Osztály részt kíván venni a magyar könyvtári törekvésekben is úgy mint:
  - a 2000-re tervezett nemzeti virtuális könyvtár létrehozásában, numerizációjának elősegítésében, dokumentumok kiválasztásában, programok átadásában, stb. felhasználva a hasonló francia tapasztalatokat,
  - a MOKKA hálózati program frankofon vonatkozásban,
  - a Sulinet programban francia tanárok számára tartott Internet továbbképzéssel, a francia hozzáférési helyek megismertetésével.
- Feladatának tekinti a francia és magyar homogén könyvtárak közvetlen kapcsolatfelvételének előmozdítását is.
- Az utóbbi években 90 francia könyv magyar nyelvű fordítását segítette elő Francia Nagykövetség Kulturális Osztálya, melyek lehetővé teszik az érdeklődő magyar közönségnek századunk francia kultúrájának jobb megismerését az irodalom, a filozófia, művészetek és a társadalom tudományok területén. Néhány cím ebből a könyvkiadást támogató „Kosztolányi” programból:
  - Robbe-Grillet, Alain: Tükörkép. (Emlékirat) Budapest: Ab Ovo, 1998.
  - Makine, Andreï: A francia hagyaték. Budapest: Ab Ovo, 1996.
  - Bachelard, Gaston: A nem filozófiája. Az új tudományos gondolkodás filozófiájának vázlatja. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1997.
  - Cioran, E. M.: Egy kifulladás civilizációról. Budapest, Nagyvilág. 1998.
  - Barthes, Roland: Beszédtörödékek a szerelemről. Budapest, Atlantisz, 1997.
  - Braudel, Fernand: A Földközi-tenger és a mediterrán világ II. Fülöp korában. I–II kötet. Budapest: Akadémiai Kiadó–Osiris Kiadó, 1996.
  - Chanunu, Pierre: Felvilágosodás. Budapest, Osiris Kiadó, 1998.
  - Ferenc, Fejtő: II. József. Budapest, Atlantisz. 1997.
  - Simon, Claude: Történet. Budapest, Holnap Könyvkiadó, 1998.
  - Bresson, Robert: Feljegyzések a filmművészetről. Budapest, Osiris Kiadó, 1998.
- A kétoldalú együttműködésnek fontos és hasznos eszközei a kulturális osztály által létrehozott periodikák : a Confluences, a Média Hongrie és a Lettre de Balaton. Céljuk, hogy tájékoztassák Franciaországot a magyarországi tuda-

---

6 CIEF: Budapest, Amerikai út 96. 1145 • Tel.: 363-0226

7 SYFED: Internet cím: <http://sufed.refer.bme.hu>

mányos, audiovizuális és kiadói tevékenységéről valamint a francia nyelv oktatásának helyzetéről.

- Az együttműködés főként a francia–magyar kétoldalú kapcsolatokat erősítésére terjed ki, bár ez nem kizárólagos. Ennél szélesebb körben kifejtett közös szakmai tevékenység is komoly sikereket ért el. Ezt példázzák a Francia Intézet és Goethe Intézet együttes rendezvényei, melyek előremutatnak a jövő Európájában való könyvtári együttműködés lehetőségei felé.

Az előadások témái közül még kiemelnék kettőt, mely érdekes lehet a magyar könyvtárak számára. Az egyik a **nyelvtanulás**. Manapság az idegennyelv-tudás egyre fontosabb.

Hogyan segítheti a könyvtár a kezdő idegen nyelven olvasók első lépéseit, erről beszélt Marie-Cecile Bailloud asszony, gyermekkönyvtáros, bemutatva a Francia Intézet Médiatárának egyik új kiadványát „40 első francia könyvem” című, részben kétnyelvű ajánló bibliográfiát.⁸

A francia **könyvtáráépítés** tapasztalatairól számolt be az egyik legilletékesebb francia szakember, Jacqueline Gascuel⁹ asszony, aki a könyvtárak berendezésével foglalkozó diavetítéssel egybekötött előadásában könyvtárosi szemmel kísérte végig az új francia könyvtárak megszületését.

Sajnos hazánkban ritka ünnep az új könyvtár avatás. Reméljük néhány éven belül sor kerül a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár új szárnyának megnyitására és meghívott vendégeinknek talán még nem jött túl későn ez az előadás, és a könyvtár tudja majd hasznosítani az itt elhangzottakat.

Összességében igen érdekes és hasznos volt a külföldön dolgozó francia könyvtárosok részére ez a továbbképzés és tapasztalatcsere. Úgy gondolom, hogy néhány előadás feltétlenül érdekes lehetett volna a magyar könyvtárosoknak is, legalább olyan hazai könyvtárosoknak, akik francia területen dolgoznak. Reméljük a jövőben már így kibővített találkozót szervezhetünk.

Bárdossy Gyöngyvér

---

⁸ A kiadvány ingyenesen kapható a Médiatárban, a könyvek pedig kölcsönözhetőek beiratkozott olvasók részére.

⁹ Gascuel, Jacqueline: *Une espace pour le livre: guide à l'intention de tous ceux qui créent, aménagent ou rénovent une bibliothèque*. Paris: Édition du Cercle de la Librairie, 1993.

(Könyvtártervezés: kalauz mindazoknak, akik létrehoznak, berendeznek vagy felújítanak egy könyvtárat.)

Történelmi vetélkedősorozat általános iskolásoknak Tapolcán

„Azok a könyvek, melyek a könyvtár polcain szunnyadnak még nem készek, vázlatosak, önmagukban semmi értelmük. Ahhoz, hogy értelmet kapjanak te kellesz olvasó (...) A könyvet mindig ketten alkotják: az író, aki írta, s az olvasó, aki olvassa.”

Kosztolányi Dezső

A tapolcai Történelemtanárok Munkaközössége és a Városi Könyvtár gyermek-részlege közösen egy több évre szóló történelmi vetélkedősorozatot indított az 1995/96-os tanévben. A milicentenárium méltó megünneplése érdekében – önálló ismeretszerzés útján – történelmi múltunk szélesebb körű megismerését, megismertetését tűztük ki célul, mégpedig úgy, hogy a megfelelő korosztály könyv- és könyvtárhasználati ismereteit a magyar történelmi korok információhordozóinak eszközhasználoiként végezzék el a tanulók.

A verseny kiírása előtt a következő szempontok lebegtek a munkában résztvevő pedagógusok, gyermekkönyvtáros előtt.

- A különböző ismeretek elsajátítása eszköz a tanulók értelmi, önálló ismeretszerzési, kommunikációs, cselekvési képességeinek kialakításához, fejlesztéséhez.
- A versenysorozat feladatai, tartalma az emberre, a társadalomra, a művészetekre, a természetre, a tudományokra, a technikára vonatkozó kultúra alapvető eredményeit foglalja magába, a tanulók életkori, fejlettségi szintjéhez méretezett kiválasztással, elrendezéssel.
- A magyar történelem megadott korszakainak feldolgozása, összefüggéseinek feltárása megalapozhatja a tanulók műveltségét, világszemléletük, világképük formálódását, eligazodásukat szűkebb és tágabb környezetükben.
- Mivel a kommunikációs kultúra a műveltség, a tudás alapja, ezért a versenysorozat középpontjában az önálló ismertszerzés, véleményformálás és -kifejezés, a vélemények, érvek kifejtésének, értelmezésének, megvédésének a képességét állítjuk a középpontba.
- Szűkebb környezetünknek, Tapolcának és környékének, helytörténeti értékeinek, gazdag néphagyományainak megismertetése.

I. Általános célok

- ♦ A vetélkedősorozat évről évre a magyar történelem különböző korszakait öleli fel.
- ♦ A kutatófeladatok során olyan kézikönyvek használatása, melyek segítik a tanulók permanens képzését. A különböző korcsoportok iskolai tanulmányait kiegészítő komplex információhordozók megismertetése és használata.

- ◆ A családok, gyermekek és szülők otthoni és könyvtárban történő együtt munkálkodása.
- ◆ Foglalkozások (egyéni és csoportos) lehetőségeinek megteremtése iskolában és a gyermekkönyvtárban.
- ◆ Minél több – tanulmányi eredménytől független – tanuló bekapcsolása a játékba.

A tervezett programsor történelmi korszakainak tagolása:

1. év: 1995/1966 tanév Az őskortól az államalapításig
2. év: 1996/1997 tanév A keresztény állam megalakításától az Árpád-ház kihalásáig
3. év: 1997/1998 tanév Vegyesházi királyok
4. év: 1998/1999 tanév Hunyadiak és a reneszánsz
5. év: 1999/2000 tanév Törökvilág Magyarországon

(A vetélkedősorozat népszerűsége esetén a XIX. századig tervezzük bővíteni a játékot.)

II. A tervezés lépései

A vetélkedők lebonyolításához munkacsoportok jöttek létre. A siker érdekében első lépésként az érintettek legszélesebb körével kellett az alapelképzelést megvitatni és közös stratégiai tervet elkészíteni. A program teljes kidolgozásában 4 munkacsoport dolgozott külön-külön és együttesen.

1. Történelemtanárok munkaközössége
2. Alsótagozatos, 3–4. osztályban magyartanárok közössége
3. Gyermekkönyvtárosok munkaközössége
4. Az 1–2–3. pontban résztvevők egy-egy képviselőjének munkaközössége a koordinálás érdekében.

(A munkaközösségek tevékenységében részt vettek az iskolai könyvtárosok is.)

A verseny felépítése: (Vázlatosan, a későbbiekben részletezésre kerül sor.)

- Első körben a gyermekek a könyvtárban beszerezhető pályázati füzeteket reményeink szerint önállóan kitöltik, megoldják és a megadott határidőre leadják a gyermekkönyvtárban.
- Az írásbeli pályázati füzetek értékelése után az iskolák szaktanárai és a megbízott könyvtárosok összeállítják a csapatokat, amelyek a gyermekkönyvtár épületében megrendezendő szóbeli viadalon vesznek részt.
- A korcsoportonként első helyen végzett és különdíjban részesült tanulók, valamint a vállalkozó szellemű versenyzők egy – az adott történelmi korszakhoz kapcsolódó – kiránduláson vesznek részt.
- A verseny zárásaként pedig a korszakhoz kapcsolódó nyári táborban – a gyermekkönyvtár szervezésében – mélyítik el, alkalmazzák megszerzett ismereteiket a tanulók.

III. Részletes programok, szervezési feladatok:

1. Olvasópályázati füzetek feladatának összeállítása, korosztályonként a forrásanyag megjelölésével. Ezt a feladatot gyermekkönyvtárosok végzik el.

3–4. osztályosok: Vasáros Ferencné gyermekkönyvtáros

5–6. osztályosok: Lesku Miklósné gyermekkönyvtáros

7–8. osztályosok: Varga Károlyné gyermekkönyvtár-vezető.

(A mellékletben pályázati füzetek is megtalálhatók.)

2. Korrektúra és szaklektori ellenőrzés

Horváth Szilveszterné történelemtanár

Varga Károlyné–Kertész Károly könyvtárigazgatók,

Balogh B. Károlyné alsó tagozatos nevelő

3. Pályázati füzetek nyomdába adása

Kertész Márton

4. Olvasópályázat meghirdetése

Iskolákban: történelem szakos nevelők, alsó tagozatos nevelők, iskolai könyvtárosok

Gyermekkönyvtárban: gyermekkönyvtárosok

Városi médiákban: városi újság, képiújság, Tapolcai Városi Televízió, Tapolca Rádió

A versenyre jelentkezhetnek, korcsoportjuknak megfelelően, a város általános iskolásai illetve a környékbeli községek iskoláinak vállalkozó kedvű tanulói. Legnagyobb örömeinkre rendszeresen részt vesznek a vetélkedőn zalahalápi, nemesgulácsi és sziglieti gyerekek is.

5. A tanulók a gyermekkönyvtárban hozzáférhetnek a pályázati füzetekhez és hozzáláthatunk a feladatok megoldásához. Az első forduló meghirdetésének időpontjánál és a határidő meghatározásánál arra törekedtünk, hogy a versenyzők a feladatot december–januárban, a téli szünet alatt megoldhassák.

Ebben a fázisban célkitűzésként jelenik meg az önálló ismeretszerzésre nevelés, könyv- és könyvtárhasználat gyakorlati alkalmazása. A következő munkaformákat nagyon fontosnak tartjuk az eredményes munkához:

- ⇒ könyvek megkeresése a könyvtárban (könyvtári rend megismerése)
- ⇒ tartalomjegyzék, betűrend, tárgymutatószó használata, kronológiák megismerése
- ⇒ szövegértés, jegyzetelés tanítása konkrét szöveg és feladat segítségével
- ⇒ komplex ismeretek alakítása (történelmi kor, építészeti stílus, zenei, képzőművészeti alkotás, irodalmi mű)
- ⇒ egyéni és differenciált foglalkozások

6. A pályázatok összeállítói értékelik a leadott munkákat, városi és iskolai sorrendet állítanak fel. Az eredmények összesítése után elküldik a listákat az iskoláknak. (Erre a listára található példát a mellékletben.)

7. Csapatok összeállítása a szóbeli fordulóra

Korcsoportonként 12 egyenként 3 fős csapat kerül összeállításra. Az iskolák ta-

nulólétszámuk arányában küldhetnek 3, 2 vagy 1 csapatot a szóbeli fordulóra. Az általános iskolák összesen 9 csapatot állítanak ki. A csapatok összeállításánál a történelemtanárok, alsós nevelők és iskolai könyvtárosok teljesen szabad kezet kapnak. Döntésüknél természetesen figyelembe veszik az írásbeli fordulón elért eredményeket, de ettől függetlenül válogathatnak a listán szereplő tanulóik közül. Azon tanulók, akik előkelő helyezéssel ellenére sem fértek be az iskolai csapatba, lehetőséget kaphatnak a gyermekkönyvtár csapattagjaként (3 csapat) a versenyzésre.

8. A vetélkedésre meghívott tanulók értesítése, forgatókönyvek összeállítása
- Miután tisztázódtak a csapatösszeállítások a korábban említett munkaközösségek újra összeülnek és megvitatják a következő feladatokat:
- ⇒ Összeállításra kerül a szóbeli forduló felkészüléséhez szükséges bibliográfia. Itt a munkaközösség törekszik arra, hogy a megadott korról az információhordozók minél szélesebb ugyanakkor átlátható, az életkornak megfelelő és hozzáférhető listáját állítsa össze (könyvek, hanglemezek, videofelvételek, hangszalagok stb.).
  - ⇒ A szóbeli forduló előtt minden csapat kap otthon elkészítendő feladatot. Csapatonként egy-egy valós vagy képzeletbeli címert kell elkészíteni, amelyet a verseny során a résztvevők előtt helyeznek el és a verseny elején a zsűri pontokkal jutalmaz. Szintén fontos pontokhoz lehet jutni a korszakhoz kapcsolódó csapatnév-választással, amelyről szintén néhány szót kell elejteni a viadal kezdetén.
  - ⇒ A csapatoknak otthon közösen kell elkészíteni egy, a korhoz kapcsolódó tárgyat. Ez lehet használati tárgy, munkaeszköz, ruhadarab, makett, báb stb. A gyermekek fantáziája ezen a téren is szinte kimeríthetetlen. Minden alkalommal a zsűri csodálatát, elismerését sikerül kivívnia ezeknek a kis remekeknek. Szakszerű bemutatásukkal szintén hasznos pontokhoz juthatnak a versenyzők.

Ezen a tanácskozáson kerül sor a zsűri tagjainak meghatározására, meghívására. Törekszünk arra, hogy lehetőleg iskoláktól független, szakértő zsűri kerüljön összeállításra. Ebben a kérdésben partnerre találtunk a helyi középiskolák tanáraiban, helyi kutatókban, a megyei könyvtár alkalmazottaiban, nyugdíjas, tapasztalt kollégákban.

Ekkor kerül sor a versenyen résztvevő és eredményesen szereplő tanulók jutalmazásának megbeszélésére is.

9. A vetélkedő forgatókönyveinek összeállítása, amely két szakaszból áll.
- a) A versenyben résztvevő iskolák történelemtanárai, alsós nevelői feladatokat állítanak össze, amelyeket eljuttatnak a gyermekkönyvtár vezetőjének, aki összegyűjti, rendszerezi azokat. Minden kolléga igyekszik olyan feladatokkal „meglepni” a versenyzőket, amely sokrétű ismeretet feltételez, épít a kommunikációs képességekre, fejleszti a vitakészséget, különböző szituációkba a beleérző készséget. A „kommersz” tananyagot kívül a megadott irodalomban való jártasságot veszi célba.
  - b) Természetesen a kollégák által beküldött feladatok mennyisége többszörösével múlja felül a versenyen ténylegesen felhasznált feladatok számát. A forgató-

könyvek végleges összeállítása, a feladatok összeszerkesztése a munkaközösségek vezetőinek feladata. (Horváth Szilveszterné, Varga Károlyné, Balogh B. Károlyné).

Az elmúlt három esztendő alatt összegyűlt hatalmas feladatmennyiség tanári segédletként való kiadását tervezi a munkaközösség.

10. A feladatlapok elkészítése és sokszorosítása a gyermekkönyvtár vezetőjének feladata (Varga Károlyné).
  11. A csapatok összeállítása után megkezdődik a felkészítés a versenyre, amelyet az iskolák szaktanárai illetve a gyermekkönyvtár munkatársai végeznek délutáni és hétfői foglalkozások keretében.
  12. Talán az egész vetélkedősorozat legizgalmasabb része a korcsoportonként 12 csapat összecsapása. Helyszíne a Városi Könyvtár Gyermekrészele minden év március közepén. A megoldandó feladatokról már az előzőekben szözlünk. A verseny hangulatos lebonyolításáról a gyermekkönyvtár könyvtárosai gondoskodnak, akik üdtővel és rágsálni valóval próbálják oldani a feszültséget. A verseny lebonyolításának, a „műsorvezetésnek” nem mindig egyszerű feladatát Varga Károlyné gyermekkönyvtár-vezető vállalta magára. (A mellékletben található forgatókönyvek ízelítőt adnak a verseny hangulatából.) A verseny végén minden résztvevő csapat jutalomban részesül.
  13. A gyermekek által készített tárgyi eszközökből minden évben kiállítás szervezésére kerül sor a Városi Könyvtár kiállítási tárlóiban. A kiállítás végeztével a mestermunkák a múzeumi részlegbe kerülnek megőrzésre, s terveink szerint a program lefutása után egy nagyszabású bemutatót szervezünk az évek folyamán összegyűlt munkákból.
  14. A munkaközösség feladatai közé tartozik az olvasópályázatok füzeteinek értékelése, vitás dolgok megbeszélése, a tanulságok levonása, amely a jövőre vonatkozóan hasznos tapasztalatokkal szolgál.
  15. Az első helyezett tanulók jutalmazására „Tapolca város” ünnepegén kerül sor, ahol a város által kitüntetett felnőttekkel együtt vehetik át jutalmukat. A rendezvény után hivatalosak a polgármester által adott fogadásra, amely a gyermekek számára maradandó emlék.
  16. Az olvasópályázat résztvevői, akik nem kerültek be a vetélkedőre, jutalom soroláson vehetnek részt, ahol a szerencsések adományozók által felajánlott könyveket, játékokat vehetnek át.
  17. A vetélkedő fődjja – a tapolcai önkormányzat támogatásának köszönhetően – egy autóbuzsos kirándulás a feldolgozott történelmi kor egy-egy helyszínére. A kiránduláson jutalomként ingyen részt vehetnek az első helyezett csapatok tagjai, valamint a különdjban részesített versenyzők. A többi résztvevő minimális hozzájárulással – önköltség – szintén benevezhet ebbe az emlékezetes kalandba.
- Az elmúlt esztendőben a következő helyszínekre jutottak el a résztvevők:
- 1996: Ópusztaszer – Emlékpark
  - 1997: Pozsony–Dévény–Győr
  - 1998: Burgenland – Fraknoi vár

18. A vetélkedők zárásaként az érdeklődő gyerekek minden nyáron az évközben feldolgozott korszak megelevenítését célzó táborozáson vesznek részt. A táborok anyagi fedezetét országos és megyei pályázatokon elnyert összegekből finanszírozzák. (A mellékletben megtalálható az egyik nyári tábor részletes programja.)

19. A résztvevők aránya

A program teljesítése során meg kell nézni, hogy a korcsoportonként a résztvevő tanulók létszáma elérte-e az adott korosztály – azaz a potenciálisan mozgósítható diákok – 20–22%-át. Ha igen, akkor a program produktívnak mondható. Örömmel tapasztaltuk, hogy ez az arány messze meghaladta várakozásainkat s évről évre magasabb a versenyen résztvevők száma.

pl.: 1997–98-ban a tapolcai iskolákban a résztvevő tanulók aránya:

Kazinczy F. Ált. Isk.: 17,53%

Bárdos L. Ált. Isk.: 34,1%

Batsányi J. Ált. Isk.: 39,7%

Minden évben az az iskola, amely létszámához képest a legmagasabb arányban vesz részt a versenyen, vándorszerleget vehet át a már említett városi ünnepségen.

IV. Hogyan tovább?

A verseny nagy sikert aratott az egész városban és környékén, nemcsak a tanulók, hanem szüleik, családjuk, rokonaik körében is, hiszen számtalan lehetőséget, alkalmat adott arra, hogy a feladatok megoldása során együtt munkálkodjanak a siker érdekében. Ilyen szempontból vizsgálva a dolgot nem elhanyagolható a vetélkedők közösségteremtő szerepe sem. Az évek során versenyeken résztvevő tanulók kikerülve az általános iskolák padosraiból, megfogalmazták igényüket arra, hogy szívesen folytatnák a középiskolában is ezt a nemes versengést. Elképzelhetőnek tartom, hogy az elkövetkezendő években a tapolcai középiskolákat is sikerül bekapcsolni ebbe a rendezvénybe. Érdekes módon nem csak a gyerekek, hanem a felnőttek is nagyon élvezik a feladatok megoldását és már több visszajelzést kaptunk arra vonatkozólag, hogy számukra is rendezzünk hasonló vetélkedősorozatot. Ezek a tények megerősítenek minket arról, hogy jó úton járunk és a dolgozat elején említett célkitűzéseket sikerül megvalósítani.

Dolgozatom zárásaként szeretnék köszönetet mondani Varga Károlyné gyermekkönyvtár-vezetőnek, aki munkámat dokumentumokkal, információkkal segítette.

Bajner Imre

Nyárutó

Európai német történeti könyvállományok kézikönyve.
5. köt. Magyarország

Egy hatalmas vállalkozás ötödik kötete a Magyarországon fellelhető német történeti könyvállományokat feltáró–bemutató gigantikus opusz. Maga a vállalkozás egész Európára kiterjed, és – ahogy az egész mű kiadója–szerkesztője, *Bernhard Fabian* írja – a könyvkorszak végén, végső fázisában igyekszik összefoglalni valamit, ami épp ebben a pillanatban válik különös és új módon jelentőssé. Spätphase (már-mint a könyvkorszaké), hangzik németül, és magyarra azért nehezen lefordíthatóan, mert a német szó akarva–akaratlan (leírója hatalmas műveltségéből vélhetően persze akartan) felidézi a Spätzeit és a Nachsommer szavakat is, *Staiger* talán legnagyobb, a klasszikus irodalomtudomány meghaladhatatlan csúcsműveként álló könyvcíméét éppúgy, mint a minden bizonnyal legtökéletesebb németnyelvű regényéét is, *Stifter* Nyárutójáét. A szó konnotációja igen messzire vezet, és az egész vállalkozás is, a magyar kötet pedig (lévén a vállalkozás eddig talán legjobb, legszínvonalasabb, igazán remekbe sikerült terméke) kivált méltó erre a konnotatív „holdudvarra”. Mert miről is van szó? Sok-sok kötetben feltárják a sorozat munkásai az európai országokban, ezek könyvtáraiban, gyűjteményeiben fellelhető német történeti könyvállományokat. Bemutatják őket, számot adnak róluk, és velük együtt felidéznek egy egész – állítólag – múltban lévő, utóljára felmutatható világot, a könyveket. Hogy épp a német könyveket, az sem véletlen. A német könyv (gondoljuk csak meg, *Gutenberger*...!) valamiként joggal áll – Európában – a könyv helyett, annak abszolút hiteles metonimájaként. Mert, hogy mi értendő „német”-en, azt szépen elmagyarázza a tudós előszó: rövidítésként értendő, német nyelvű is jelent, Németországban nyomtatottat is, német vonatkozásút is, stb. – könyvtárosoknak nem illik ezt bővebben magyarázni. És persze a sorozat kötetei a nem németnyelvű országokról készültek–készülnek, egy olyan európai egységről adva számot, amelyről a nagy filozófus, *Étienne Gilson* álmodott, felidézve ennek az egységnek azóta gondolatban is utolérhetetlen csúcskorszakát, a 13. századot, amelynek halovány mása lehet csak a most work in progress Európai Unió.

A Spätphase, Spätzeit, Nachsommer felütéshez képest alakult azután maga a számbavétel, maga az egész vaskos kötet. Mert azt elmondani róla, hogy a szerkesztők, összeállítók, koordinátorok – a német kiadó természetesen az Országos Széchényi Könyvtárat, annak munkatársait kérte föl erre a feladatra – szakszerűen jártak el, hogy gondosan kiválasztották azokat a könyvtárakat (Országos Széchényi Könyvtár, Egyetemi Könyvtár, BME KIK, SOTE Könyvtára, Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, FSZEK, Ráday Gyűjtemény, Evangélikus Országos Könyvtár, Iparművészeti Múzeum Könyvtára, Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtára, MTA Könyvtára, Országos Rabbiképző Intézet Könyvtára, Orvostörténeti Könyvtár,

Szépművészeti Múzeum Könyvtára, a debreceni, miskolci, pécsi, szegedi egyetemi könyvtárak, az esztergomi, kalocsai, egri érseki és főszékesegyházi könyvtárak, a pannonhalmi apátsági könyvtár, a debreceni, pápai, sárospataki református és a soproni evangélikus könyvtárak, a keszthelyi Kastélymúzeum könyvtára, a Somogyi Könyvtár, a zirci műemlékkönyvtár stb.) amelyek szóba jöhetnek, hogy az állományfelvételek és leírások a legminuciózusabb és legszigorúbb szakmai feltételeknek is megfelelnek, hogy a mű adatszerűen nemcsak pontos, de az adatfajták kiválasztásában és funkcionális elrendezésében is excellált, az szinte természetes. Nem természetes, sőt szinte csodaszzerű azonban az, ahogy e végtelenül száraznak és faktografikusnak, riasztóan szakszerűnek és szinte kicsinyesen pontosnak (sőt pontoskodónak) tűnő műfajból az összeállítók, élükön *Vásárhelyi Judittal* (akit sokan segítettek, elsősorban azonban *Rákóczi Katalin és Dörnyei Sándor*) minden művelt könyvszerető egyik alapművét alkották meg. Mert sok minden mondható erről a kötetről, az azonban semmiképp, hogy csak katalógus lenne (a szó tágabb értelmében), egy bizonyos könyvféleség-állományvagy csoportleltára. Pedig hát az is, szándékai szerint elsősorban talán éppen az. De nem, nem véletlenül alakult a mű talán a legizgalmasabb magyar művelődéstörténetté, akik csinálták, tudták, hogy nemcsak erről, sokkal többről is van szó. Hiteltelen lett volna ágaskodásuk e többre, ha az alapfeladatot nem végezték volna el mintaszerűen. Hisz e kötet egyik fő üzenete éppen az, hogy a klasszikus könyvtári számbevétel elérte a maga tökélyét, végrehajtotta több évszázados nagy feladatát, meg tud felelni minden öt kérdezőnek, a rábizott kincset megőrizte és meggyarapította, elrendezte és tárolta, készen van vele és kívánságra oda tudja adni mindenkinek, aki kéri. (Ezúttal a németek kérték, és íme, a könyv volt a válasz.) Hogy milyen „történeti német könyvállományok” található Magyarországon, azt faktografikusan, részletesen, intézménycímekekkel és intézménymutatókkal, állományegységek felsorolásával és részletezésével, példaanyaggal és statisztikusan, a ragione di Stato módszereivel, és kamerálisztikusan, bibliográfiai leírásokkal és csatolt szakirodalmi jegyzékekkel, kronológiai áttekintésekkel és forrásjegyzékekkel, állománytörténeti beszámolókkal és filológiai akribiával, szisztematikus átnézetekkel és a könyvtáraknál való parkolás lehetőségeinek magyarázásával (igen, még azzal is) megadták a szerzők-összeállítók. De adtak többet, sokkal többet, egészen mást is. Adtak egyetemes és magyar könyv- és könyvtártörténetet, nem függelékként, nem „bevezetésként”, propedeutikaként, hanem szervelesen az anyagba illesztve, azt ezáltal megfoghatóvá, érzékelhetővé téve, az ahhoz való hozzájutást elősegítve, sőt egyáltalán lehetővé téve. És adtak művelődéstörténetet, ezúttal külön is, bevezetőként, az anyaghoz hozzávezetőként, elmondva igen szépen, minden szaktudományosság mellett is olvasmányosan, evokatív erővel, hogy miként lehetséges az, hogy ilyen és ilyen, ennyi és ennyi „történeti német könyvállomány” található itt és itt, ebben és ebben a könyvtárban, ebben az országban. Mert, hogy ez plauzibilissé váljon, ahhoz tudni kell jószerivel mindent: a magyarok honfoglalásától a reformáció hazai kezdetein át egészen a német migráció (minden migrációk egyik legbonyolultabbja és legnagyobb hatókörűje) speciális kérdéseiiig, a magyar mentalitás- és asszimilálás-történetig és tovább. Szinte beláthatatlan a kötet tudománytörténeti hozadéka, pedig ez csak amolyan „kompeffektus”. (Mint ismeretes, Tagore mondotta, hogy szerencsés az, aki kompon kelve át a folyón, halat is tud fogni, a komp azonban nem halászhatja.)

Nagyszerű vállalkozás az egész sorozat, belőle is kisugárzó hatású a most ismertett kötet. Valamivel azonban vitatkoznunk kell. Épp a „nyárutó”, kései fázis hangu-

lattal, holdudvarral. Hogy a klasszikus könyvtári számbavétel eszközei végső finomságukat érték el, arra példa és bizonyosság a kötet. Hogy az, amiről számot ad, letűnőben, végfázisban lenne, erősen kérdéses. Nem most és ez alkalomból kell és lehet erről a fundamentumokat is érintve szólni. Az azonban bizonyosnak látszik, hogy az, amit e kötet oldalai, a maguk apróbetűs nyomásával bemutatnak, az nem „holt” anyag, aminek csak a letűnés sajátos aureája ad érdekességet, az bizonyos. Aki kételkedik ebben, forgassa csak kicsiny is magát a kötetet, amely talán az egyik legékekesszólóbb bizonyossága Magyarország „Európa-érettségének”. Az ilyenféle könyvekről szokás azt mondani, hogy szakemberek olvasmánya. (Akit pont ez érdekel, annak ajánlható melegen.) Ezúttal mást kell mondanunk. Vegye kézbe minden olyan németül is olvasni képes könyvtáros, akit kételyek nyomasztanak szakmája fontosságát és nagyságát, nagyszerűségét illetően. (VK)

(Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa. Band 5. Ungarn. HRSG. Bernhard Fabian. Olms-Weidmann, Hildesheim, Zürich, New York, 1998.)

Pesth-Ofentől Budapestig... és tovább

A Fővárosi Német Önkormányzat 1998 őszén magyar nyelven, majd 1998 karácsonyára német nyelven kívánja megjelentetni A fővárosi németiség története című tanulmánykötetet. A gyűjtemény – mind terjedelmét, mind a témák sokrétűségét tekintve – az összefoglalás igényével lép fel. Ezt a törekvést a mű szerkezete, tematikus íve, a dolgozatok mennyisége (63 tanulmány, városismertető hírcsokor, lexikon, bibliográfia) és igényessége egyaránt alátámasztja. A terjedelem azonban egyúttal óvatosságra is int: Természetesen csak eklektikus műről beszélhetünk, hiszen a szerzők egyéniségéből következően a kötet különböző szemléletmódot, különböző stílust és nyelvezetet tükröz, – írja a bevezetőben Hambuch Vendel, a kötet szerkesztője. (A stílus és a nyelvezet különbözősége még határozottan előnyére is vált a gyűjteménynek!)

A tanulmánykötet nem kevesebbre vállalkozik, minthogy a mai Budapesten és környékén valaha élt németek történetét összeállítsa, minél több személy vagy család nevét felkutassa és megőrökítse, munkásságuknak emléket állítson. A német elnevezés azonban maga is gyakran inkább gyűjtőnév, amely azonos vagy hasonló nyelvet (vagy valamilyen nyelvjárást) jelent és nem feltétlenül azonos eredetet, hiszen a közmegegyezéssel németnek nevezett tartományokból, Ausztriából és birodalmi tartozékaiból, valamint Svájcból egyaránt származtak azok a személyek vagy őseik, akiket a Duna part jára kerülve már németként jegyzett fel a magyar (vagy hungarus) történelem, és – az egyszerűség kedvéért – így nevezett a környék (hol kipusztuló, hol elvándorló, hol visszatelepülő) őshonos lakossága. Az időszak, amelyet a tanulmányok átfognak, ezeröttszáz esztendőnél is hosszabb: germán törzsek vagy germán nevet viselő törzstagok ugyanis már a Római Birodalom idején is megtelepedtek Aquincumban és vidékén, a régészeti emlékek garmadájaiban természetesen a nevik is fennmaradt, s mint ilyenek a mai budapesti németiség korai előd-őseinek tekinthetők – legalább is némi jóindulattal. A kötet legnagyobb része azonban az 1686 és 1998 közötti

jó három évszázad német–magyar együttélésének időszakát vizsgálja, bár Soós István történeti áttekintése a Mohács előtti Magyarország német lakosairól és társadalmi körülményeiről több szempontból is alapos tájékoztatást ad.

A kötet nyolc témakörre oszlik. A Németek a főváros életében gyűjtőcím tizenhárom tanulmánya elsősorban azt a sokrétű tevékenységet vizsgálja, amelyet a németek Pest, Buda és Óbuda városá, nagyvárossá, majd fővárossá válásának folyamatában Mária Terézia és II. József óta folytattak. A nagyrészt és többszörösen elnéptelenedett három Duna-parti városba kedvezményekkel és kiváltságokkal több hullámban telepített németek nemcsak mezőgazdasági és kézműves felszerelésüket hozták magukkal, hanem szervező (és szervezkedő) képességüket, példás összetartásukat, közéleti irányító tehetségüket is, amelyet a következő századok során nemcsak megőriztek, hanem választott hazájuk és városuk javára (és természetesen a maguk hasznára) kamatoztattak. Az 1800-as évek kezdetén (vagyis lassan már két századfordulóval ezelőtt) törvény írta elő, hogy Buda és Pest városok jövedelmének felét városfejlesztésre kell fordítani (vagyis visszaforgatni) – állapítja meg nosztalgiával Fónagy Zoltán és a kétszáz éves reglamát ajánlja a mai városatya-utódok szíves figyelmébe.

Történelmileg, társadalmilag egyaránt természetes (vagy legalábbis bealkulálható) jelenség az is, hogy a fokozatosan fejlődő Pest–Buda majd Budapest életében időnként sor került súrlódásokra mind a főváros (lassanként mégiscsak magyar többségű) lakosságával, mind a többi kisebbséggel (szlovákok, szerbek, görögök), amely súrlódás hol gazdasági érdekellentétet jelentett (pl. a zsidókkal, örményekkel, később a bolgárokkal), hol nyelvi ellentétet vagy nemzetiségi torzalkodáshoz vezetett (pl. a magyarokkal). Ennek a többféle ellentmondást is tartalmazó folyamatnak két kiváló feldolgozását olvashatjuk Spira György: A pesti németek és a magyar negyvennyolc, valamint Hanák Péter: Urbanizáció és asszimiláció Budapesten a dualizmus korában c. tanulmányában. Az előbbi dolgozat valójában a németiség választóját mutatja be: tudatosan kialakított lojalitásukat megőrizni az (osztrák) uralkodóval szemben, vagy – évszázados együttélésük gyümölcseként – vállalni a kockázatos sorsközösséget a magyarsággal? 1848 – mint minden valódi, történelmi vízválasztó – mindkét magatartásra bőségesen szolgál példával. Az urbanizáció és az asszimiláció egymáshoz történetileg kapcsolódó, bár sajátos logikájában eltérő folyamata Magyarországon elsősorban a németiséget és a zsidóságot érintette: a két etnikai csoport részben hasonló, részben eltérő módon reagált az 1867-et követő fél évszázad nemzeti, kapitalista és nagyvárosi kihívására. Hanák Péter jó szemmel von párhuzamot a pesti, a bécsi és a prágai asszimilációs folyamat rokon vonásai, módszerei és mértéke között.

A 19. Század második felében a budapesti németek a hazai munkásság, a Budapest környéki németek pedig a hazai parasztság sajátos arculatú csoportját jelentették, az előbbieket a szociáldemokrácia és a szakszervezeti mozgalom megerősödésében játszottak szerepet, az utóbbiak az agglomerációs övezet létrehozásában és gazdasági súlyának növelésében jártak elől (amint erről Erényi Tibor illetve Csoma Zsigmond tanulmánya tájékoztat).

Az Osztrák–Magyar Monarchia széthullása és Trianon traumája következtében 1918 után a németiség is megváltozott politikai helyzettel volt kénytelen szembenézni: németek jelentős tömegei kerültek az utódállamok határai közé, a Magyarországon maradtaknak pedig a korábbi osztrák és császári orientáció helyett új nemzettudatot kellett kialakítaniuk. A németországi nemzetiszocializmus megjelenése, térhódítása, szellemi és szervezeti hatása a magyarországi németek körében évtizedekre meghatározó

ta e népcsoport sorsát – e hatás mértékét és körülményeit, tragikus következményeit azonban sem a magyar, sem a hazai német köztudat és a tudományos kutatás mindmáig nem volt képes a maga összetettségében, megnyugtató módon feldolgozni (Tilkovszky Lóránt: Budapest és környékének németisége a két világháború között és után).

A magyarországi németek számára a társadalmi és politikai újrakezdés lehetősége az 1950-es évek végén nyílt meg, – alapvetően megváltozott körülmények között, amint hogy akkorra egész Közép- és Kelet-Európa arculata is alapvetően megváltozott. Az elmúlt mintegy negyven esztendő – minden folyamatossága mellett – a hivatalos magyarországi nemzetiségi politika lassú változását, a németek (és a többi kisebbség) előtt megnyíló (majd időnként újra bezáruló) lehetőségeket hozott, amelyekkel élni, vagy amelyek árnyékában csöndesen építkezni egyaránt volt lehetősége (ereje, kitartása) a hazai németeknek (Lásd erről Hambuch Géza, Szakolczai Attila, Lauer György, Mayer Éva tanulmányait).

A német polgárság gazdasági szerepe gyűjtőcím a lehetségesnél talán szűkszavúbban foglalkozik a felvállalt témával, a négy tanulmány többnyire gazdasági statisztikák és termelési mutatók normatív közlésére szorítkozik, az adatok még összehasonlításra is csak helyel-közzel alkalmasak. A városi közigazgatásban hatalommal, de legalább is komoly befolyással rendelkező németiség valóságos gazdasági ereje bizonyosan árnyaltabb, többértű vizsgálatokban is megmutatkozik – ha ugyan készültek ilyen vizsgálatok. (A kötetben Fónagy Zoltán, Frisnyák Zsuzsa és Csoma Zsigmond tanulmányait olvashatjuk.)

Részletesebb és szerteágazóbb A németiség és az egyházi felekezetek címet viselő fejezetcsoport, amely a budapesti (valójában a magyarországi) németek jelenlétét és szerepét veszi sorra a történeti nagy-egyházakban, illetve a századelő keresztényszociális mozgalmaiban. A tanulmányok a történelmi összefoglalás mellett az egyes felekezetek mai helyzetét és a jövőkilátásait is vizsgálják, a tanulmányírók között magyarországi vallástörténészek és Magyarországon szolgálatot teljesítő külföldi, német ajkú lelkészek egyaránt szerepelnek (Willi Klinkhammer, Daniela Tiggemann, illetve Franz Walper, Eppel János, Balog Zoltán mellett Balogh Margit templomtörténeti valamint Gergely Jenő valláspolitikai-történeti elemzését találjuk).

Nem ék, hanem összekötő kapocs akarunk lenni e két nép között – állapítja meg dolgozata címében Donáth Péter, a Német iskolák a fővárosban gyűjtőcímben foglalt tanulmányok között. Soós István az 1686 és 1918 közötti, több mint két évszázad német oktatásának fővárosi helyszíneit, nevelési elveit, sikeres tanítóit és neves tanulóit veszi végig. Bleyer Jakab (korábban nemzetiségi miniszter) parlamenti felszólalása a német iskolaügy helyzetének megváltozását taglalja az 1930-as években (miközben Bajcsy-Zsilinszky Endre és más képviselőtársak gyakori közbekiabálásokkal fűszerezték a beszédet). Kritikus hangot üt meg Krix György is, aki a magyarországi németek oktatásának és anyanyelv-művelésének a helyzetét az 1940-es években vizsgálja, míg Lunczer Teréz napjaink német tanítási nyelvű budapesti gimnáziumának oktatási elveit és pedagógiai lehetőségeit veszi számba. Érdekes színfolt (több mint kuriózum!) Ernst Deger tanulmánya az 1920–40-es években működött Német Birodalmi Iskoláról Budapesten.

A tanulmánykötet leggazdagabb része bizonyosan A fővárosi németiség kultúrája c. fejezet, az olvasó itt találkozik a legtöbb (máshonnan) ismert névvel és itt szerzi és legtöbb váratlan információt és itt várja a legtöbb meglepetés is. A tizenhat tanulmány

hiteles (ha nem is teljességre törő) mozaikképet kíván adni a pest-budai nyomdákrol és nyomdászokról, könyvkereskedőkről és könyvkereskedésekről, a fővárosi német sajtóról, a kalendáriumokról és a német irodalomról, a színház- és zenekultúra virágzásáról, önállósodásáról illetve beilleszkedéséről az egységesülő Budapest kulturális életébe.

Soós István a sok elemből összeszőtt Pest és Buda környéki német nyelv eredetére igyekszik fényt deríteni, az évszázadok folyamán különböző vidékekről érkezett telep-es csoportoknak az anyaországból magukkal hozott nyelvkincsét és az korábbi állapotban megőrződött vagy sajátos belterjességgel fejlődött apró nyelvjárási szigeteket veszi beható vizsgálat alá. A magyarországi német nyomdák már a 16. században a vallási, majd a világi kultúra terjesztői voltak, a folyamat hatványozottan érezhető az egyre inkább Magyarország szellemi központjává váló, 19. századi Pesten és Budán. A könyv (kalendárium, újság, divatlap) természetesen egy-két évszázaddal ezelőtt is egyszerre volt szellemi értékhordozó, tájékoztató- és a közvéleményt befolyásoló eszköz, és természetesen eladásra szánt termék (azaz: árucikk) is, a könyvkiadás mégis valamennyi funkciónak ez időben is képes volt egyszerre megfelelni.

Maga a magyarországi német nyelvű irodalom évszázadok óta küzd bizonyos provincializmussal, vagy legalább is azzal a félelemmel, hogy alkotásai ismeretlenek maradnak a német irodalom fő áramlatában megjelenő művekhez képest, alkotóit pedig felszippantja – vagy ugyanez a fő áramlat, vagy az őt nyelvi és kulturális közegként körülvevő magyar irodalom. A kortárs hazai német szépirodalom reményteljes (ám korántsem problémamentes) kibontakozásáról Schuth János ad áttekintő elemzést. A német sajtó és az újságírás útja valójában korán elvált egymástól, a színvonalas német bulvársajtó ugyanúgy jelen van Budapest életében a 19. Század közepétől, mint a nemzetközi kitekintést is nyújtó szellemi és politikai elemző újságírás (Pester Lloyd). A Sontagsblatt a hazai németség sajátos, identitásteremtő fóruma volt, a Bleyer Jakab alapította hetilap igényesen látta el kitűzött feladatát még akkor is, ha az 1930-as évek második felétől egyre kevésbé volt képes megküzdeni a nemzetiszocialista propaganda térhódításával (ugyanaz a megállapítás fokozottan érvényes utódlapjára, a Deutsche Zeitungra, amely 1940 és 1944 között jelent meg). (A budapesti német sajtóról Soós István, Pál Vince, Szabó Dezső, Schuth János tanulmányai tájékoztatnak.)

A főváros német nyelvű kultúrájában megkülönböztetett hely illeti meg a színház-művészetet, a Pesti Német Színházat, a zenés színház (opera) valamint a prózai műfajok megismertetését és népszerűsítését. Másfél évszázad távolából már megállapíthatjuk, hogy amilyen mértékben a német színház nehezítette a magyar színészet meggyökerezését és berendezkedését a három város falain belül, ugyanolyan mértékben segítette is – az igényes közönségneveléssel, a színház társadalmi presztízsének megteremtésével, később pedig – rövid ideig – a különböző nyelvű színházi programok versenyztetésével. (Klemm László: A budapesti német nyelvű színházkultúra.)

A zenekultúra a hazai németség valamennyi társadalmi rétegében évszázadokon át aktív szerepet játszott, a nemzeti és a művészeti önkifejezés természetes formája volt, szerepe azonban az 1950-es években különösen felértékelődött, amikor egyrészt az éneklő-táncoló nemzetiségektől ilyesféle politikamentes megnyilatkozást vettek jó néven és – másrészt – amikor specifikus jegyeivel valóban a nemzeti(ségi) együtvé tartozás egyik legfőbb legális megnyilatkozási lehetősége maradt. (Albert István általában a hazai, Hollós István a Buda-vidéki, Schubert Ferenc pedig a soroksári németség zenei életével ismert meg.)

A tanulmánykötet különösen nagy figyelmet szentel a fővárosi németek közösségi életének és népi kultúrájának (kilenc tanulmány foglalkozik ezzel a közelet és a magánélet mezsgyéjén húzódó területtel).

Egyértelmű helytörténeti kutatásokat gyűjt csokorba a Németek a főváros városrészében c. fejezet, amely térképészeti, mikrofilológiai nyomozásokról ad hírt, miközben Budapest ősi, régi és közelmúltbeli városrész-, utca- és térneveit idézi fel (és persze a mázsás félreértéseket és félrefordításokat, az indokolatlan magyarításokat is). A főváros növekedése következtében a környező településeket sorra elnyelte Budapest, a nagy olvasztótégely, lakosaik városlakók, fővárosi polgárok lettek, megszűntek a zárt, helyi közösségek. Egy évszázaddal korábban a város valamennyi kerületében (illetve a környező, majd bekebelezett településeken is) élt német ajkú lakosság, Békásmegyertől Soroksárig. Kerületekre bontva lehetünk tanúi annak az olvadási folyamatnak, ahogy a települések hajdani német jellege meggyengült, háttérbe szorult, majd a 20. Század végére (részben vagy teljesen) eltűnt. Soós István, Fónagy Zoltán, Reisz T. Csaba, Elmer István elemzései a budapesti német nemzetiség (legalább is számszerűségében) látványos felhígulásának, felszívódásának, asszimilálódásának a statisztikában elbeszélte történetét tárják elénk.

Végül a tanulmánykötet utolsó gyűjtőfejezete foglalkozási áganként, személyenként ismerteti meg a magyar főváros neves (vagy hasznos munkát végzett névtelen) németjeivel. A történelem számos építésről emlékezik meg, többen közülük József nádor városrendezési terveinek a megvalósítására érkeztek az akkoriban még provinciális két mezővárosba, sokan pedig (alig fél évszázad múlva) a világvárosiasodó Budapesten már olyan európai híru építész munkatársai lehettek, mint Pollack Mihály, Hild József, Ybl Miklós. A hazai orvostudomány rangját számos német eredetű kutató és gyakorló orvos öregbítette, akik gyógyító tudásukat egyetemalapító és iskolateremtő tehetséggel ötvözték (Bókay János, Semmelweis Ignác vagy kortársaink közül Szentágothai János). A magyar sportolók – nevezetesen a labdarúgók – között az elmúlt száz évben szintén számos német fiatal ért el kiemelkedő eredményt, válogatottságot, nemzetközi sikert. (Az építészekről Fónagy Zoltán és Gy. Balogh Ágnes, az orvosokról Kapronczay Károly, a labdarúgókról Hoffer József tanulmánya számol be.)

A tanulmánykötet (szöveges) lezárását a főváros életében szerepet játszó német személyek lexikona jelenti (szerkesztette Treszl Antal), amely azonban nem azonos a tanulmányokban említett személyek névmutatójával. A lexikon meglehetősen aprólékosan osztja csoportokba a tárgyalt személyeket (pl.: Képzőművészek – ezen belül festők, litográfusok, rétmetszők, kőfaragók, szobrászművészek, bútorművesek, de szerepelnek zeneszerzők, vendéglősök és cukrászok, színészek és operaénekesek, katonatisztek, gyáriparosok, orvosok is). Sajnos a szócikkek egy részében túlteng a lexikális adat – az érdemi tevékenység rovására.

A kötetet záró bibliográfia mind szerkezetében, mind a közölt műveket és az anyagmennyiséget tekintve némiképp önkényesen válogat illetve csoportosít. Az 1686 és 1711 közötti időszakkal 16 mű foglalkozik, a reformkorral 4, a dualizmus fél évszázadával szintén 4. A várospolitika (20) és az egyháztörténet (24) mintha túltengene az irodalmi, szellemi élet (5) vagy a zene (1) forrásanyagai mellett. A kötet használati célja (helytörténet) az aránytalanságok egy részét bizonyára indokolja.

[A fővárosi németiség története. Szerk. Hambuch Vendel. Bp. 1998, Fővárosi Német Önkormányzat. 473 oldal.]

Lukáts János

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Lezárva: 1998. szeptember 25.

81. szám

Megjelenik: általában 30 nap alatt. A szervezeteknek és a központi testületi tagoknak küldjük: a megjelenés után három napon belül.

Egyesületi élet

Salgótarjáni vándorgyűlés – Majdnem két hónap telt el a vándorgyűlés óta, már javában folynak az őszi munkák a könyvtárakban, de most is szívesen emlékszünk a salgótarjáni meleg napokra! Még egyszer – sokadszor –, itt is köszönjük az egyesület tagsága és vezetői nevében minden salgótarjáni szervező kolléga áldozatos munkáját és a szíves fogadtatást a 30. vándorgyűlésen. Reméljük, hogy a szaksajtó jóvoltából az előadások legjavát azok is elolvashatják, akik nem vettek részt a rendezvényen!

Választás 1998 – Bízunk benne, hogy minden szavazásra jogosult taghoz eljutott a választható kollégák jegyzéke és az egyéni/szervezeti, illetve testületi jelölőlapok (a hírlevél 80. számaként vagy szervezete közvetítésével). A Csongrád Megyei Könyvtárosok Egyesülete és a Könyvtárostanárok Egyesülete már korábban megtartotta beszámoló és tisztújító közgyűlését, a többiekre, ahol a küldötteket is megválasztják, október és november folyamán kerül sor. Az egyesületi küldöttközgyűlés időpontja: 1998. november 26.

Elnökségi hírek

Elnökségi ülés, 1998. júl. 8. – A következő témák voltak napirenden: 1) döntés az idei Fitz-díjak odaítéléséről; 2) a tisztújítás aktuális kérdései; 3) a vándorgyűlés előkészületei; 4) a közalkalmazotti illetményrendszer átalakításával kapcsolatos KKDSZ-elképzelések; 5) nemzetközi ügyek és egyebek.

Elnökségi ülés, 1998. júl. 29. – A vándorgyűlés alkalmával rövid ülést tartott az elnökség. Az elnökségi tagok egyeztették, ki melyik szervezet közgyűlésén vesz részt az elnökség képviselőjeként. A főtitkár ismertette, hogy a következő elnökségi ciklusra milyen vándorgyűlési helyszínekről gondoskodott: 1999. Pápa, 2000. Esztergom–Tatabánya, 2001. Veszprém, 2002. Pécs. Az elnökség elhatározta, hogy korábbi bemutatkozó és a vándorgyűlésre invitáló levele után ismét levélben fordul dr. Hámori József kulturális miniszterhez, hogy felhívja figyelmét az illetékes minisztériumok szétválásából adódó problémákra. Ismét szóba került a három elemű bértábla, amelynek módosítására az elnökség kidolgozta javaslatát, különös tekintettel az ágazati/szakmai szorzókra és pótlékokra, valamint az

egyéni teljesítmények elismerésére. A vándorgyűlés alkalmával mód nyílt arra is, hogy az elnökség egyeztesse álláspontját az IKSZ megbízott főtitkárával.

Elnökségi ülés, 1998. szept. 9. – Az elnökség ismét foglalkozott a közalkalmazotti béremelésre tett KKDSZ-javaslattal. (A könyvtári szakmai szervezetek későbbiekben megfogalmazott közös állásfoglalását a szaksajtó publikálja majd. – a szerk.) – A főtitkár ismertette, milyen kérdésekkel foglalkozik majd javaslata az egyesületi alapszabály módosítására (közhasznnúvá minősítés, intézményi tagok státusza, levélszavazás). – Kocsis István alelnök összegezte a határon túli magyar könyvtárak támogatása ügyében idén történeteket (báziskönyvtárak kijelölése, minisztériumi pályázat), majd megfogalmazta az egyesület szerepét, feladatait (a határon túli kollégák egyéni és intézményi tagsága az MKE-ben, egyesületeik támogatása, könyvtári minerva kiadása), amelyek többségének megvalósítása már a következő elnökségre hárul majd.

Mi történt a szervezetekben?

Csongrád Megyei Könyvtárosok Egyesülete – Június 25-én megyei könyvtárostalálkozót tartottak Mindszentben. A város múltjáról, jelenéről a polgármester beszélt, az ötvenéves Keller Lajos városi könyvtárat Fuchsné Benák Katalin igazgató mutatta be. Előadást tartott Lengyel László, a Pénzügykutató Rt. vezérigazgatója a mai társadalom és gazdaság keresztmetszetéről és Ambrus Zoltán, a Békés Megyei Könyvtár igazgatója a könyvtárak előtt álló új kihívásokról.

Helyismereti könyvtárosok 5. országos tanácskozása – A Helyismereti Szervezet, a Bibliográfiai Szekció, a Bács-Kiskun Megyei Szervezet, a Kiskunhalasi Városi Könyvtár és a kalocsai Nagy Lajos Könyvtár közösen szervezte meg a nagy sikerű tanácskozást az egyházi gyűjtemények szerepéről a helytörténeti kutatásban.

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szervezet – Szeptember 14–15-én országos konferenciát tartottak a községi könyvtárakról a Versegly Ferenc Megyei Könyvtárral közös szervezésben. A konferencia – ahogy céljait megfogalmazták – helyzetképet adott a községekben élők könyvtári ellátásáról, a szakmai teendőkről, követhető szakmai megoldásokat mutatott be és alkalmat teremtett a tapasztalatcserére.

Könyvtárostanárok Egyesülete (KtE) – A KtE 1998 júniusában szakmai irányelveket adott közre az iskolai könyvtárügy fejlesztéséről, annak legfontosabb feladatairól, amelyet eljuttatott az egyesület titkárságára is. – Az MKE elnöke és a KtE elnöke Pokorni Zoltán oktatási miniszternek címzett közös levelében megismételte 1997. szeptemberi javaslatát a könyvtárostanárok létszámnormájának módosítására a közoktatási törvényben.

Pécsi és Baranyai Szervezet (PBSZ) – Szeptember 23-án és 24-én a pécsi nagykönyvtárak és a PBSZ közös szervezésében horvát–magyar könyvtári konferenciát tartottak, melynek fő témája a határközeli együttműködés és a nemzetiségi könyvtári ellátás elősegítése volt. Az előadók között egyrészt az együttműködés szükségességét konkrét kutatásokkal szemléltető kutatók, másrészt horvát és magyar könyvtári szakemberek szerepeltek. A könyvtáros szervezetek (egyesületek) együttműködésének lehetőségeiről is elhangzott előadás.

Társadalomtudományi Szekció (TTSZ) – Szeptember 10-én az OPKM leendő épületében találkoztak a szekció tagjai, hogy megtárgyalják, milyen témákat ajánlanak az NKA Könyvtári Szakkollégiumának figyelmébe a jövő évben kiírandó pályázatokhoz.

Zempléni Könyvtárosok Szervezete – Június 12–14-én a Műszaki Könyvtáros Szekció és az Orvosi Könyvtáros Csoport közel 30 tagját látták vendégül. A színvonalas szakmai program mellett a vendégek Sárospatak nevezetességeivel ismerkedtek és kirándulásukon zempléni és abaúji műemlékeket kerestek fel.

Pénzügyek

Köszönjük! – A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöksége az APEH előírásai értelmében ezúton teszi közzé, hogy az 1997. évi személyi jövedelemadó 1%-ából az egyesület javára felajánlott 124 641 Ft-ot a továbbtanuló könyvtárosok támogatására fordította. Az elnökség a kerekítve 125 000 Ft mellett további 100 000 Ft-tal, a Magyar Könyvtárügyért Alapítvány pedig 75 000 Ft-tal egészítette ki az összeget 300 000 Ft-ra. Így 1998 első felében hatvan, munkája mellett a felsőoktatásban könyvtár-szakon továbbtanuló kolléga kaphatott kérelmére öt-ötezer Ft támogatást tandíja kifizetéséhez.

Nemzetközi kapcsolatok

Gombocz-ösztöndíj 97–98 – A nyár végén hazatért a kenti (USA) egyetemről Kiss Barbara, az OSZK munkatársa. Az elnökség számára készített beszámolójában számos javaslatot tett az ösztöndíj további sorsával kapcsolatban.

Gombocz-ösztöndíj 98–99 – Sajnálatos módon ebben az évre javasolt kollégánál családi okok miatt lemondta részvételét és nem volt alkalmunk mást küldeni helyette.

Gombocz-ösztöndíj 99–2000 – A pályázati kiírásra hárman jelentkeztek. Az elnökség által kijelölt bizottság a személyes beszélgetést is figyelembe véve első helyen Szakál Gabriellát (DOTE), második helyen Kőrösi Krisztinát (OMIKK) ajánlotta a Fulbright Bizottság figyelmébe.

Angol kollégánál kitüntetés – A kiskunhalasi helyismereti tanácskozáson tüntette ki az egyesület elnöke Elisabeth Melrose-t, az angol egyesület helyismereti csoportjának elnökét, akinek az angol–magyar helyismereti együttműködés elindítójaként és támogatójaként igen sokat köszönhet a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete. Elisabeth Melrose hazatérése után Vajda Erik elnöknek kedves levélben köszönte meg a megtisztelő kitüntetést, amelyben idézte John Masfield angol költő mondását: The days that make us happy make us wise (kb. Boldog napjaink bölcsébbé tesznek bennünket), és hozzáfűzte Everyone has happy days in their lifetime, and this was surely one of mine (Mindenkinek vannak boldog napjai élete során – ezt a napot mindenképpen így tartom számon).

Ismét Kongresszusi Könyvtári ösztöndíj – Megjelent a Soros Alapítvány 1999-re szóló hirdeteménye. A pályázat benyújtásának határideje: 1998. november 6. A legfontosabb tudnivalók: magyar könyvtárosok valószínűleg most pályázhatnak utoljára; az ösztöndíj 3+1 hónapra szól; a már részt vett négy könyvtáros beszámolója a 3K augusztusi számában jelent meg. A kiírás szövege, valamint a pályázati űrlapok a <http://www.osi.hu/nlp/announcement.html> hálózati címen található. Az érdeklődők a Soros Alapítványnál Arnold Istvánt (tel.: 315-0303, e-posta: arnold@soros.hu) keressék.

IFLA 1998 – Az IFLA idei, amszterdami konferenciáján összesen 16 kolléga vett részt, az egyesület, az IFLA intézményi tagjai képviselőként és előadóként. Köszönet illeti Uray Hildát, az IFLA nyugdíjas munkatársát, aki szállásközvetítés-

sel segítette a magyar csoport egyes tagjainak kiutazását. A konferenciáról az MKE titkára, akinek részvételét az OSI/NLP támogatta, a szaksajtóban több helyen, több nézőpontból is be fog számolni.

IFLA 2003 – Az amszterdami IFLA-konferencián tették közzé a 2003. évi IFLA-konferencia megrendezésére lezajlott pályázat eredményét. Berlin városa nyerte el a megrendezés jogát. A konferencia során az MKE elnökét és titkárát fogadta és személyesen tájékoztatta a döntésről az IFLA elnöke, főtítkára és a bíráló bizottságnak a júniusi budapesti helyszíni szemlén részt vett két tagja. Sajnos a budapesti megrendezés alapvető akadályja, hogy a városban nincs több ezer fős, megfelelő konferenciaközpont. Pályázatunkról elismerően nyilatkoztak, és javasolták, hogy a 2005. vagy a 2006. évre ismét pályázzon az egyesület.

Külföldi meghívások – Szeptember elején az osztrák könyvtárosegyesület (VÖB) St. Pölten-i vándorgyűlésére az elnökség Murányi Lajost (TTSZ), a cseh egyesület (SKIP) plseni vándorgyűlésére Beck Ivánnét (TTSZ) delegálta. Október elejére újabb vándorgyűlési meghívások érkeztek: a horvát egyesület zadari összejövetelén Boda Miklós (Pécs–Baranyai Szerv.), a szlovén egyesület konferenciáján Nagy Éva (Vas M. Szerv.) képviseli az MKE-t.

CECUP – Az EBLIDA tíz országot felölelő közép- és kelet-európai szerzői jogi projektje, amelyben egyesületünk is részt vesz, helyzetfelméréssel indul. Október közepén Ljubljánában találkoznak a könyvtárosegyesületek kijelölt képviselői. (Az MKE képviselője, mint arról már korábban hírt adtunk, Papp István.) A projekt keretében a szerzői jog kérdéseiről tartandó szemináriumra várhatóan a jövő év elején kerül sor Budapesten.

Frankofil munkacsoport – Szeptember 21-én hivatalosan is megalakult a munkacsoport a Társadalomtudományi Szekció részeként. A korábban használtos frankofón elnevezés helyett a kollégák a frankofil név mellett döntöttek. Az egyesületek közötti kapcsolattartást, a gyűjteményépítési együttműködés előmozdítását, a képzési lehetőségek felderítését és közzétételét, a Francia Intézet munkájának támogatását vette fel programjába. A csoport választott vezetői Virágos Márta (DOTE Könyvtára), Kakasy Judit (Orsz. Idegen Ny. Könyvtár) és Csekő Ildikó (ELTE Egyetemközi Központ).

Társegyesületek, rokon szervezetek

Magyar Kulturális Szövetség – Szeptember 15-én ülést tartott a MKUSZ választmánya. Az elnökséget Poprády Géza képviselte.

Előzetes rendezvénynaptár:

Magyarországon:

- 1998. október 1–2. Könyvtári ellátórendszerek ma és holnap. Kaposvári Megyei és Városi Könyvtár – Közkönyvtári Egylet – MKE Somogy megyei szervezete, Kaposvár
- 1998. október 12–15. (IDŐPONTVÁLTOZÁS!!!) Közkönyvtár az ezredfordulón. Magyar–norvég szeminárium, FSZEK, Budapest
- 1998. november 26. Az MKE küldöttközgyűlése, OSZK, Budapest
- 1998. december 7. Ünnepi ülés az első magyar könyvtárosképző tanfolyamra emlékezve. OSZK, Budapest

Külföldön:

- 1998. október 6. Beyond the old limits – new roads ahead for Europe's libraries. A pan-European colloquium, Frankfurt am Main, Németország
- 1998. október 11–17. 49. FID konferencia és kongresszus Towards the new information society of tomorrow: innovations, challenges and impact, Jaipur–New Delhi, India
- 1998. október 29–30. The Architecture of Knowledge, two-day British Library–British Council colloquium, London
- 1998. október 15–17. International Conference Censorship, Democracy and Libraries, Riga, Lettország
- 1998. november 5–6. Electronic copyright and digital licensing: where are the pitfalls? International conference and workshop (AIB/EBLIDA/ECUP+/IC-CU/OPIB), Róma, Olaszország
- 1999. január 25–27. 7th International BOBCATSSS Symposium Learning society – learning organisation – lifelong learning, Bratislava, Szlovákia
- 1999. április 9–12. Library China 99, Peking, Kína
- 1999. május 23–26. CoLIS 3, Third International Conference on Conceptions of Library and Information Science: Digital libraries: interdisciplinary concepts, challenges and opportunities, Dubrovnik, Horvátország
- 1999. augusztus 19–28. 65. IFLA-közgyűlés Libraries as gateways to an enlightened world, Bangkok, Thaiföld

Állást keres (1998. június 22. után érkezett hirdetések):

Egyetemet végzett könyvtári informatikus passzív angol és francia nyelvismerettel, számítógépes gyakorlattal, 27 éves iskolai, közművelődési és szakkönyvtári gyakorlattal elhelyezkedne. Somorjai Lászlóné, lakástelefonja: 3559-172. – Adatrögzítőként, raktárosként, adminisztratív munkakörben teljes állást vállalna Bíró Zsolt, lakástelefonja: 220-9564. – Rész munkaidőben elhelyezkedne Dr. Németh Zsoltné (lakástelefonja: 317-8194). Főiskolai végzettséggel, angol és német nyelvismerettel, számítógép-használói jártassággal rendelkezik. – Bármilyen állást keres könyvtárkezelői tanfolyamot végzett kolléganő, orosz és francia nyelvismerettel, adatrögzítői gyakorlattal. Varga Iona, lakástelefonja: 275-0783. – Olvasószolgálati, tájékoztató vagy egyéb állást vállalna egyetemet végzett kolléganő felsőoktatási vagy intézményi könyvtárban, több műszakban is. Alapfokú angol-, passzív németnyelv-ismerettel, az Aleph-rendszer ismeretével, adatbázis-használati jártassággal rendelkezik. Értesítési címe: Szabóné Fehér Valéria, 8200 Veszprém, Akácfa u. 12. vagy 1031 Budapest, Kadosa P. u. 52 Kiss Sándor címén. – Hatvagy nyolcórás állásban elhelyezkedne Kádár Csaba (lakástelefonja: 314-6210). Filozófia–történelem szakot, alapfokú számítógépes tanfolyamot végzett, középfokú angol- és németnyelv-tudással bír. – Sokrétű könyvtári gyakorlattal, kertészeti egyetemi végzettséggel, bibliográfusi gyakorlattal négyórás állást keres bolgáru és oroszul tudó kolléganő. Hajas Györgyné, tel.: 403-3302. – Magyar–francia szakos egyetemi végzettséggel, könyvtáros-asszisztensi képesítéssel, román és kevés angol nyelvismerettel, alapfokú számítástechnikai jártassággal teljes állást keres Sinkó Melinda, lakástelefonja: 292-2502. – Feldolgozó munkát keres Budapesten Lengyel Dezső (munkahelyi telefonja: 224-3837). 1999 májusában szerzi

meg főiskolai végzettségét. Alapfokú angol nyelvismerettel rendelkezik. – Feldolgozói, tájékoztatói munkát vállalna Molnár Andrea (lakástelefonja: 333-1823). Felsőfokú könyvtári informatikus, passzív latin és angol nyelvtudással rendelkezik.

Állást kínál (1998. június 22. után érkezett hirdetések):

A Kiskunhalasi Városi Könyvtár felsőfokú szakképzettséggel rendelkező informatikus könyvtárost keres. Kinevezés három hónap próbaidő után. Bérezés a Kjt. Szerint. A pályázatot a következő címre kell küldeni: Varga-Sabján Gyula igazgató, Kiskunhalas, Pf. 58. 6401. – A Fővárosi Önkormányzat Pedagógus- és Nővérszállója (1097 Bp. Gyáli út 33–35.) napi 4 órás munkaidőben könyvtárost keres (lehet nyugdíjas is). A jelentkezéseket rövid szakmai önéletrajzzal a fenti címre kell küldeni. – A XII. kerületi Pedagógiai Szolgáltató Központ könyvtárának és informatikai bázisának kezelésére felsőfokú végzettségű munkatársat keres szövegszerkesztési, adatbázis-kezelési ismeretekkel, heti 20 órában. Bérezés a Kjt. szerint. Iskolai könyvtári gyakorlat, pedagógus végzettség szükséges, angol nyelvismeret előnyt jelent. Az érdeklődők Ambrusné dr. Szalai Katalint keressék a 319-9302 vagy a 319-7568-as telefonon.

*

Szerkeszti: Hegyközi Ilona

Cím: MKE titkárság, 1054 Budapest, Hold u. 6. Tel./fax: 311-8634

E-posta: MKE@MAIL.C3.HU vagy H11200MKE@ELLA.HU

